T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BITHYNIA BÖLGESİ'NDE KYBELE KÜLTÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜNAY KARAHAN

KOCAELİ 2018

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BITHYNIA BÖLGESİ'NDE KYBELE KÜLTÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜNAY KARAHAN

PROF. DR. AYŞE ÇALIK ROSS

KOCAELİ 2018

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI
ARKEOLOJİ BİLİM DALI

BITHYNIA BÖLGESİ'NDE KYBELE KÜLTÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Günay KARAHAN
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 20.06.2018/16

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Ayşe Galik Ross

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Erdal İlhan

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Meral Ortaç

KOCAELİ 2018

ÖNSÖZ

Çağlar boyunca birçok medeniyetin uğrak yeri olan Bithynia Bölgesi'nde yapılan çalışmalar bilim dünyasına büyük bir hizmet sunmaktadır. Çünkü Antik dünyanın tam kalbinde konumlanmış olan bölge, Asya'yı Avrupa'ya bağlayan bir noktada yer almaktadır. Ticari ve askeri yollarının varlığı sayesinde Anadolu kültürü diğer uzak bölgelerdeki kültürleri hem etkilemiş hem de o kültürlerden etkilenmiştir. Bithynia Bölgesi'nin en önemli kentlerinden biri olan Nikomedia'da 2005 yılından itibaren Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross başkanlığında devam eden "Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması" nda ortaya çıkarılmış olan buluntuların yardımıyla kentin bölge kültürüne katkısı gözler önüne serilmektedir. Bunun yanı sıra bölgede yapılan diğer bilimsel araştırma ve kazıların da yardımıyla bu tez çalışmasında kullanılmış olan eserlerin ortaya çıkarılması sağlanmıştır. Bu çalışmanın konu başlığını oluşturan "Bithynia Bölgesi'nde Kybele Kültü", yukarıda bahsedilen bilimsel çalışmalar, yüzey araştırmaları ve kazılar sayesinde ortaya çıkarılmış arkeolojik buluntuların bir araya getirilmesi ile ortaya konmuştur.

Lisans öğrenimime 2008 yılında Kocaeli Üniversitesi'nde başladım. Danışmanlığını Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross hocamın yaptığı lisans bitirme tezimi 2012 yılında tamamladım. Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross hocam başkanlığında yapılan Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması ekibine 2016 yılında katıldım. Bu tez çalışmasının ortaya çıkmasını sağlayan ve arkeoloji disiplininde her açıdan yetişmem için destekleyen çok değerli hocam Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca en başından beri arkeoloji disiplinini anlamamı sağlayan ve beni yetiştiren çok değerli hocalarım Prof. Dr. Ayşe Tuba Ökse, Doç. Dr. Füsun Tülek, Doç. Dr. Şengül Aydıngün, Dr. Öğr. Üyesi Erdal Ünal, Öğr. Gör. Ayşin Konak, Öğr. Gör. Deniz Beyaz, Öğr. Gör. Tülin Cengiz teşekkürlerimi bir borç bilirim. Tez jürimde olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Meral Ortaç'a tez çalışmamı değerlendirip tezim hakkında düşüncelerini paylaştığı için teşekkürlerimi sunarım. Tez çalışmasında Kybele kültüne dair çalıştığım eserlerin fotoğraflarını ve envanter bilgilerini paylaşma konusunda büyük bir nezaketle bana yardımcı olan Kocaeli, Bursa, İznik, Bolu, Düzce - Konuralp, Karadeniz Ereğli Arkeoloji Müze Müdürlükleri çalışanlarına yardımlarından dolayı çok teşekkür ederim. Bu tez çalışmasını yazma sürecinde desteklerini benden esirgemeyen çalışma arkadaşlarım

Arş. Gör. Esra Yalçın'a, Arş. Gör. Burak Aslanmirza ve sevgili eşi Özge Aslanmirza'ya, Arş. Gör. Seyda Kesikoğlu'na, Arkeoloji bölüm sekreterimiz Mustafa Adamol'a ve arazide beraber ter döktüğüm başta Arkeoloji öğrencileri, Ali Aytaç Çomak, Kübranur Kalaycı, Sümeyra Çavuşoğlu Esin Biçer olmak üzere tüm ekip arkadaşlarıma müteşekkirim. Tez çalışmamda ve arkeoloji hayatımda manevi ve mesleki desteğini hep hissetiğim çok değerli Tayfun Ok'a ve son olarak da hayatımın her aşamasında desteklerini bir an olsun esirgemeyen ve her zaman yanımda olan aileme sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....I
ÖZET III
ABSTRACT.....IV
KISALTMALAR LİSTESİ..... V
HARİTALAR LİSTESİ VI
LEVHALAR LİSTESİ.....VII
TABLOLAR LİSTESİ.....IX
GİRİŞ 1
Amaç..... 2
Yöntem 2
BİRİNCİ BÖLÜM 5
1. 1. BITHYNIA TARİHÇESİ 5
1. 1. 1. Tarihi Coğrafya..... 5
1. 1. 2. Halkın Kökeni..... 9
1. 1. 3. Antik Dönem Tarihçesi..... 11
1. 1. 4. Bölgenin Jeopolitik Önemi 16
II. BÖLÜM..... 17
2. 2. TARİHSEL SÜREÇTE KYBELE..... 17
2. 2. 1. Kybele'nin Kökeni 17
2. 2. 2. Etimolojik Açıdan Kybele Kelimesinin İncelenmesi 19
2. 2. 3. Kybele (Ana Tanrıça) Kültü ve Törenleri 19
2. 2. 4. İkonografik Gelişim..... 25
III. BÖLÜM 28
3. 3. ANTİK BITHYNIA KENTLERİNDE KYBELE KÜLTÜ 28
3. 3. 1. Agrilion (Bilecik)..... 28
3. 3. 2. Apameia / Myrleia (Mudanya) 30
3. 3. 3. Apollonia ad Rhyndacum (Gölyazı)..... 30
3. 3. 4. Astakos (Gölcük) 31
3. 3. 5. Bithynion / Klaudiopolis (Bolu) 32
3. 3. 6. Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğli)..... 33

3. 3. 7. Iuliopolis (Ankara - Nallıhan) 34
3. 3. 8. Khalkedon (Kadıköy) 35
3. 3. 9. Khrysopolis (Üsküdar) 36
3. 3. 10. Nikaia (İznik) 37
3. 3. 11.Nikomedia (İzmit) 39
3. 3. 12. Olbia (Başiskele) 44
3. 3. 13. Otroia (Yenişehir) 45
3. 3. 14. Prainetos (Karamürsel) 46
3. 3. 15. Prusias ad Hypium (Düzce – Konuralp) 46
3. 3. 16. Prusias ad Mare / Kios (Gemlik) 48
3. 3. 17. Prusia ad Olympium (Bursa) 48
3. 3. 18. Tios – Tieion (Filyos – Hisarönü) 49
IV. BÖLÜM 51
4. 4. KYBELE KÜLT ALANLARI 51
4. 4. 1. Agrilion (Bilecik, Vezirhan) 51
4. 4. 2. Koinon Gallicanon (Bolu - Göynük, Soğukçam) 52
4. 4. 3. Nikaia (Bursa – İznik, Elbeyli Beldesi) 52
4. 4. 4. Nikomedia (Kocaeli - Körfez, İlim Tepe - Belen Mevkii) 53
SONUÇ 55
KAYNAKÇA 59
KATALOG 71
HARİTALAR 163
RESİMLER 165
TABLOLAR 185
ÖZGEÇMİŞ 191

ÖZET

Bithynia Bölgesi, günümüzde Kocaeli, Sakarya, Bolu, Düzce, Karadeniz Ereğli, Bilecik, Bursa, İznik, Ankara'nın en batısında kalan Nallıhan, İstanbul'un Anadolu Yakasını içine almaktadır ve bölge konum olarak Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlamaktadır. Bu yüzden stratejik açıdan önemli kentlere sahiptir. Bunların başında Nikomedia gelmektedir. Nikomedia tam geçiş bölgesinde olduğu için birçok dönemde büyük yatırımlar yapılmıştır. Bunun dışında güvenli korunaklı bir iç limana sahip olduğundan askeri donanma bugün olduğu gibi antik dönemde de buraya konuşlandırılmıştır.

Bölgenin kurucu topluluğu, Thrakia üzerinden MÖ 2. bin yılda Ege Göçleri ile birlikte gelen Bithynlerdir. MÖ 10. yüzyılda Phrygialı topluluklar Anadolu'nun merkezine göç edip buraya yerleşmeleri sonucu Anadolu'nun demografik yapısı bir hâyli değişmiştir. Göç dalgasıyla gelen Phrygialı kabileler ilk olarak Anadolu'ya yerleşseler de; bazılarının Bithynia'da kaldıkları düşünülmektedir. Gelecek yüzyıllarda bu kabileler Bithynia bölgesine gelen Thrakialı kabilelere katılmışlardır. MÖ 8. yüzyılın sonunda başka bir Thrak kabilesi Orta Strymon (Vardar)'daki anayurtlarını terk edip Bosphorus'u geçip Anadolu'ya gelmiştir. Bithynialıların önceleri Strymonialılar olarak adlandırıldıklarını bilmekteyiz. Bunun sebebi kabilenin Strymon Nehri etrafında yaşamış olmalarıdır. Thrakia kökenli bu kabile Phrygialıları Anadolu'nun merkezine doğru uzaklaştırmış ve bugün Bithynia olarak adlandırılan bölgeye yerleşmişlerdir. Bu topluluklar konum olarak birbirlerine yakın bölgelerde olması ya da göç ile birbirlerine karışmaları dolayısıyla inanç, sanat, ticaret gibi ana konularda birbirlerini etkilemişlerdir. Thrak ve Anadolu kültür sentezi sonucu Ana Tanrıça kültü hem Anadolu'nun Kubaba'sından hem de Phryglerin Mataı'ndan oluşmaktadır. Bithynia Bölgesi'nde yaşayan topluluklarda bu sentezden nasibini almışlardır. Bithynia Bölgesi'nde MÖ 10. yüzyılda başlayan "Ana Tanrıça Kybele" serüveni Roma İmparatorluk Çağı'na kadar tüm toplumları peşinde sürüklemiştir. Bunun sonucunda Kybele kültü insan elinden çıkmış her türlü esere yansımıştır. Bithynia Bölgesi'nde ortaya çıkarılmış eserler bu tez çalışmasının ana konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bithynia, Kybele, Ana Tanrıça, Kült, Magna Mater

ABSTRACT

Today, what was the ancient region of Bithynia, located at the far western end of the region of Ankara and to the east of the Anatolian part of Istanbul, includes the cities of Kocaeli, Sakarya, Bolu, Düzce, Karadeniz Ereğli, Bilecik, Bursa, İznik and Nallıhan. The location of the region makes it a bridge between Anatolia and Europe. Hence, the region has been home to many strategically important cities, especially Nicomedia. Since Nicomedia is literally a location of transition, the city has attracted huge investments in every period. Apart from that, since it had a secure and sheltered inland port, in antiquity the navy was based there, as it is today. The founding tribe of the region were the Bithynians, who came over from Thrace around 2000 BC as part of the Aegean Migration. The Phrygians migrated to the center of Anatolia in the 10th century BC. and changed the demographic structure of Antatolia. While some of them moved on further into Anatolia, other stayed in Bithynia. In the following centuries, these tribes joined the Thracian tribes who had migrated to Bithynia. At the end of the 8th century BC., another Thracian tribe left their motherland in the Middle Strymon (Vardar), crossing the Bosphorus and continuing into Anatolia. It is known that the Bithynians were called 'Strymonians' in earlier times since they had been living along the Strymon River. This tribe left their ancestral homeland in Thracia and pushed the Phrygians into the center of Anatolia and settled in the region today called Bithynia. Since these communities were both physically close to each other and intermingled with each other by means of migration, they affected each other in terms of beliefs, art and trade. As result of the cultural synthesis between Thrace and Anatolia, a Mother Goddess cult emerged, combining figüre of Kubaba from the late Hittite period and that of Matar from Phrygia. The tribes living in the region of Bithynia were also influenced by this cultural synthesis. The journey of 'The Mother Goddess Cybele' that started in the 10th century BC. Left its mark on all the societies of the area up until the Roman Imperial Period. As a result, the cult of Cybele is reflected in countless artefacts. Those artefacts which were discovered in Bithynia constitute the backbone of this thesis.

Keywords: Bithynia, Cybele, The Mother Goddess, Cult, Magna Mater

KISALTMALAR LİSTESİ

DAI	Deutsches Archäologisches Institut
LIMC	The Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae
CCCA	Corpus Cultus Cybelae Attidisque
m	Metre
Fig.	Figür
Y.	Yükseklik
U.	Uzunluk
G.	Genişlik
D.	Derinlik
K.	Kalınlık
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
Hey. Kat. No.	Heykel Katalog Numarası
Stl. Kat. No.	Stel Katalog Numarası
Snk. Kat. No.	Sunak Katalog Numarası
Skk. Kat. No.	Sikke Katalog Numarası
yy	Yüzyıl
Res.	Resim
Lev.	Levha
Env. No.	Envanter Numarası

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1 Bithynia Bölgesi Coğrafyası

Harita 2 Thrak Göçleri Rotası

Harita 3 Grek Kolonizasyon Rotası

Harita 4 Ana Tanrıça (Kybele) Kültüne Ait Buluntusu Olan Kentler

LEVHALAR LİSTESİ

Levha I **Res. 1:** Kybele Tasvirli Kırmızı Figürlü Attika Seramiği

Res. 2: Kybele Tasvirli Kırmızı Figürlü Attika Seramiği

Levha II **Res. 3:** Agorakritos'un Meter'i (MÖ 5. yy) Atina Agorası'ndan Meter Naiskosu

Levha III **Res. 4:** Bithynia Bölgesi'nden Bir Aslan Heykeli

Res. 5: Bithynia Bölgesi'nden Bir Aslan Heykeli (Detay)

Levha IV **Res. 6:** Bronz Kybele Heykelcik Grubu (MS 2. yy).

Res. 7: Kybele Heykelciği Gordion'da bulunmuştur (MÖ 3.yy)

Levha V **Res. 8** Ana Tanrıça Matar (Kybele) ve Müzisyenler Grup Heykeli (Boğazköy)

Res. 9: Hadrianeia'da Bulunmuş Kybele Figürini

Levha VI **Res. 10:** Kybele Başı (MÖ 6. yy) Çorum-Sungurlu

Res. 11: Kybele Figürini (Roma Dönemi), Eskişehir – Dorylaeum

Levha VII **Res. 12:** Kybele Figürini, Eskişehir – Çifteler

Res. 13: Kybele Figürini, Eskişehir – Nacolea

Levha VIII **Res. 14:** Kybele Heykeli (MÖ 400) İzmir – Pergamon

Res. 15: Kybele Figürini (MÖ 2. yüzyılın 2. yarısı) İzmir - Pergamon

Levha IX **Res. 16**: Attis Figürini (MÖ 1. yy) Kilikya – Tarsus

Res. 17: Kybele Heykelciği (Roma Dönemi)

Levha X **Res. 18:** Attis Heykelciği (MÖ 2.–1. yy)

Res. 19: Attis Büstleri

Levha XI **Res. 20:** Kybele Figürini. Eskişehir – Çifteler

Res. 21: Attis Aplikesi (Hellenistik Dönem)

Levha XII **Res. 22:** Attis Figürini (Hellenistik Dönem) İzmir – Kyme (Nemrut Körfezi)

Res. 23: Sütuna Yaslanmış Attis (Hadrianus Dönemi MS 117-138)

Levha XIII **Res. 24:** Attis Büstü. İtalya - Roma

Res. 25: Bilecik- Vezirhan Merdivenli Kaya (MS 2. – 3. yy)

Levha XIV **Res. 26:** Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtı Genel Görünüm

Res. 27: Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtı Detay

Levha XV **Res. 28**: Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtı Detay

Res. 29: Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtı Kaçak Kazı Çukuru

Levha XVI **Res. 30:** İznik Merdivenli Kaya Kutsal Alanı Genel Görünüm

Res. 31: İznik Merdivenli Kaya Kutsal Alanı Detay

Levha XVII **Res. 32:** Kocaeli – Körfez, İlim Tepe – Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanının Bulunduğu Alan

Res. 33: Kocaeli – Körfez, İlim Tepe – Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele)Kült Alanı Genel Görünüm

Levha XVIII **Res. 34:** Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Güneş Diski (Arkeoastronomik Detay)

Res. 35: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Güneş Diski (Arkeoastronomik Detay)

Levha XIX **Res. 36:** Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Güneş Diski (Arkeoastronomik Detay)

Res. 37: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Merdiven Basamakları

Levha XX **Res. 38:** Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Kaya Mezarı

Res. 39: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Kaya Mezarı İçindeki Klineler

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Kybele'ye Ait Buluntular Listesi

Tablo 2: Aslanların Konumuna Göre Sınıflandırma (Heykelcik, Figürin)

Tablo 3: Aslanların Konumuna Göre Sınıflandırma (Stel)

Tablo 4: Aslanların Konumuna Göre Sınıflandırma (Sunak)

Tablo 5: Aslanların Konumuna Göre Sınıflandırma (Sikke)

GİRİŞ

İnanç sistemi, din gibi insan ihtiyacından doğan toplumsal normlar bugün olduğu gibi bundan binlerce yıl önce de insanlığın hayatındaydı. Geçmişten günümüze sadece insanların ihtiyaçlarına verdiği cevaplarla orantılı olarak adı ya da tapınma şekli değişmiştir.

İlkel toplulukların anlamlandırmaya çalıştığı konuların en başında kendisi yer almaktadır. O, neydi? kimdi? Kendisine benzettiği canlılardan farkı neydi? İnsanoğlu, dişil kişinin bir insan yarattığına şahit olduğunda, aklına gelen sorulara cevap aramaya başlamıştır. Kadın nasıl bu kadar güçlüydü? Yoksa kadın tanrı mıydı? Kafasında beliren milyonlarca soru ile yaşamaya, hayatta kalmaya çalışmıştır. Bir süre sonra insanoğlu canlı olarak insanın gücünün sınırlı olduğunu ve ölebileceğinin de farkına varmış olmalı. Bu çağlarda soyut düşünce çok fazla gelişmediğinden, gördüğü somutluklar ile hayatı anlamlandırmaya çalışan insan göremediği, dokunamadığı hissedemediği bir yaratıcıdan çok her gün gözünün önünde olan kadına, yaratıcı gözüyle bakmış olmalı. Kadını doğaya, doğayı kadına benzetmiştir. Kadın yaratıyordu. Ardından yarattığını vücuduyla besliyordu. İlkel atalarımızın kafalarında yarattıkları bu fikir; gelecek nesillerin kafasında dişi yaratıcı olan Ana Tanrıça'yı yaratmış olmalı. Bu gerçeği psikoloji biliminin yardımı ile kanıtlayabiliriz. Jung'a göre;

> "Her bireydeki kendi kişisel anılarından başka, Jocab Burckhardt'ın yerinde bir deyimi ile <<ilksel>> simgeler vardır; bunlar <<kalubeladan>> beri insan muhayyilesinden kalıtım yolu ile edinilen kuvvetlerdir. Bu kalıtım bazı mitos ve efsane motiflerinin dünyanın her yerinde aynı biçimlerde tekrarlanması, gerçekten hayret verici bir olayı açıklıyor. Akıl hastalarımızın çok eşli metinlerde karşılaştığımız imgelerin ve çağrışımların aynını harfiyen niçin canlandırdığını gösteriyor"(Jung 2006: 144).

Ana Tanrıça figürü ilkel toplulukların tapındığı Üst Paleolitik Çağın Venüsleridir. Venüslerin yapılış amacının doğurduğu Ana Tanrıça figürü, kadına atfedilen doğurganlık, verimlilik ve doğaya hükmetme gücünü temsil etmektedir. Üst Paleolitik Çağın Venüsü olan Ana Tanrıça aynı zamanda Hitit Dönemi'nin Kubaba'sı, Yukarı Mezopotamya'da Geç Hitit Dönemi'nde Kubaba - Gubaba, Demir

Çağı'nda Phryglerin Matar'ı / Kybele'si, Hellenistik Dönem'in Kybele'si, Roma Dönemi'nin Magna Mater'i olan Ana Tanrıça'dır.

Amaç

Bithynia Bölgesi'nde Kybele kültü konu başlığı ile yazılmış olan bu tezin amacı, Bithynia Bölgesi'nin yakın çevresinde Phrygia Bölgesi'nde var olan Ana Tanrıça kültünün yakın çevresindeki Bithynia Bölgesi'ni ne derecede etkilediğini, Ana Tanrıça'ya ait bir kült merkezinin ve kültik herhangi bir eserin bulunup bulunmadığını araştırmaktır. Böylelikle bu çalışma şimdiye kadar farklı bölgelerde çalışılmış olan Ana Tanrıça (Kybele) kültünün Bithynia Bölgesi'ni etkisi altına alıp almadığını ortaya koymuştur.

Tez kapsamında kullanılan Kybele'ye ait her türlü arkeolojik eser bize Ana Tanrıça kültünün Phrygia Bölgesi'nden çıkarak Bithynia Bölgesi'nin hangi kentlerine yayıldığını göstermektedir. Bu tez çalışmasında bölge kentlerinde nasıl ve hangi dönemlerde Ana Tanrıça kültünün tapınım gördüğü incelenmiştir.

Yöntem

Tez konumuzu, Bithynia Bölgesi'nde bulunan Kybele'ye ait her türlü kült nesnesi ve alanları oluşturmaktadır.

DAI (Alman Arkeoloji Enstitüsü), Kocaeli Üniversitesi gibi kurum kütüphanelerinde literatür çalışması yapılmasının ardından amacımız doğrultusunda Bithynia Bölgesi sınırları içerisinde yer alan kentlerde yapılan kazı, araştırmalarda ortaya çıkarılmış ve Arkeoloji Müzeleri'nde (Kocaeli, Bursa, İznik, Bolu, Karadeniz Ereğli, Düzce – Konuralp, İstanbul) sergilenen ya da depolarında korunan Kybele'ye ait her türlü arkeolojik eser sınıflandırılıp katalogları yapılmıştır. Kataloglanan eserler arasında heykelcik, figürin, sikke, stel ve sunaklar yer almaktadır. Bu eserler türüne göre ayrı ayrı kataloglarda sınıflandırılmıştır. Eserlerin envanter bilgileri konusunda daha önce yayımlanmış olan çalışmalardan ya da müze envanter kayıtlarından yararlanılmıştır. Eserlerin bazıları araştırmacılar tarafından tarihlendirilmiş bazıları tarihlendirilmemiştir. Kataloglama sırasında çalışmamızda tarihlendirilmiş ya da tarihlendirilmemiş eser ayırt edilmeksizin bölge dışında da bulunmuş LIMC (The Lexicon Iconographicum Mythologiae Classicae)'de ve CCCA (Corpus Cultus Cybelae Attidisque)'da yayımlanmış Kybele ikonografisine

ait tipler ile karşılaştırma yapılmıştır. Böylece elde edilen veriler değerlendirilerek sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır.

Tez çalışmamız 4 bölümden oluşmaktadır:

I. Bölüm'ün genel başlığı, "Bithynia Bölgesi" dir. Birinci bölümün ikinci genel başlığı ise "Bithynia Tarihçesi" dir. Bu bölümde "Tarihi Coğrafya", "Halkın Kökeni", "Antik Dönem Tarihçesi", "Bölgenin Jeopolitik Önemi" adlı alt başlıklar sunulmuştur.

II. Bölüm'ün genel başlığı, " Kybele (Ana Tanrıça)" dır. İkinci bölümün ikinci genel başlığı ise, "Tarihsel Süreçte Kybele" dir. Bu bölümde "Kybele'nin Kökeni", "Etimolojik Açıdan Kybele Kelimesinin İncelenmesi", "Kybele (Ana Tanrıça) Kültü ve Törenleri", "İkonografik Değişim" adlı alt başlıklar sunulmuştur.

III. Bölüm'ün genel başlığı, "Antik Bithynia Kentlerinde Kybele" dir. Üçüncü bölümün ikinci genel başlığı ise, "Antik Bithynia Kentlerinde Kybele Kültü" dür. Bu bölümde alfabetik sırayla bölgenin 18 kentinde Kybele Kültüne ait her türlü eser incelenmiştir ve eserler kataloglara ayrılmıştır.

IV. Bölüm'ün genel başlığı, "Kutsal Alanlar" dır. Dördüncü bölümün ikinci genel başlığı ise, "Bithynia Bölgesi'nde Kybele Kült Alanları" dır. Bu bölümde Bilecik'de, Bolu'da, Kocaeli'de ve İznik'te bulunan kült alanlarından bahsedilmiştir. Bu alanlara ait fotoğraflar ise levhalar kısmında yer almaktadır.

Ardından sonuç bölümünde tezin çıkarımları yapılmış ve bölgede Kybele Kült'üne dair ortaya çıkarılmış eserlerin ve alanların değerlendirmesi yapılarak sonuca varılmıştır.

Çalışmanın katalog bölümü ise sistematik bir şekilde düzenlenmiştir. Katalog sıralaması heykeller, steller, sunaklar ve sikkeler olarak ana başlıklar altında toplanmıştır. Her esere, kendisinin ait olduğu sınıflandırma içerisinde bir katalog numarasına verilmiştir. Esere ait envanter numarası ise korunduğu müze tarafından belirlenmiş olan resmi numaradır. Buluntu yeri, eserin ölçüleri, malzemesi, tarihlendirme müzedeki envanter kaydı bilgilerinden edinilen açıklamalara göre

belirtilmiştir. Kaynakça olarak da Müze Envanter Kaydı ibaresi konmuştur. Eserlerin tanımlanması ise herhangi bir kaynaktan değil gözleme dayanarak yapılmıştır. Katalogda görsel kaynakçası belirtilmemiş olan eserlerin fotoğrafları ise tarafımdan çekilmiştir. Bithynia Bölgesi'nde bulunmuş ancak görselleri ve envanter bilgileri bölgedeki müzelerden alınmamış eserlerin katalog bilgileri ise M. J. Vermaseren'in 1987 yılında yayımlamış olduğu "Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor" adlı eserinden alınmıştır. Kataloglanmış eserler ile paralel olarak eserlerin, metin kısmında bazen bir bazen de birden fazla eser ile karşılaştırması yapılmıştır. Kybele'nin heykelcik ve figürinlerinde tarihlendirme konusunda yorum yapılabilmesi için eserler arasında stil kritik yapılmıştır. Figürin duruş pozisyonu, saçları, kıyafetleri, kıyafetlerinin işleniş biçimi, atribütleri, atribütleri arasındaki benzerlik ya da farklılıklar, atribütlerinin işleniş biçimleri ve tekniği gibi hususlarda stil kritik yapılmıştır. Stil kritik sonucu tarihlendirmeye yardımcı olacak betimleme biçimleri belirtilmiştir. Katalogda sınıflandırılmış stel ve sunaklar genel olarak yazıtlı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazıtlı kısımları envanter bilgilerinde kayıtlı ise yazılabilmiştir. Bunun yanı sıra eğer yazıtların çevirisi yapıldıysa, katalog bilgilerine çevirisi de eklenmiştir. Tanrıçanın isminin geçtiği yerler belirgin olsun diye kalınlaştırılarak yazılmıştır. Sikke kataloğunda ise, Bithynia Bölgesi'nde çıkmış ön yüzünde imparator büstü arka yüzünde ise Kybele tasviri olan sikkeler dâhil edilmiştir. Sikkeler çevrim içi veri tabanlarından alınan görseller ve bilgiler ile oluşturulmuştur. Bazı kentlerin sikkelerinin görselleri ve bilgileri ise bölge kentlerinde araştırma yapan bilim insanlarının yayımlanmış çalışmalarından alınmıştır. Sikkeler ile katalog bölümü sonlandırılmıştır. Ayrıca eser kataloğunu desteklemesi için 5 adet tablo yapılmıştır. 1. tablo, hangi kentten hangi eserlerin çıktığını belirten bir tablodur. 2. tabloda heykelcik ve figürinlerde tanrıçanın en önemli atribütü olan aslan ve/veya aslanların konumuna göre sınıflandırma yapılmıştır. 3. tabloda stellerde bulunan aslan ve/veya aslanların konumuna göre sınıflandırma yapılmıştır. 4. tabloda sunaklarda bulunan aslan ve/veya aslanların konumuna göre sınıflandırma yapılmıştır. 5. tabloda ise sikkelerde bulunan aslan ve/veya aslanların konumuna göre sınıflandırma yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHTE BITHYNIA BÖLGESİ

1. 1. BITHYNIA TARİHÇESİ

1. 1. 1. Tarihi Coğrafya

Bithynia bölgesinin sınırları hakkında bildiklerimizi ilk olarak antik yazarlarımızdan öğrenmekteyiz **(Harita 1)**.

Strabon'a göre

> "Bithynia, doğuda, Paphlagonia'lılar ve Mariandyn'ler ve bir kısmı Epikteton'lar; kuzeyde, Sangarios Irmağı'nın döküldüğü yerlerden Byzantion ve Khalkedon Denizi'nin ağzına kadar Pontos Denizi tarafından; batıda, Propontis; güneye doğru, Mysia ve Hellespontos Phrygia'sı da denen Phrygia Epiktetos'la sınırlanmıştır." (Strabon XII. 4. 1)

Skylaks'a göre ise;

> "Bithynialılar. Mariandynalılardan sonra Thrakialı Bithynialılar gelir. Sonra Sangarios Nehri, sonra bir başka nehir Artanes ve Thynias Adası (Onu Herakleialılar iskân etmiştir) ve Rhebas Nehri vardır. Daha sonra direkt olarak geçit ve daha önce belirtilmiş olan Pontos'un ağzındaki tapınak, bundan sonra Thrakia kökenli Khalkedon, ondan sonra da Olbianos Körfezi. Mariandyna'dan Olbianos Körfezi'ne kadar (buraya kadar Bithynialıların Thrakiasıdır) olan deniz yolculuğu 3 gün sürer. Pontos'un ağzından Maiotis

Gölü'nün ağzına kadar olan Avrupa ve Asia arasındaki deniz yolculuğu da aşağı yukarı aynıdır." (Çalık Ross 2011: 883)

Plinius, Naturalis Historia, V, XLIII, 148:

"Şimdi bu kıyıda kalan diğer yerlerden bahsedeceğiz. Kios'dan içerde, Bithynia'da, Olympos'un ayaklarında Hannibal tarafından kurulmuş olan Prusa vardır. Buradan Nikaia 25 mildir, arada Askania gölü vardır, daha sonra gölün en iç koyunda Olbia olarak bilinen Nikaia vardır. Sonra Prusias gelir. Bundan sonra Hypius dağının etkelerinde yine Prusias isimli bir yer vardır. Günümüze ulaşamamış yerler Pythopolis, Parthenepolis, ve Koryphanta'dır. Kıyıdaki nehirler, Aesius Bryzon, Platananeus, Aerus, Aesyros ve Geodos (veye Khrysorroas) dır. Daha sonra üzerinde Megarise şehrinin bulunduğu büyük toprak parçası gelir. Buradaki körfezin ismi Kraspedites'dir. Çünkü bu şehir körfezin bir kenarında kalmıştır. Eski ismi Astakos olan ve bunu Astakes koyundan alan bir şehir vardır. Ayrıca Hannibal'ın mezarının bulunduğu Libyssa vardır. Yine koyun sonunda Bithynia'lı Nikomedes'in ünlü şehri vardır. Astakos koyundaki Leukatas burnuyla Nikomedia'nın arası 37 ½ mildir. Bundan sonra Bosphorus Thrakius'a kadar kıyı uzanır. Bu kıyıda önceleri Prokerastis olarak bilinen, Nikomedia'dan 62 ½ mil uzaktaki Kalkhedon, sonra Colpusa gelir. Körler şehri kurucusunun nereye yerleşeceğini bilmemesinden dolayı verilmiş bir isimdir. Çünkü bir milden az uzaklıkta Byzantion daha dikkat çekici bir bölge idi. İç Bithynia'da Apamea, Agrippenses, Iuliopolis ve Bithynion vardır. Nehirler Syrium, Laphias, Pharnakias, Alkes, Serinis, Lilaeus, Skopius ve Hieros'dur. Hieros Bithynia ve Galatia

> arasında sınırdır. Khalkedon'dan sonra Khrysopolis gelir. Daha sonra ismini, içinde Amykus'un limanı olan koydan Nikopolis gelir. Daha sonra ise Naulokhum burnu, Hestia ve Neptün'ün tapınağı, daha sonra Bosphorus Thrakius gelir. Daha sonra yarım mil uzunluğunda Asia ile Avrupa'yı ayıran, Khalkedon'dan 12 ½ mil uzaklıkta, 8 ¾ mil genişlikte, bir zamanlar Spiripolis şehrinin bulunduğu boğaz ağzı gelir. Kıyıda tamamen Thynler, iç kısımlarda ise Bithynialılar otururdu. Burası Asia'nın sonudur. Lykialılarda buraya kadar sayılabilen 282 kabilenin sonunculardır. Hellespontos'dan Bosphorus Thrakius'a olan uzaklık 239 mil, Kalkedon'dan Sigeum'a olan uzaklık İsidoros'a göre 322 ½ mildir" (Işık 2001: 27).

Bithynia Bölgesi'nin sınırları hakkında bilim insanları tarafından yapılan öneriler şöyledir: Öncelikle Cramer'e göre, Bithynia'nın batısında bölgeyi Mysia'dan ayıran Rhyndacus nehri yer alırken; Doğuda ise Sangarius nehri ile sınırlandırılır. Bu iki nehir sınırlara dâhil edildiğinde, Kaukones ve Mariandyn'lerin bölgeleri Paphlagonia'nın başladığı Parthenius nehri sınır olarak kabul edilir. Kuzeyde Propontis ve Euxine ile sınırlandırılır. Güneyde de Phrygia ve Galatia eyaletleri ile komşudur. Bu kısımdaki sınırlar Bithynia Olymposu denilen dağ silsilesi ile şekillendirilir. Bu da Euxine ile paralellik gösterir. Böylelikle sınırlar Paphlagonia'nın ötesinde Pontus ve Halys nehrine kadar genişler (Cramer 1932: 171).

Bithynia Bölgesi'nin Batı kısmı Khalkedon Yarımadası'nı da içine almaktadır. Bölgenin sınırları daha da genişleyerek Herakleia Pontika'yı daha doğuda ise Pontos, güney sınırlarında Propontis (Marmara Denizi) ve Mysia'nın Olympos Dağı'na uzanmıştır. Böylelikle güney sınırını Phrygia ve Galatia belirlemiştir (Çalık Ross 2007: 15).

Bölgede yer alan ve günümüzde de bilinen nehir, göl ve dağları şunlardır:

> "Sangarios (Sakarya Nehri), Aisepos (Gönen Çayı), Makestos (Susurluk-Simav Çayı), Parthenios (Bartın

> Çayı), Siberis (Aladağ Çayı) adlarıyla anılırlar. Bunun yanı sıra Askania (İznik Gölü), Sophon / Sunensis (Sapanca Gölü), Apolyont (Ulubat Gölü) bölgenin bilinin üç büyük gölüdür. Ayrıca Mysia Olympos (Uludağ)'u, Astakos (Samanlı Dağları), Sophon (Kartepe) antik dönemde de bilinen dağ ve tepelerdir." (Çalık Ross 2007: 16)

Bithynia Bölgesi'nin sınırları içerisinde kalan kentlerden bahsetmek gerekirse, Çalık Ross'a göre;

> "Kalkhedon (Kadıköy), Khrysopolis (Üsküdar), Libyssa (Diliskelesi), Nikomedeia (İzmit), Olbia (Başiskele), Astakos (Gölcük), Kios-Prusias (Gemlik), Apameia (Mudanya), Prusa (Bursa), Kyzikos? (Kapıdağ Yarımadasındaki kent), Nikaia (İznik), Bithynion-Klaudiopolis (Bolu), Dia-Diospolis (Akçakoca), Teion-Tieion-Tion (Filyos/Hisarönü), Herakleia Pontica (Karadeniz Ereğlisi), Otroia (Yenişehir), Iuliopolis (Çayırhan'ın güneyinde)." (Çalık Ross 2011: 884)

> "Khalkedon (Kadıköy), Khrysopolis (Üsküdar), Lybissa (Diliskelesi), Dakibyza (Gebze), Nikomedeia (İzmit), Kalpe (Kerpe), Olbia (Başiskele), Astakos (Gölcük), Prainetos (Karamürsel), Pylai - Strobilos (Çiftlikköy / Karakilise), Drepanon (Hersek), Kios-Prusias ad Mare (Gemlik), Apameia / Myrleia (Mudanya), Prusa ad Olympium (Bursa), Helikore-Nikaia (İznik), Prusias ad Hypium (Konuralp), Bithynion - Klaudiupolis (Bolu), Dia / Diospolis (Akçakoca), Teion – Tieion - Tion (Filyos / Hisarönü), Herakleia (Ereğli), Otroia (Yenişehir), Modrene (Mudurnu), Malagina (Mekece), Agrilion (Bilecik),

> Kabaia (Geyve). Karadenizde Kalpe yakınlarında yer alan Thynias-Apollonia (Kefken Adası). Propontis'de yer alan Prinkiponisia (Prens takımadaları) daha çok Geç Roma ve Bizans dönemlerinde iskân edilmiştir. Takımadaları oluşturan adalar: Ponti (Kınalıada), Antigoni (Burgaz), Khalki (Heybeliada), Prinkipos (Büyükada), Terebinthos (Sedef Adası), Niandros (Tavşan Adası), Pita (Kaşık Adası), Plati (Yassı Ada), Okseia (Sivriada)." (Güçlü 2007: 4).

Bithynia bölgesi MÖ 74 yılında bir Roma eyaleti olmuştur. Ardından MÖ 63 yılında Pontus bölgesi ile birleşmiş ve Pontus - Bithynia olarak adlandırılmıştır. Böylelikle tek bir eyalet haline gelmiştir (Çalık Ross 2011: 884).

1. 1. 2. Halkın Kökeni

Bölgenin tarihi açısından bölgede yaşayan halklara değinmek gerekirse Strabon'a göre;

> "Bithyn'lere gelince, çoğu yazarlar vaktiyle bunları Mys'ler olarak adlandırdıkları halde, bu yeni ismi, söz konusu ülkeye yerleşmiş olan Thrak'lardan aldıklarını Trakyalı Bithyn'ler ve Thyn'ler kabul ederler ve delil olarak, bugün bile Trakya'da belirli insanların Bithyn'ler olarak çağrıldıklarını ve Thyn'ler için de, Apollonia'yla Salmydessos yakınındaki kıyının Thynia olarak adlandırıldığını ileri sürerler. Kanımca bu insanlardan önce Mysia'ya yerleşen Bebryk'ler de Thrak'tılar. Mysia'lıların dahi, şimdi Mois'lar denen Thrak'ların kolonicileri olduğu söylenir." (Strabon XII. 3. 3).

Ayrıca Bithynia'yı iskân eden topluluk ile ilgili yazar bir başka notun da şunu belirtmektedir:

> "Bithynia'nın (sic.) Mysia'lılar tarafından iskân edildiği ilk defa Karyanda'lı Skylaks tarafından

> kanıtlanmıştır. Skylaks Askania Gölü'nün etrafında Phrygia'lılar ve Mysia'lıların yaşadığını söyler; bundan sonra Dionysos, kentlerin kuruluşları hakkındaki kitabında, şimdi Trakya Bosporos'u denen Khalkedon ve Byzantion'daki boğazın eski devirlerde Mysia Bosporos'u adını taşıdığını yazar. Bu da Mysia'lıların Trakyalı olduklarına bir kanıt sayılabilir." (Strabon XII. 4. 8)

Bryg adını taşıyan Phryglerin, Güneydoğu Avrupa'dan Boğazlar üzerinden Anadolu'ya göç ettikleri bilinmektedir (Aydıngün 2013: 70). Thrakia bölgesinden bir kabile olduğu bilinen *Μαίδοι-Maidoi-Maedi* adlı grubun yaşadıkları bölgeyi tanımlarsak; Yunanistan'da, doğusunda Aynaros yarımadasının olduğu Khalkidike Yarımadası'nın kuzey doğusundan başlayıp Pontos Aigaios yani Ege Denizi'ne dökülen Strymon yani Struma - Karasu ırmağının orta ve kuzey havzalarıdır. Adı geçen ırmak Thraklar ile Makedonlar arasında etkileşime sebep olan bir sınırdır. Bu grup Anadolu'ya göçtükten sonra Bithynler, Bithynia Thrakları, Asya Thrakları ya da Maedo-Bithynler isimlerini almışlardır (Bora 2017: 17). Buradan da anlaşıldığı gibi Ege Göçleri ile gelip Bithynia Bölgesi'ne ismini veren yerel halk önceden Thrakia bölgesinde yaşamaktaydı. MÖ 2. bin yılda yoğun göç hareketiyle Thrakia'dan Anadolu'ya göç eden Thrak kökenli Moesianlar, Brygler ve Thynler adlı kabilelerden isimlerini alan bölgeler Mysia, Phrygia ve Bithynia'dır **(Harita 2).** MÖ 10. yüzyılda Phrygialı topluluklar Anadolu'nun merkezine göç edip buraya yerleştiler. Orta Anadolu'ya yerleşerek buradaki demografik yapıyı bir hayli değiştirmişlerdir. Göç dalgasıyla gelen Phrygialı kabileler ilk olarak Orta Anadolu'ya yerleşseler de; bazılarının Bithynia'da kaldıkları düşünülmektedir. Sonraki yüzyıllarda Bithynia Bölgesi'ne gelen Thrakialı kabileler burada kalan Phyrg kabilelerine katılmışlardır. Thrakia bölgesinden getirdikleri inançları koruyup aynı zamanda Anadolu'daki inançları da benimsemişlerdir. "Ana Tanrıça" Neolitik Dönem inancı olmasının yanı sıra Bithynia Bölgesi Ana Tanrıça Kybele inancı konusunda Phrygialılardan da etkilenmiştir. Aynı şekilde Tarım Tanrısı Sabazios ve Ay Tanrısı Men Phrygialılar tarafından Thrakia bölgesinden getirilmiş ve Anadolu'nun merkezinde Roma Dönemi'nin sonuna kadar tapınılmaya devam etmiştir. MÖ 8. yüzyılın sonunda başka bir Thrak kabilesi Orta Strymon

(Vardar)'daki anayurtlarını terk edip Bosphorus'u geçip Anadolu'ya gelmiştir. Bithynialıların önceleri Strymonialılar olarak adlandırıldıklarını bilmekteyiz. Daha önce de belirtildiği gibi Thrakia bölgesinden bir kabile olduğu bilinen *Maíδοι-Maidoi-Maedi* adlı grubun yaşadıkları bölge Ege Denizi'ne dökülen Strymon yani Struma-Karasu ırmağının orta ve kuzey havzalarıdır. Strymon Nehri etrafında yaşamış olduklarından dolayı Bithynialılar önceden Strymonialılar olarak adlandırılmaktadır. Thrakia kökenli bu kabile Phrygialıları Anadolu'nun merkezine doğru uzaklaştırmış ve bugün Bithynia olarak adlandırılan bölgeye yerleşmişlerdir (Doğancı 2013: 46-48).

1. 1. 3. Antik Dönem Tarihçesi

Yerel halkın Thrak göçleriyle oluştuğu Bithynia bölgesinde artık yeni bir dönem başlamak üzeredir. Bithynialılar, MÖ 8. yüzyılda Grek Kolonizasyonu ile topraklarını Hellenler ile paylaşmaya başlar **(Harita 3)**. Hellenlerin Karadeniz'e yönelmesi MÖ 8. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşir (Güney 2014: 413). Bu tarihlerde bölgede Megara kentinin kurulduğu bilinmektedir (Arslan 2010: 15). Hellen kolonileri ile yerel halkın ilişkisine örnek olarak verebileceğimiz tek durum; Astakos kentinin kuruluş efsanesine dayanmaktadır. Efsaneye göre kentin kurucusu Poseidon ve Olbia (Nymphe - Su Perisi)'nın oğlu Astakos'dur. Buradan Hellenler ile yerel halk arasında bağlantı kurulmaya çalışıldığını anlayabiliriz (Güney 2014: 419). Bunun ardından Persler Anadolu'ya egemen olmuştur. Bu sırada Bithynia Bölgesi güçlenmiştir. Daha sonra Büyük İskender'in ordularının genarellerinden Kalas ile Bithynia'nın lideri olan Bas arasındaki mücadelede Kalas başarısız olmuştur. Ülke bütünlüğü sağlanmış, Büyük İskender'in yönetimi altına girilmemiştir. Böylelikle Bithynia Krallığı dönemi başlamıştır. **Bas**'tan sonra oğlu **Zipoetes** (MÖ 327 - 279) krallığını ilan etmiştir. Büyük İskender'in ölümünden sonra oluşan kaos ile Zipoetes Bithynia'da güçlü bir devlet kurmayı başarmıştır. Hatta Lysimakhos tarafından gönderilen generallerin ardından, Lysimakhos'un da düzenlediği saldırılara karşı durmuş ve böylece Bithynia Krallığını kurmuştur. Zipoetes böylelikle ilk kral ünvanını almış ve krallığa yeni topraklar (Herakleia'daki Cierus ve Tieion, Astakos) eklemiştir (Doğancı 2003: 74, 75). Zipoetes'in ölümüyle tahta çıkan **I. Nikomedes'**in kardeşi Zipoetes tahtta hak iddia etmiştir. Bunun üzerine kaos ortamı oluşmuştur. Herakleialılar, bu durumdan yararlanarak Bithynia'nın ilk kral ünvanını alan

Zipoetes tarafından daha önceden onlardan alınmış Tieion (Filyos / Hisarönü) ile Kieros (Konuralp) şehirlerini geri almışlardır. Bunun üzerine I. Nikomedes ile Galatlar bir anlaşma yapmıştır. I. Nikomedes, Galatlı komutan Leonnorios'un yarısı savaşçı olan, emrindeki 20.000 kişinin Bosphorus üzerinden Küçük Asya'ya geçmesini sağlayarak onları kendi hizmetine almıştır. Hellaspontos üzerinden gelen Lutorios'un liderliğindeki Galatların Bithynia'ya gelmesi ile güçlenen I. Nikomedes, kuzey ittifakı (Herakleia Pontike, Byzantion, Khalkedon, Tieion, Kieros) ayrıca Pontos Kralı I. Mithradates ile de anlaşarak Zipoetes'in hak iddiasını ortadan kaldırmıştır. Bunun üzerine I. Nikomedes bölgenin tek hâkimi olmuştur (Arslan 2007: 56, 57). Buna ek olarak I. Nikomedes Bithynion ve Nikaia kentlerini ele geçirerek Bithynia bölgesinin topraklarını genişletmiştir (Boyana 2017: 156). Zipoetes'in oğlu I. Nikomedes yaklaşık olarak MÖ 279 - 255 arasında hüküm sürmüştür (Austin 2006: 140). Nikomedes I'in ölümü üzerine oğlu **Ziaelas** MÖ 250-227 yılları arasında hüküm sürmüştür. Bölge onun egemenliğindeyken doğuya doğru genişlemiştir ve barışçıl bir siyaset izlenmiştir. Paphlagonia Bölgesi'nde Krateia, Kappadokia Bölgesinde de Zela kentlerini kurmuştur. Ziaelas öldürüldükten sonra oğlu **I. Prusias** Bithynia Kralı olmuştur (MÖ 230 – 187) (Boyana 2017: 156). I. Prusias, önceki kralların politikasını sürdürerek bölgenin sınırlarını genişletmeye devam etmiştir. Makedonya Kralı olan II. Demetrius'nin kızı Apame ile evlenmiştir. Myrlea'yı (Mudanya) Apameia olarak yeniden kurmuştur. Dahası Rhyndakos ırmağından Mysia Olympos (Uludağ)'una kadar Bithynia Krallığının sınırlarını genişletmiştir. Ayrıca Seleukos Kralı III. Antiokhos MÖ 201 yılında Koile Suriye'yi zaptettikten sonra donanmasını Küçük Asya'ya yollamıştır. III. Antiokhos'un bu başarılı kuşatma girişimine rağmen I. Prusias Roma ile ters düşmemek için Antiokhos ile herhangi bir anlaşma sağlamamıştır. Bu isabetli bir karar olmuştur çünkü III. Antiokhos ile Roma arasında yapılan iki savaşta da kazanan Roma olmuştur. Bunun üzerine Roma müttefiği olmasına rağmen Roma, Roma'nın yanında yer almayan I. Prusias'a savaş tazminatı ödetmiş ve Apameia anlaşması ile daha önce zaptettiği Phrygia Epiktetos'u Pergamon'a vermek zorunda kalmıştır. Antiokhos'un yenilgisi üzerine Hannibal, Bithynia Krallığı'na sığınmıştır. I. Prusias'da Hannibal'ın askeri yeteneğine güvenerek, Pergamon Kralı II. Eumenes'e karşı sefer düzenlemiştir. Önce galip gelen Hannibal, daha sonra mağlup olmuştur. Ardından II. Eumenes Roma ve Antiokhos arasında yapılan Apameia anlaşmasında alınan

kararların gerçekleştirilmesini istemiştir. Böylelikle Phrygia Epiktetos'u, Bithynia'nın doğu sınır kısmı ve Tios, Pergamon Krallığı'na geçmiştir. Diğer bir yandan Roma, Roma'nın baş düşmanı olan Hannibal'ın kendilerine teslim edilmesini istemiştir. Hannibal, Roma'ya teslim olmak yerine intihar etmeyi seçmiştir (Doğancı 2003: 75-77).

Ayrıca I. Prusias, Herakleia Pontika'ya saldırmıştır. Bir süre başarısız kuşatmalar yaptıktan sonra bu şehri istila etmiştir. Herakleia Pontika'ya bağlı iki yere de el koymuştur: Bunlardan biri Cierus (Prusias ad Hypium) ve diğeri de Tios'dur. Bu kuşatma konusunda birincil kaynak olarak görebileceğimiz Memnon'a göre I. Prusias, Herakleia'nın kuşatılmasından çok kısa bir süre sonra ölmüştür fakat ne kuşatma ne de I. Prusias'ın ölüm tarihi üzerine kesin bir tarih verilmemiştir. I. Prusias ve Herakleia Pontika arasındaki bu çatışmanın genel kabul görmüş tarihi konusunda MÖ 3. yy'ın sonu ya da MÖ 190 yılının ortaları diyebiliriz (Dmitriev 2007: 133).

I. Prusias'ın ölümü üzerine oğlu **II. Prusias** krallığın başına geçerek MÖ 182 - 149 yılları arasında hüküm sürmüştür. II. Prusias da babası gibi bir Makedonya Kralının kızı Apemaia ile evlenmiştir. II. Prusias, Pontos Kralı Pharnakes, Kappadokia Kralı Ariarathes, Pergamon Kralı II. Eumenes ile karşı karşıya gelmiş fakat sonunda barış anlaşması imzalamak zorunda kalmıştır. II. Prusias'ın oğlu II. Nikomedes Roma ve Pergamon'un desteğiyle babasını öldürtmüştür. Bunun üzerine **II. Nikomedes** tahta çıkmıştır (Boyana 2017: 156). II. Nikomedes MÖ 149 - 128 yılları arasında Bithynia kralı olarak hüküm sürmüştür. Tam bir barış dönemi olmuştur (Doğancı 2003: 79). Roma ile iyi ilişkiler kurmuştur. Böylelikle Bithynia Krallığı üzerinde Roma etkisi artmıştır (Boyana 2017: 156). **III. Nikomedes** MÖ 128 - 94 yılları arasında hüküm sürmüş ve önceki kralların barışçı politikasını izlememiştir. III. Nikomedes ve VI. Mithridates Romalıların MÖ 104 yılındaki karışıklığından faydalanıp Paphlagonia Bölgesi'ni istila etmişlerdir. Bölge, iki kral arasında paylaşılmıştır. Ancak büyük payı Pontus Kralı almıştır. Bunun üzerine III. Nikomedes Kappadokia eyaletini işgal etmiştir. Bu durumdan rahatsız olan Pontus kralı VI. Mithridates zorla bölgeyi III. Nikomedes'in elinden almıştır. III. Nikomedes durumu Roma ile paylaşmıştır. Son olarak Roma, işgal edilen bütün bölgeleri iki kralın da elinden almıştır. III. Nikomedes'in ölümü üzerine Bithynia Krallığı'nın son Kralı IV. Nikomedes tahta geçmiştir (Doğancı 2003: 79). **IV. Nikomedes** MÖ 94 -

74 yılları arasında hüküm sürmüş olup kardeşi Sokrates, Mithridates'in yardımı ile tahta geçmiştir. Daha sonra Roma'nın yardımlarıyla IV. Nikomedes MÖ 89 yılında tekrar tahta geçmiştir. Ardından Pontus'a saldırmıştır. Yenilgiye uğrayınca Roma yardım için generallerinden Sulla'yı Anadolu'ya göndererek VI. Mithridates'i mağlup etmiştir. Bu savaş Mithridates savaşlarının ilkidir. Böylelikle IV. Nikomedes tekrar tahta çıkmıştır. MÖ 74 yılında ölen IV. Nikomedes tarafından Bithynia Krallığı Roma'ya miras olarak bırakılmıştır. Ardından Roma ve VI. Mithridates arasında yapılan savaşlar sonucu MÖ 63 yılında Pompeius (Romalı komutan) Pontus'un batı kesimlerini Bithynia eyaletinin topraklarına katmıştır. Böylelikle *Provincia Pontus et Bithynia* yani Bithynia - Pontus eyaleti kurulmuştur (Boyana 2017: 156-157).

Pompeius yeni organize ettiği Bithynia - Pontus eyaletini, topluluklar içinde gerçekleştirdiği bazı değişikliklerle sunmuştur. Bu yeni sistem, eyalette ayrıca herhangi bir topluluktan olmayan insanları da tek bir çatı altında toplayarak, eyaleti oluşturan tüm vatandaşları içine almaktadır. Yönetim, birçok insan tarafından seçilmiş, 30 yaşın altında olmayan, *magistratus*lardan oluşmaktadır. *Konsül* ise, yüksek mahkeme yargıçları, usule uygun olarak atanmış *censor*lerden oluşmaktadır. Bu yeni idari yöntem, alışılagelen Hellenik modele dayanmaktadır. Ancak *Censor*lerin oluşturduğu *Consil*in yeniden düzenlediği unsurlar tipik Roma karakterini de içermektedir. Bahsi geçen tüm bu ünvanlar ve konumları *Lex Pompeia* olarak bilinen ve 'erdemli' olarak tanımlanan bir yasa ile kurulmuştur. Bu yönetim şekli yeni eyaletlerin idaresi için standart bir form oluşturmuştur. Hatta küçük değişikliklerle MS 2. yüzyılda hala yürürlükte olduğu bilinmektedir (Magie, 1950: 369). Gnaeus Pompeius Magnus, Gaius Julius Caesar ve Marcus Licinius Crassus bir araya gelerek *triumvirlik* oluşturulmuştur. İlk triumvirlik, Cumhuriyet Dönemi'nin sonunu getirip Principatus Dönemi'nin doğmasına sebep olmuştur. İkinci Triumvirlik Dönemi'nin ilk yıllarında da Cumhuriyet tamamen ortadan kalkmıştır (İnan 2015: 314).

Tarih sürecinde Hellenistik Krallıklar sona ermiştir. Bithynia kentlerinden olan Nikomedia konumu gereğiyle oldukça önemli bir yerdedir. Bu durum onu eyaletin önemli kentlerinden biri haline getirmiştir. Roma İmparatorluğu'nun kurucusu Augustus, imparatorluk ve kendi adına tapınak yapılması konusunda Pergamon'a ve

Nikomedia'ya izin vermiştir. Tapınak yapılmasıyla kent *neokoros* ünvanı aldığından eyaletin imparatorluk kültü açısından merkezi olmuştur. İmparator kültünün bu kentte olması kenti hem dinsel anlamda hem de siyası ve ekonomik açıdan önemli bir konuma getirmiştir. İmparator adına dört yılda bir düzenlenen *Koina* adlı oyunlar düzenlenmeye başlamıştır. Bu oyunlar da sadece İmparator tapınağının olduğu yerlerde yapılmaktadır. *Neokoros* unvanı ile kent İmparatorluğa verilen vergiden de muaf tutuluyordu. Deprem gibi büyük afetlerden sonra eğer kentlere yardım yapılacaksa, ilk yardım edilen yerler neokoros ünvanına sahip olan kentlerdi. Bu özelliğinden dolayı Nikomedia, kenti MS 120 yılında vuran deprem sonrasında İmparator Hadrianus'un yardımları sayesinde tekrar onarılmıştır. Kent, İmparator Augustus döneminde aldığı neokoros ünvanını iki kez daha alır. Bunlardan biri İmparator Commodus döneminde biri de İmparator Elagabalus döneminde gerçekleşir (Güney 2013: 1479, 1480). Traianus döneminde Nikomedia'ya su kemeri ve forum inşa edilmiştir. Ticari öneminden dolayı Nikomedia'da kanal projesi başlatılmış olup; Sunonensis (Sapanca Gölü)'den Propontis'e bir kanalla bağlanmayı hedeflemiş olan dönemin eyalet valisi Plinius bunun için Traianus'dan izin istemiştir. Antoninler döneminde ise Nikomedia'da hamam yapıları inşa edilmiştir. Daha önce de bahsedildiği gibi MS 120 yılında yerle bir olan Nikomedia'da Hadrianus onarım faaliyetleri gerçekleştirmiştir. Bunun yanında şehre yeni yapılar, surlar ve çarşılar yapılmasına olanak sağlamıştır. Bu yüzden kent, *Hadriane* adını alarak Hadrianus adına bir tapınak inşa edilmiştir. Marcus Aurelius ve Commodus da kente deprem sebebiyle yardımda bulunmuştur. MS 214 yılında Caracalla ise kente hamamlar yaptırmıştır ancak Goth istilası ile hamam kompleksi yıkılmıştır. Diokletianus'un döneminde ise şehirde bulunan Caracalla Hamamları, saray, bazilika, darphane, circus gibi yapılar büyük oranda onarılmıştır (Doğancı 2007: 119-121). Bahsi geçen Roma imparatorları sık sık Bithynia'ya gelmişlerdir. Daha geç dönemlerde MS 218 - 219 kışında Elagabalus, 233 - 234 yıllarının kışında Alexander Severus ve MS 242 - 243 yıllarında III. Gordianus Bithynia bölgesini ziyaret etmiştir. MS 258 yılında Kuzey Karadeniz kıyılarından gelmiş olan Gothlar, Khalkedon'dan başlayarak Bithynia bölgesinin şehirlerini talan etmesi dışında MÖ 27 yılından itibaren MS 284 yılına kadar Bithynia bölgesinin her bir kenti refah içerisinde yaşamaktaydılar (Doğancı 2007: 15). MS 3. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Illyrialılar Roma İmparatorluğu topraklarından gönderilmiştir. Bu durum Byzantium'un refahı için

zaman vermiş ve bir barış ortamı sağlamıştır. Ayrıca sonrasında imparatorluğa sabit bir çevre sağlamıştır. Diokletianus, Nikomedia'daki yaşadığı konutunu onartmıştır. Bunun yanı sıra Byzantium, askeri açıdan öneminden ve kârının büyüklüğünden dolayı her zaman müdahale de bulunulan bir yerdir (Oman 1892: 11). MS 311 yılında Galerius'un hoşgörü fermanı da Nikomedia'da ilan edilmiştir (Kaçar 2013: 48; Ross 2017: 137). İlk Ekümenik Konsül Bizans İmparatoru I. Konstantin'in izni ile Bithynia kenti olan Nikaia'da MS 325 yılında toplanmıştır (Oman 1892: 11).

1. 1. 4. Bölgenin Jeopolitik Önemi

Bithynia Bölgesi konumu gereği birçok ulusun uğrak yeri olmuştur. Buranın halkı, Avrupa ile Asya'yı birbirine bağlayan yolları ve bu yollardan ticaret gemilerinin geçmesi ile hem birçok ürünü almış hem tedarik etmişlerdir (Ulugün 2004: 13). Avrupa ve Asya'nın bir geçiş noktasında olan Nikomedia en erken dönem diyebileceğimiz Paleolitik Dönem'den itibaren bir geçit bölgesidir. Nikomedia aynı zamanda bir liman kentidir. (Güney 2007: 1470).

Boğazların geçiş yolu olarak kullanılması bölgenin stratejik açıdan önemini arttırmıştır. Hem Karadeniz'i Akdeniz'e hem de Anadolu'nun yanı sıra Mısır'ı, Mezopotamya'yı Avrupa'ya bağlamaktadır. Böyle önemli bir konumda yer alan bölgenin antik kentlerinden Nikomedia, Hellenistik Krallık ve Bizans dönemlerinde başkentlik yapmıştır. Kent, Roma Dönemi'nde de oldukça önemli bir konuma sahiptir. Çünkü kent, doğal bir limana ve bunun yanında tersaneye sahiptir. Hatta korunaklı kıyı yapısından dolayı Hellenistik ve Roma dönemlerinde donanma üssü olarak kullanılmıştır. (Çizikçi 2015: 13).

Bir gezgin Bithynia Bölgesi sınırları içinde herhangi bir yoldan geçip Ege ve Akdeniz yollarından devam ettiğinde kendisini Kilikya kapılarında (Gülek Boğazı) bulacaktır (Harada 2008: 208). Bu durum, Anadolu'nun iki geçiş noktasını birleştiren bir yol üzerinde olan Bithynia Bölgesi'ne sahip bir imparatorun, Anadolu'nun her bir köşesine müdahalede bulunabileceğini göstermektedir (Zeyrek 2005: 1).

II. BÖLÜM

KYBELE'NİN GEÇMİŞİ VE İKONOGRAFYASI

2. 2. TARİHSEL SÜREÇTE KYBELE

2. 2. 1. Kybele'nin Kökeni

Ana Tanrıça kültü olarak yola çıktığımız zaman kronolojik olarak bir tapınım sürecini takip etmemiz mümkündür. Bu tapınımda tanrıçalara verilen isimlerin değişerek ileriki toplumlara yansıması düşüncesi birçok kaynak tarafından desteklenmektedir. Ana Tanrıça kültü, Hitit uygarlığında Hepat, Geç Hitit döneminde Kubaba, Phryg uygarlığında Matar - Kybele, Hellen uygarlığında Kybele olarak geçmektedir (Özmen 2016: 385). Kubaba, Küçük Asya'nın antik tanrıçasıdır. Yukarı Mezopotamya'da Gubaba adı altında tapınım görmüştür. En önemli kült merkezi Karkamış'tadır. Ayna ve nar atribütleri arasında olup Hurrilerin aşk tanrıçası Şauşka ile de özdeşleşmiştir. Kanıtlanmamakla birlikte büyük ihtimalle, Phrygia ya da Lydia'nın Kybele'sine dönüşmüş olmalıdır (Lurker 2005: 105). Roma İmparatorluğunda ise Kybele'ye Magna Mater adıyla tapınılmıştır (Cooper 2017: 201). Ana Tanrıça tapınımı çağlar boyunca insanlık tarihinde kendine neden yer bulabilmiştir? Bu soruyu psikoloji biliminin yardımı ile açıklayabiliriz. Jung'a (2006) göre

> "Her bireydeki kendi kişisel anılarından başka, Jocab Burckhardt'ın yerinde bir deyimi ile <<ilksel>> simgeler vardır; bunlar <<kalubeladan>> beri insan muhayyilesinden kalıtım yolu ile edinilen kuvvetlerdir. Bu kalıtım bazı mitos ve efsane motiflerinin dünyanın her yerinde aynı biçimlerde tekrarlanması, gerçekten hayret verici bir olayı açıklıyor. Akıl hastalarımızın çok eşli metinlerde karşılaştığımız imgelerin ve

> çağrışımların aynını harfiyen niçin canlandırdığını gösteriyor (144).

Kybele'nin köken çalışmasına tekrar dönecek olursak, Ana Tanrıça kültüne ilk olarak Prehistorik çağlarda rastlıyoruz. 1856 yılında Johann Bachofen tarafından ilk defa ortaya atılan teoriye göre araştırmalarda bulunan Venüs figürinleri Prehistorik çağın bereket tanrıçalarıdır. Prehistorik Dönem'de anaerklik gücün ve Ana Tanrıça kültünün varlığını ileri sürmüştür (Jennett 2008: 41). Roller'ın verdiği bilgiye göre James Mellaart'ın Çatalhöyük kazılarında ortaya çıkardığı Ana Tanrıça inancına ait buluntuların birçoğu ile dinsel amaçla kullanılan odaların içinde karşılaşılmıştır. Kadın heykelciklerini, tereddüt etmeden Yunan ve Roma dönemlerindeki Kybele'nin Prehistorik Dönem'deki temsilcisi olduğunu söyleyerek bu buluntuların Anadolu'nun Ana Tanrıçası'nı temsil ettiğini belirtmiştir. (Roller, 2004: s. 49). Roller ise, Çatalhöyük'de bulunan kabartmalarda ve heykelciklerde görülen özellikleri tamamen dinsel simgeler olarak görmemekte bu buluntuların aynı zamanda toplumun ekonomisini, sosyal yapısını gösteren kanıtlar olduğunu ileri sürmektedir. Aynı şekilde Hacılar'da bulunan kadın heykelciklerinin de Çatalhöyük'de olduğu gibi tamamen dinsel bir yapının yani bir Ana Tanrıça kültünün simgeleri olarak görüldüğünü; fakat bunun kesin olmadığını belirtmiştir. (Roller 2004: 50, 55). Neolitik Dönem Venüslerini ise iki yanında leopar veya aslanlarla oturur durumda görmekteyiz (Devecioğlu 2013: 46).

Kadın heykelciklerinin bulunduğu alanlarda, eserlerin yanlarında betimlenen yardımcı figürler tanrıçalık özelliği göstermektedir. "Hacılar'da bulunan heykelciklerde doğal yaşamdan pozlar olması onları tanrıça yapmaz, bunlar kadının herhangi bir toplumdaki yerini belirten heykelciklerdir." diye düşünmek yanlış bir değerlendirmedir. Daha geç dönemlere gelindiğinde örneğin; Klasik dönemlerdeki mitolojik öykülerde tanrı ve tanrıçalara insan özelliklerinin verildiğini görmekteyiz. Belki de erken dönemlerde de bu böyleydi, ancak yazı olmadığı için bunu bilemiyoruz. Örneğin; Demeter yardımsever bir tanrıça olarak bilinmekteyken kış geldiğinde ya da kuraklık boy gösterdiğinde insanlar tanrıçanın kızdığını ya da üzgün olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden toplum her zaman tanrıçanın mutlu olması için dua etmektedir. Böylelikle tanrıçanın doğaya karşı her zaman cömert olacağını düşünmekteydiler (Houle 2001: 61). Antik Dönem toplulukları tanrı ve tanrıçalara insanoğluna ait sinirlenmek, üzgün ya da mutlu olmak gibi duygu durumları

yüklemektedirler. İnsana ait duyguların tanrı ve tanrıçalara yüklenmesinden anlayacağımız üzere Hacılar'da bulunan kadın heykelciklerinin günlük hayattan sahneler sergilemesi tanrıça olma ihtimalini değiştirmemektedir.

2. 2. 2. Etimolojik Açıdan Kybele Kelimesinin İncelenmesi

Kybele adı ile ilk defa MÖ 7. yüzyıla ait Phryg yazıtlarında karşılaşıyoruz. Burada tanrıçaya *Matar* olarak seslenilmektedir. Phryg dilinde Matar, "Ana" anlamına gelmektedir. Çoğu zaman "Matar"ı tek başına kullansalar da, bazılarında "Kubileya" yani Phryg dilinde "dağın" anlamına gelen bir kelime ile beraber de kullanmışlardır. Böylelikle tanrıçanın adı, en erken yazılı metinlerde "Ana" ya da "Dağın Anası" olarak geçmekteydi. Grekçede yazılmış MS 2. yüzyıla tarihlenen Phryg yazıtlarında ise, ***Μήτηρ Θεά*** (Meter Thea) Ana Tanrıça denmiştir. Grekçede *Μήτηρ,* Ana demektir. Daha üstün bir anlam kazanarak *Μήτηρ Θεά* yani "Tanrıların Ana" sı olmuştur. Böylelikle Yunan tanrı ve tanrıçalarının arasında önemli bir yere sahip olmuştur. Roma dünyasında ise, "Büyük Ana" anlamına gelen *Magna Mater* kullanılmıştır. Roma'da aynı zamanda "Tanrıların İdalı Büyük Anası" anlamına gelen *Mater Deum Magna Idaea* da denmekteydi. Bunlara ek olarak Yunanistan ve Roma'da Ana Tanrıça çoğunlukla daha öncesinde bahsettiğimiz Phryg dilindeki *Kubileya*'dan türetilmiş olan *Kybele* ya da *Cybele* (Latince) olarak anılmıştır (Roller, 2004: 22).

2. 2. 3. Kybele (Ana Tanrıça) Kültü ve Törenleri

Ana Tanrıça kültü, MÖ 800 yılına kadar Phrygia'da tam anlamıyla oturmuştur. Phrygia etkisine sahip bu kült Anadolu coğrafyasının batı kısmına yayılarak tapınım görmüştür. Ana Tanrıça kültünün dinsel törenlerinde neler yapıldığına ya da kimlerin yaptığına dair antik kaynaklardan birçok bilgi edinilmektedir. Bununla birlikte Antik kaynakların aksine kültün ilk ortaya çıktığı erken dönemle, yani doğulu yönü ile ilgili yazılı kaynaklarımız yetersizdir. Bu yüzden doğuda yani Phrygia Bölgesi'nde Ana Tanrıça kültünün törensel bilgisine sahip değiliz. Kültün törenlerinde gerçekleştirilen olumsuz, kanlı geçen aşamalar doğuya bağlanmıştır. Ancak bunun mümkün olmadığını belirtmekte fayda var. Çünkü elimizde erken döneme ait kaynaklar yetersizdir. Bu yüzden Phryg Ana Tanrıçası için düzenlenen kült törenlerinde tam olarak nasıl sahneler olduğunu bilmemizi engellemektedir. Kültün Roma'da uygulanış biçiminde, tören sırasında çalınan müzik aletleri, danslar ya da rahiplerin

hadım edilmesinin sebebi ya da kökeni olarak doğulu örneği gösterilmektedir. Elimizde yazılı kaynak olmamasına rağmen bu ritüellerin kökenine dair bilgilerin hala doğu etkisiyle yapıldığına inanılmaktadır (Roller 2004: 39).

İlk defa Ana Tanrıça'ya ait tek söylence olan Kybele - Attis miti Hellenistik Dönem'de ortaya çıkmıştır (Özmen 2016: 381). Yunanların Ana Tanrıça adına kutladıkları törenler MÖ 5. ve 4. yüzyıllara ait yazılı kaynaklardan edinilen bilgilere göre; gizlice yapılırdı. Yalnızca o külte üye kişilerin katılımıyla gerçekleşmekteydi. Yunanlar kült için yapılan ayinlerin uygulamalarını ortaya çıkarma yasağına sahip olduklarından bu törenlerle ilgili fazla bilgimiz yoktur. Törende kullanılan meşaleler, ayinlerin gece yapıldığını göstermektedir. Ayrıca arınmak için kullanılan kaplar, çoğunlukla Ana Tanrıça kabartmalarında tanrıçaya eşlik eden kişilerin ellerinde gösterilmekteydi. Bu yüzyıllarda yapılmış olan kabartmalarda tanrıçanın elinde görülen *tympanon* (tef), ayin sırasında müziğin de yer aldığının kanıtıdır. Çünkü Yunanların benimsediği Ana Tanrıça kültünde, tanrıçanın elinde tympanon ya da *patera* (sunu kabı) olması, inananların tanrıça için yaptığı sunuları anlatan atribütleridir. Kabartmalarda tanrıçaya eşlik eden kişilerin elinde flüt ve zilin gösterilmesi, ayin sırasında gerçekleştirilen müziği oluşturan aletleri de tanıtmaktadır (Roller 2004: 153, 154). Bu müzik aletlerinden çifte flüt ya da çifte kaval Anadolu'nun en eski müzik enstrümanlarından biridir. Boğazköy kazılarında ortaya çıkarılan "Ana Tanrıça Matar (Kybele) ve Müzisyenler" grup heykelinde tanrıçanın yanındaki kişilerden sağdaki çifte kaval soldaki ise lir çalmaktadır. Yapılan çalışmalar sonrasında çifte kavalın yırtıcı kanatlı hayvanların kemiklerinden yapıldığı biliniyorken; şimdilerde ise kargıdan yapıldığı bilinmektedir. Bu da gösteriyor ki Ana Tanrıça tasvirlerinde kullanılan yırtıcı kuş simgesi çifte kaval figürünün yapılışına gönderme yapmaktadır (Alaner 2012: 382-383). MÖ 5. yüzyıl sonu şairi Diogenes'in ayinlere ilişkin bilgiler veren bir şirinde: Phrygialı kadınların ellerindeki tef ve zillerle dönerek dans ettiklerini ve tanrıçanın müziğini yaptıklarını belirtir. MÖ 5. yüzyılın başlarına tarihlenen Ferrara'dan kırmızı figürlü Attika kraterinin A ve B yüzü bu töreni görsel olarak bize sunmaktadır **(Lev. I; Res. 1-2)** (Roller 2004: 155-156).

Yunanlılar Ana Tanrıça'yı Rhea ve Demeter ile özdeşleşmiştir. Bu sebepledir ki Ana Tanrıça'nın kült töreninde, Romalı inananlar tarafından düzenlenen törenlerdeki gibi kanlı sahneler yoktur. Hatta Yunanlılar Ana Tanrıça yani Meter kült

törenini Hermes, Dionysos ve Pan gibi diğer Yunan tanrılarının kültleriyle de birleştirmişlerdir. Bu durum, Yunan Pantheonuna ilk defa yabancı bir tanrıçanın büyük bir saygıyla eklendiğinin de kanıtıdır. Çünkü Ana Tanrıça Kybele'yi değiştirmek yerine diğer tanrı ve tanrıçaların kült törenlerinin özellikleri ile birleştirmişler ve özdeşleştirmişlerdir (Roller 2004: 177).

Attis ve Kybele miti hakkında miti uyumlu bir şekilde düzenlemek çok zordur. Çünkü elimizde mit hakkında yazardan yazara farklılık gösteren metinler vardır ve bu konuda bir diğerinin geleneğini ya da farklılık gösteren yorumunu karalamadan özetlemek ya da sentezlemek gibi bir şey söz konusu değildir. Hellen Phrygiasında bile hali hazırda mitin farklı versiyonları vardır ve bunları çözümlemek oldukça zordur. Pausanias, Akhaların şehirlerinden biri olan Dyme'de Magna Mater ve Attis'in kutsal alanı hakkında bilgi edinme konusunda zorlanmıştır. Diğer klasik yazarlara bakacak olsak da durum farklı değildir. Bize hikâyenin kültürel konteksi hakkında bilgi verebilecek herhangi güvenilir orijinal bir Phryg belgesine sahip değiliz. Mitin en çok yayılan versiyonu MS 2. yüzyılın ortasında Pausanias tarafından yazılandır. Bu versiyonun popülerleşmiş fikri 4. yüzyılın erken dönemlerinden Hristiyan bir yazar olan Arnobius sayesinde yayılmıştır. Arnobius detayları, Timotheus'un Kybele üzerine yaptığı çalışmalarından almıştır. Arnobius'un anlatısı, yazarların arasında en canlısıdır. Mite gelecek olursak: Zeus Kybele'yi arzulayarak kendini tatmin etmiştir. Spermleri Agdos dağının üzerine dökülür. Agdos dağı Agdistis adında bir Hermaphrodite doğurur. Bu varlık cinsel kimliğini kontrol etme konusunda çok güçsüzdür. Bunun üzerine tanrılar bu durumu çözmek için cinsel organını kesmişlerdir. Bu kutsal görev Dionysos/Liber tarafından gerçekleştirilmiştir. Agdistis'in devamlı içtiği pınarın içine şarap dökmüştür. Böylelikle Agdistis kendinden geçerek uyuyakalmıştır. Daha sonra Dionysos/Liber Agdistis'in testislerini bir iple ayağına bağlamış ve cinsel organı kalktığında aniden kopmuştur. Çok fazla kan akmış, bazı kan lekeleri ve testislerinden biri de orada bulunan badem ağacının üzerine gelmiştir (Alvar 2007: 63-66). Olgun bir badem ya da nar ağacıdır. Phryg dünyasında bu gibi durumların çözümünde nar kullanıldığı bilinmektedir (Frazer 2009: 817). Testislerinden biri Sangarius nehrinin kızı Nana tarafından yenilmiştir. Nana'nın Kybele olduğu düşünülmektedir. Nana Attis'ten hamile kalmıştır. İstenmeyen çocuk terkedilmiştir. Sangarius tarafından bulunan bu çözüm başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Çünkü bir keçi çobanı, Nana'dan doğan bu

erkek çocuk ile ilgilenmiştir. Çocuk da delikanlı çağına geldiğinde keçi çobanı olarak çalışmıştır. Bunun yanı sıra genç adamın olağanüstü güzelliğinden dolayı herkes ona âşık olmuştur. Agdistis sonunda yalnızca kadın olmuştur ve Kybele kendi kanından olan birinin cazibesine yenik düşmüştür. Diğer antik yazar Ovid'in gözüyle baktığımızda diğer mitten figürlerle bağlantı kurabiliyoruz. Hikâyenin bu versiyonunda, Attis, Pessinus'un kralı Midas'ın kızı Ia ile evlenme anlaşması yapmıştır. Böylelikle bu hikâyede Ana Tanrıça'ya olan sözünü bozan basit genç Phrygialı bir keçi çobanıdır. Bu versiyonda Agdistis / Kybele terkedilen ve intikam planı kuran âşık olarak ele alınmaktadır. Açık bir şekilde olanları anlatan tek antik versiyon Diodoros'un hikâyesidir. Çünkü burada Agdistis / Kybele ile Attis arasında geçen cinsel birlikteliklerinden hoşlandıklarını hatta Kybele'nin hamile kaldığını söylemektedir. Agdistis'in karakteri ile saf anne şefkati fikrinin hemen hemen hiç tutarlı olmadığı kabul edilmelidir. Tüm bunlar gösteriyor ki Agdistis / Kybele ilişkisinin yorumladığımızda anne / âşık ilişkisi vardır. Sonraki dönüm noktası ise Kybele'nin, Attis ve Ia'nın düğününde ikisinden de intikam almasıdır. Agdistis / Kybele cinsel arzuyla öfkelenip törene patladığında evlilik ilahisi çoktan başlamıştır ve her yer kan banyosuna dönmüştür. Kybele'nin cinsel cazibesi, düğündeki bütün erkekleri etkisi altına almıştır. Attis'de bir taşı alıp, kendisini bir çam ağacı altında hadım etmiştir. Attis'in takipçisi olan bütün erkekler de aynı delilikle kendilerini hadım etmişlerdir. Attis'in gelini Ia olanlar karşısında çektiği acı ile iki göğsünü kesmiştir. Göğsünden fışkıran kanlar yere dökülmüş ve kanın döküldüğü yerlerde menekşeler yeşermiştir. Olayların sakinleştiği anda Agdistis / Kybele korkunç bir duruma sebep olan bu davranışından dolayı pişman olmaya başlamıştır ve âşığını hayata döndürmesi için Zeus'a yalvarmıştır. Attis'in bedeni mezarda hiçbir zaman çürüyüp bozulmayacak, saçları uzamaya devam edecek ve küçük parmağı hareket edecektir diyerek Zeus, Attis'in ölümsüzlüğünü sağlamıştır (Alvar 2008: 66-67). Attis'in ölümü üzerine iki tür düşünce vardır: Birisi yukarıda anlatılan hikayedeki olan olaylar sonucu ölmesidir. İkincisi ise, Adonis'in başına geldiği gibi bir yaban domuzu tarafından öldürülmüştür ya da çam ağacı altında kendini öldürmüştür. Bu durum, özellikle Pessinus'daki insanların neden domuz yemediğini açıklamaktadır. Adonis'i tanrıları olarak gören halkın domuz eti yemekten kaçındıkları ile aynı durumdur. Çünkü domuz tanrılarını öldürmüştür (Frazer 2009: 818).

Kybele kültü Roma'ya MÖ 204 yılında taşınmıştır. Phrygialı Ana Tanrıça'nın tapınımı, Romalılar tarafından Hannibal ile olan uzun mücadelelerinin sonuna doğru MÖ 204 yılında benimsenmiştir. Bu dini ilham sayesinde sönük ruhlarının canlanacağına inanmışlardır. Sibyl kitaplarında, doğuya özgü olan bir tanrıçanın Roma'ya getirilmesi ile yabancı istilacının Roma topraklarından atılabileceği söylenmektedir. Elçiler Kybele'nin kutsal kenti olan Pessinus'a gönderilmiş ve tanrıça tarafından şekillendirilmiş olan küçük siyah taş elçilere verilmiştir. Ardından Roma'ya götürülmüştür. Bu taş, büyük bir saygıyla kabul edilmiş ve Palatino tepesindeki Kybele tapınağına yerleştirilmiştir. Tanrıça buraya ulaştığında, aylardan Nisan ayıdır. Tanrıça hemen çalışmaya başlamıştır. O yıl, uzun zamandan beri görülmeyen bir hasat gerçekleşmiştir. Hemen ertesi yıl Hannibal ve yaralanmış olan askerleri Afrika'ya doğru yola çıkmıştır. Tüm bu anlatılanlarda ismi geçmese de; tanrıça genç aşığını ya da oğlunu batıdaki yeni evine getirmiştir. Romalılar Kybele ve Attis'in arasında geçen olayların anlatıldığı türden mitolojik hikâyelere alışkındır. Bu yüzden Attis için de sokaklarda zillerle davullarla kutlamalar yapılmıştır. Bunun bir adım ötesini İmparator Claudius atmıştır. İmparator Claudius Phrygialı bu inanç sisteminin Roma dini olarak kuruluşu sırasında, Attis'in heyecan verici törenleri ile kutsal ağacını da eklemiştir. Kybele ve Attis'in bahar festivalinin en iyi Roma'da kutlandığı bilinmektedir. Bu törenlerin Asya kökenli Hellen Phrygiasının inanç sistemi ile bağlantılı olduğunu bildiğimiz için Asya kökeninden ayırt edilmesi oldukça zordur (Frazer 2009: 819-820). Festival düzeni şöyledir: 22 Mart çam ağacı ile başlar; 23 Mart *dies sanguinis* (Kan Günü), 24 Mart ise *Hilaria* olarak adlandırılır. Eski Yunanca'da *ἱλαρός* isminden gelmektedir. "Neşeli" anlamına gelir (Bremmer 2008: 288).

22 Mart günü, ormanda bir çam ağacı kesilir ve Kybele'nin kutsal alanına getirilir. Ağacı taşıma görevi, ağaç taşıyıcı loncaya verilmiştir. Ağaç gövdesi ceset sarılır gibi yünlü bezlerle sarılır ve menekşe çelenkleriyle donatılır. Menekşeler Attis'in dökülen kanı için konmaktadır. Dağ laleleri ve güller ise Adonis'in kanından gelmektedir ve ağacın ortasına bağlanan genç adam Attis'in kendisinin kült heykeli yer almaktadır. İkinci gün tören başı trompet çalar. Üçüncü gün kan günü olarak bilinir ve Archigallus ya da başrahip kendi kollarından kan akıtır ve kurban olarak sunulur. Bu kanlı kurban sahnesinde yalnız değildir. Bu vahşi sahne ile zil sesleri, davul gümlemeleri, klaksonun monoton sesi, flütlerin çığlık gibi sesleri karışır.

Bunun yanı sıra alt rahipler sınıfı heyecandan mest olacak ve hissizlikten acıyı hissetmeyecek kadar saçları dalgalanarak başlarını sallayıp dönerler. Sunağı ve kutsal ağacı kanlarıyla kirletmek için vücutlarını kırık çömlek parçalarıyla ya da bıçakla kesip yaralarlar. Bu korkunç tören muhtemelen Attis'in yasını canlandırmak içindir. Ayrıca kurban edilen bu kan ile Attis'i diriltirken, güçlendirmek amacı ile de yapılıyor olabilir. Dahası bu kan günün de aynı zamanda yeni rahip adayları kendilerini hadım ederler. Bu kopmuş kısımlarını acımasız tanrıçaya fırlatırlar. Kopmuş organlar sonradan büyük bir saygıyla sarılarak ya toprağa gömülür ya da tanrıçanın kutsal alanında, yerin altındaki odasına gömülür. Yapılan bu törenle amaç, Attis'i hayata döndürmek ve genel olarak doğanın yeniden canlanmasını hızlandırmaktır. İlkbaharın günışığı ile yapraklar ve çiçekler tomurcuklanacaktır. Bu vahşi hikâye, Kybele'nin kucağındaki narın Attis'in iki katı olan Agdistis adında olan canavar - adamın kopmuş cinsel organından geldiğini düşündürmektedir. (Frazer 2009: 820-822).

En kapsamlı ve erken kaynak olarak gördüğümüz Timotheus, diğer anlatılarda da geçen dört isimden bahseder. Ana Tanrıça (diğer versiyonlarda geçen adıyla Kybele), Agdistis, Gallus ve Attis. Ana Tanrıça'nın ortaya çıkışı muhtemelen Kybele etkisindendir. Kybele tapınımı Yunanistan'a MÖ 7. yüzyılda geçtiğini biliyoruz. MÖ 6. yüzyıldan 2 adet Phryg yazıtının gösterdiği gibi, Phrygia'da Kybele'nin kendisine *Matar Kubileya* ya da *Kubeleya* olarak tapılırdı. MÖ 5. yüzyılın erken dönemlerinden sonra daha çok *Matâr o(u)reia* "Dağ Anası" ya da daha özgün olarak *Matêr Idaia* "Ida Dağı'nın Anası" ya da *Mêtêr Dindymenê* "Dindymon/a Dağı'nın Anası" olarak bilinmektedir. Miken döneminde de Yunanların "Kutsal Ana" inancı vardı. Böylece iki tanrıça birbirine benzetilmiştir. Timotheus anlatısında tanrıların anasını ve Agdistis'i tanıtmıştır ancak bu çok fazla tanrıça edasındadır. Antik yazarlar Kybele'yi ya da Agdistis'i kullanmışlardır. Ancak aynı anda kullanmamışlardır. Muhtemelen Timotheus Agdistis'in yeterli olmayacağını düşünerek Ana Tanrıça'yı kullanıp tanrıçanın coşkulu tarafını göstermek istemiştir. Aynı zamanda yazar Agdistis'i kullanmadan bu hikâyeyi anlatamazdı. Çünkü Agdistis, Hermaphrodit hâlini de temsil etmektedir. Bu yüzden Timotheus anlatısının içinde ikisini de tanıtmıştır. Bu hikâye aldatmacası Pessinus kentinin dışında işe yaramış gözükmektedir. Çünkü Strabon MÖ 50 yılında Pessinus'a gittiğinde, orada taptıkları Ana Tanrıça'nın bir tapınağı olduğunu görmüştür. İnsanlar onu Agdistis

diye adlandırmışlardır. Diğer bir deyişle yerel halk Yunan yeniliğini reddedip, tanrıçanın orijinal ismi olan Agdistis'i tercih etmişlerdir. Bu Pausanias'ın neden hiç Kybele ya da Ana Tanrıça ismini duymadığını açıklamaktadır. Ancak zamanla Yunan geleneği Pessinus'u etkilemiştir ve Roma Dönemi'nin sonlarına kadar Agdistis Ana Tanrıça olarak sikkelerde ve yerel yazıtlarda görülmüştür. Agdistis yerel bir dağ olan Agdus ya da Pessinus'ta bulunan Agdistis dağının isminden gelmektedir. Aksi takdirde edebi kaynaklarda bu isimle karşılaşamazdık. Louis Robert, üzerinde Agdistis adının geçtiği ve bir dağı gösterdiği birkaç sikke yayınlamıştır. Bu en yüksek ve en önemli tepe olan Dindymon dağıdır. Görünüşe göre Agdistis, Kybele'yi de üreten dağ tanrıçası tipinin yerel bir çeşididir (Bremmer 2008: 283-285).

2. 2. 4. İkonografik Gelişim

Ana Tanrıça'nın ikonografisini oluşturacak ilk eser MÖ 7. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu tip ile Ana Tanrıça'nın Geç Hitit (MÖ 9. ve 8. yüzyıl)'te görülen tipi kaynaşıp ortaya çıkmıştır. Bu tipleme Hellenistik Döneme kadar kendini korumuştur. Bu tiplemede Ana Tanrıça genel olarak ayakta tasvir edilmektedir. Elleri göğüs hizasında durur. Elinde genelde bir obje taşır. Bu taşıdığı obje Phrygia'da genelde nar ve / veya kuştur. En sık rastlanılan diğer hayvanı da aslandır. Tanrıçanın diğer bir ayırt edici özelliği de başındaki *polos*'udur. Polosuna ek bir de örtüsü yer alır. Polos, yukarıya doğru genişlemektedir. Orta ve Doğu Phrygia Bölgesi'nde başörtüsünün kenar kısımları ön tarafta, sol kısımdan kemer yardımı ile bağlanır. Böylelikle eteğin sol kısmında yatay bir şekilde kıvrımlar oluşmaktadır. Eteğin sağ kısmında ise dikey bir şekilde pileler oluşur (Polat 2013: 12-13).

MÖ 5. yüzyılın başlarında Atina'da meclis binası olarak kullanılan bouleuterion yapısının yanında bir Metroon (Ana Tanrıça Tapınağı) yapılmasıyla tanrıça resmi olarak kendisini kabul ettirmiştir. Ayrıca Hellen Dünyası'nda Hermes, gizem ayinleri esnasında katılacak kişilere yol göstericiliği ile bilinir. Bu yüzden MÖ 5. yüzyıl ile beraber tanrıçanın yanında Hermes[1] de yerini almıştır. Oturan Kybele tipolojisinin ortaya çıkışı MÖ 5. yüzyılın sonlarına doğru Phedias'ın öğrencisi olan Agorakritos'un yaptığı tahta oturan tanrıçayı betimleyen bir prototip heykel ile

[1] Kybele ve Hermes'in beraber olduğu bir tasvire örnek gösterilmesi gerekirse; MÖ 390 – 380 yılları arasına tarihlendirilen Kybele, Hekate (ya da Kore) ve Hermes Kadmilos'un olduğu Priaeus'ta bulunan bir kabartmada Kybele ve Hermes birlikte işlenmiştir.
http://www.hellenicaworld.com/Greece/LX/en/CybelePiraeus1.html - 24.05.2018.

başlamaktadır. Eser, Atina Agorası'nda Metroon (Kybele Tapınağı) içine konulmuş bir kült heykeli olmalıydı. İlk defa bu tipoloji ile Atina'da karşılaşmaktayız **(Lev. II; Res. 3)** (Roller 2004: 151). Bunun en büyük nedeni artık yavaş yavaş Hellen etkisine girmeye başlamasıdır. Öncelikle Geç Hitit kabartmalarından etkilenmiş olan Phrygia bölgesinin Ana Tanrıçası; şimdi de Hellen Dünyası'nın tahtında oturan Kybele'sine dönüşmüştür. MÖ 3. yüzyılda Phryg Ana Tanrıçası'nın eski tasviri tam anlamıyla bırakılarak Hellen tipi ile tasvir edilmeye devam etmektedir. Hellenistik sanatın etkisinin yayılmasıyla beraber Ana Tanrıça'nın ismi Phryg kabartmalarında geçen "Matar" kelimesinden etkilenerek "Meter" e dönüşmüştür. Phryglerin Kybele ismini de kullandığının kanıtı olarak MÖ 7. yüzyıl sonu MÖ 6. yüzyıl başında yapılmış bir seramik parçası üzerindeki yazı gösterilebilir. Hellenistik Dönem ile beraber Ana Tanrıça'nın ismi yazıtlarda "Μήτηρ (των) θεων" olarak anılmaya başlamıştır. Sonrasında artık Hellenleşen Ana Tanrıça'nın yanına bir de Attis eklenmiştir. Hellenistik Dönem'de oluşan batılılaşmış mitolojisinin bir figürü olarak ikonografyada Attis'i, Kybele'nin yanında görmeye başlıyoruz (Polat 2013: 14-16). Tanrıçanın yanına eklenen Attis ise MÖ 4. yüzyılda Atina'da ilk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tanrıçanın Hellenistik Dönem ikonografi gelişiminde Phrygia'lı Ana Tanrıça'ya benzer olarak basit bir şekilde yapılmış naiskos (küçük tapınak) içerisine konmuş tipine rastlamaktayız. Bu tipte Ana Tanrıça'nın yanındaki aslan tasvirlerinin yer almasının sebebi, Phrygia Bölgesi'nde Aslanlı Kaya kabartmasının devamlılığını sağlamaya çalışmalarıdır. Kıyafetler Hellenleşmiştir. Tanrıça khiton ve himation giymeye başlamıştır. Ayakta duran Ana Tanrıça kucağında aslan ya da yabani tavşan ile bir naiskos içerisinde otururken; ayakları bir tabure üstüne konmuştur. Hellenleşen tanrıçaya eklenmiş bir başka atribüt de tympanondur. Sağ elinde de bir patera görülür. Tympanon, Hellen dünyasında yaratılmış olan Ana Tanrıça kült töreninde çalınan müzik aletlerinden biri olarak kendisini göstermektedir (Polat 2013: 17-18)

Kybele yani Magna Mater Roma surları içine girerken kentin koruyucusu tanrıça olarak girmiştir (Çapar 1978: 177). Tanrıçanın başındaki polos; kale surları/sur duvarları biçimindeki haline dönüşmüştür. MÖ 204 yılında Roma panteonuna giren tanrıça ise burada "Magna Mater" olarak anılmaya başlamıştır. Tanrıça burada Anadolu kökene sahip, ancak Hellenleşmiş bir tanrıçadır. Tanrıçanın

Roma kültünde, Attis figürü impratorluk dönemi ile beraber büyük bir önem kazanmıştır. İkonografisinde ise ufak tefek eklemeler dışında, Hellen etkisi hâlâ devam etmektedir. Tanrıça tympanonu, paterası ile bazen tahta oturur, bazen meşale tutar, bazen Attis ile bazen yanında duran başka insanlarla betimlenmektedir. Sur duvarları olan tacı kullanılmaya devam etmektedir. Tanrıça aslanların çektiği bir arabayı sürerken karşımıza çıkmaktadır. Kültün Roma'ya taşınmasıyla, kozalak ile gördüğümüz tanrıça betimlemesi Roma Dönemi'nin erken yıllarında karşımıza çıkar. Bunun sebebi de Hellen Dünyası'nda ortaya çıkan mitolojik hikâyesine bağlanmaktadır. Çünkü Attis kendisini bir çam ağacı altında hadım etmiştir (Polat 2013: 20-22).

III. BÖLÜM

ANTİK BITHYNIA KENTLERİNDE KYBELE

3. 3. ANTİK BITHYNIA KENTLERİNDE KYBELE KÜLTÜ

Bithynia Bölgesi'nde Kybele kültünün yansımasını kentlerde neredeyse her türlü eserde görmekteyiz. Bu kentlerin her biri bölge tarihi konusunda önemli roller üstlenmiştir **(Harita 4)**.

3. 3. 1. Agrilion (Bilecik)

Agrilion kenti, Nikaia'ya 24 mil uzaklıkta Dorylaion (Şarhöyük)'a da 56.327 km uzaklıkta, bugün adı Bilecik olan yerleşimdir (Ramsay 190). Bithynia sınırlarında olan kentte bir aslan heykeli bulunmuştur. K. Meral'in bir yayınında ele alınan aslan heykeli hakkında şu bilgiler aktarılmaktadır: Bilecik İli'nin Pazaryeri ilçesine bağlı Karaköy'de Mustafa Uyar'ın tarlasında bulunmuş bir aslan heykeli, bugün 8652 envanter numarası ile Bursa Arkeoloji Müzesi'nin bahçesinde sergilenmektedir. U.: 0.160 m; Y.: 0.83 m; G.: 0.42 m ölçülerinde mermerden yapılmış aslan heykeli yürür vaziyette tasvirlenmiştir. Başı hafif sağa dönüktür. Bacakları ve kuyruğu tamamen kırık durumdadır. Aslan, başının döndüğü yöne doğru bakmaktadır. Gözleri derine oyulmuş ve gözbebekleri işlenmiştir. Gözlerin üst kısmındaki etli parça, aşağı sarkmış bir şekilde işlenmiştir. Alnından burna doğru derin bir kanal açılmış olup, burun sivri ve uzun bir şekilde gösterilmiştir. Yanakları içe çökmüştür. Ağız yarı açık bir şekilde durmaktadır. Açık ağzın arasında görünen dişler, düzenli bir şekilde yontulmuştur. Kulakları, uç kısmına doğru incelmektedir ve arkaya doğru yatırılmıştır. Yüzü tamamen sarmış olan yelesi, aslanın sırt kısmını kapatmamaktadır. Yelesi, başının iki yanından aşağıya doğru devam etmektedir. Yele lülelerinin ayrıntılı işlenmesi söz konusudur. Bazen derin ve kesik çizgilerle karşılaşılmaktadır. Aslanın vücudunda olan gergin durum, damarları ve kasları ortaya çıkartılarak verilmiştir. Bu heykelin geldiği yerde mezarı koruması için yapılmış bir

mezar bekçisi olduğu düşünülmektedir. Heykel MS 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilmektedir (Meral 2006: passim). **(Lev. III; Res. 4-5)**.

Meral'in kentin ya da mezarın bekçisi olarak tanımladığı aslan heykelini Kybele aslan tipolojisinde bir yere koymaya çalışırsak örneğin; tahtın yanında oturan aslan betimi için boyutları oldukça büyüktür. Aslanın boyutlarına göre devasa bir Kybele heykelinin olması gerekmektedir ki böyle bir örneğe daha önce rastlanmamıştır. Eğer aslan heykelini ikonografik olarak tanrıçanın aslanlarının sürdüğü bir arabada olan tasviri ile karşılaştırırsak; tipolojide bu şekilde yürüyen bir aslan yoktur. Aslanın arabayı sürerken ileri bakması gerekmektedir. İkonografik tipolojide gördüğümüz araba çeken aslanlar ileriye doğru bakmaktadır **(Lev. IV; Resim 6)** (LIMC VIII/I: 760, No. 94; LIMC VIII/II: 515). Bu eserin Kybele'nin aslanı olup olmadığı konusunda emin olunmadığından bu çalışmanın katalog kısmına eklenmemiştir.

Bursa Arkeoloji Müzesi'nde bulunan **(Env. No.: 2100)** envanter numaralı Kybele heykelciğinin tahtının sırt kısmı yuvarlak gelmektedir. Burgu şeklinde saçları genişçe tasvir edilmiş yüzünü çelenk gibi sarkmaktadır. Saçı, başının üstündeki pelerin gibi bir kumaş ile birleşmiştir. Göğüs altındaki kemerde Herakles düğümü atılmıştır. Soldaki aslan daha dik dururken; sağdaki aslanın ön ayakları ile bir boğanın başını tutması Pergamon stilidir **(Hey. Kat. No.: 1.)** (Naumann 1983: 253). Saçın işleniş biçimi, Eskişehir'de bulunmuş; şu an İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde korunan bir Kybele heykelciğinin saçı ile benzerdir **(Lev. IV; Res. 7)** (LIMC VIII/I: 755, No.: 59; VIII/II: 512). Bunun yanı sıra, Bilecik İli, Vezirhan İlçesi yakınlarında Gülümbebahçe'de 1960 yılında bir stel bulunmuştur. Stelin bulunduğu alanın Phryg döneminde kullanılmasının yanı sıra daha sonraki dönemlerde de kullanılmış olduğu düşünülmektedir. Alanda çıkmış olan bu stelin üzerinde, Ana Tanrıça'yı ve atribütlerini temsil eden kabartmaların varlığı söz konusudur. Bunlar; Ana Tanrıça, Çam Ağacı, Kuşlar, Yaban Domuzu Avı sahneleridir. Ayrıca Cenaze Yemeği sahnesi vardır **(Stl. Kat. No.: 1)** (Beksaç 2017: 119, 120).

3. 3. 2. Apameia / Myrleia (Mudanya)

Kent, Propontis (Marmara Denizi)'in güney kıyısında konumlanmaktadır. Modern ismiyle Mudanya'nın yaklaşık olarak 1 km güneydoğusundadır (Cohen 1995: 392). Bölgenin kentlerinden biri olan Apameia - Myrleia (Işık 2001: 7) II. Philippos tarafından Bithynia Kralı Prusias'a verilmiştir (Strabon XII. IV, 3). Kentte Kybele kültüne ait dört adet stel bulunmuştur. Stel naiskos (küçük tapınak) formunda işlenmiştir. Kybele'ye yapılan bir sunu sahnesi yer almaktadır. Roma Dönemi'ne tarihlenen eserin podyum kısmında iki satırlık bir yazıt mevcuttur **(Stl. Kat. No.: 2)**. Mudanya'da bulunan diğer stelin herhangi bir fotoğrafı bulunmamaktadır. Bir diğer stelde ise, üçgen alınlıklı bir nişin içinde Kybele tasviri yer alır. Stelde yazıt mevcuttur. Yazıttan Ana Tanrıça Kybele'ye adandığını anlayabilmekteyiz. Roma Dönemi'ne tarihlenen stelde yine bir sunu sahnesi yer alır. Üç kişinin yer aldığı sunu sahnesi bir aileyi temsil etmektedir **(Stl. Kat. No.: 3)**. Kentte bulunmuş diğer stelin iki ayrı sahnesi vardır. Sahnelerden üst kısımdakinde Kybele'ye sunu yapılmaktadır. Bu sunu esnasında çifte flüt ya da çifte kaval denilen bir müzik aleti çalan kız ve bir koyunu yürüten erkek çocuk tasviri vardır. Çifte kaval çalan kız çocuğunun olduğu bu sahne ile Boğazköy kazılarında çıkmış "Ana Tanrıça Matar (Kybele) ve Müzisyenler" eserindeki sahne karşılaştırılırıldığında, betimlenmiş olan müzik aletinin geç dönemlere kadar hâlâ kullanıldığının en güzel kanıtını teşkil ettiğini görmüş oluruz **(Lev. V; Res. 8)**. Alt kısımdaki sahnede ise, kült topluluğunun üyesi kişiler olan *thiasotai*lerin[2] tasviri yer alır. Roma Dönemi'ne tarihlenen stelin en alt kısmında yine bir yazıt mevcuttur **(Stl. Kat. No.: 4)**.

3. 3. 3. Apollonia ad Rhyndacum (Gölyazı)

Kent, Propontis (Marmara Denizi)'in güney kısmında yer alan Prusia ad Olympium adlı kentin 35 km güney batısında yer almaktadır. Kentin kurulduğu alan Ulubat (Apolyont)'ın kuzeydoğu kısmında gölün içine doğru devam eden bir yarımada üzerindedir (Aybek 2004: 1).

Kent ile ilgili en erken yazılı kaynak diyebileceğimiz belge, Milet'te bulunan bir yazıttır. Yazıt, MÖ 2. yüzyılın ortalarına tarihlenmektedir. Yazıtta Milet ile Apollonia arasında heyet göndermeye dair bir konu işlenmiştir. Bunun sonucunda

[2] Thiasotai, genel olarak Dionysos kültünün bir belirtecidir. Thiasotai denilen gizli kült toplulukları her zaman Dionysos ile bağlantılı değildir. Bu kelime sadece 5. yüzyıldan beri efradı olan gruplarla bağlantılı bir durum olduğunda kullanılır. Schlesier, Renate (2011). A Different God? Dionysos and Ancient Polytheism, Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Almanya. s. 74, 57. dipnot.

kentin bir Milet kolonisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Apollonia MÖ 218 - 188 yılları arasında Bergama krallığına bağlı bir kent olarak görünmektedir. MÖ 183 yılında Roma, kenti Bergamalılar'dan alarak Bithynia kralı I. Prusias'a vermiştir. Roma İmparatorluğu'nun MS 2. yüzyılın erken dönemlerinde kentin Mysia bölgesine bağlı olduğu bilinmektedir. Bunu Roma İmparatoru Hadrianus'un deprem sonrası Mysia Bölgesi ziyaretinde Apollonia ad Rhyndacum kentini de ziyaret ettiğinden anlayabiliriz. Daha sonra Goth istilasına (MS 268) maruz kalan kentler arasında Apollonia ad Rhyndacum kenti de yer almaktadır. MS 3. yüzyılın sonlarına doğru Diokletianus tarafından Kuzey Mysia denilen bölgede kalan Hadrianoi (Bursa-Orhaneli) ve Apollonia ad Rhyndacum Bithynia Eyaletine bağlanmıştır. Bunu kanıtlayan bir diğer olay da MS 325 yılında gerçekleştirilen Nikaia Konsili'nin tutanaklarıdır. Erken Hristiyanlık döneminde Nikomedia'ya ve Kios'a bağlı bir piskoposluk merkezi olmuştur (Şahin 2017: 77). Kentte bulunmuş Hermeli Attis heykeli Bursa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Attis'in saçları oldukça iyi işlenmiştir. Alnının hemen üstündeki saç tutamı ortadan iki ayrılmıştır. Saçları kulağının altına kadar devam etmektedir ve rüzgârın etkisiyle geriye savrulmuş bir şekilde görünmektedir. Yanakları tombul bir şekilde dinç görünen Attis genç erkek olarak betimlenmiştir. Yüzünde hafif bir gülümseme vardır. Çenesi top gibi yuvarlaktır. Phryg başlığının kulak denilen uzun uçları omuz hizasını geçmektedir **(Hey. Kat. No.: 2)**.

3. 3. 4. Astakos (Gölcük)

Kent hakkında antik yazar Memnon, 17. Olimpiyat oyunlarının başlangıcında Megara'lı bir koloninin oturduğunu, Spartalı sakinlerinden biri olan Astakos anısına ilahi bir kehanet sebebiyle ona karşı duydukları saygıyı göstermek amacıyla kente onun ismini verdiklerini söylemektedir. Lysimakhos'un yerle bir ettiği şehrin halkını Nikomedia'nın kurucusu olan Nikomedes tarafından Nikomedia'ya taşınmıştır. Kybele kültü ile ilgili gösterebileceğimiz eserler arasında, Gölcük'te bulunmuş olan bir eser müzeye bağış yolu ile gelmiştir. Eser, Kybele figürinidir. Hadrianeia'da bulunmuş 275 (Vermaseren Levha LVII) numaralı Kybele figürininin yanında yer alan aslanın yelesi **(Lev. V; Res. 9)** (Vermaseren 1987: 89, 90, Levha LVII; fig.: 275) ile KocaeliArkeoloji ve Etnografya Müzesi'nin 1135 envanter numaralı eserin aslanının yelesi benzerlik göstermektedir. Eser MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir **(Hey.**

Kat. No.: 3). Sunak ya da heykel kaidesi olduğu düşünülen bir diğer eser ise 2011 yılında Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nin Gölcük Yazlık Ilıcası'nda yaptığı kurtarma kazısı esnasında bulunmuştur **(Snk. Kat. No.: 1)**. Eserin bulunduğu alanda aynı zamanda Roma İmparatoru Traianus Dönemi (MS 98 - 117) sikkesi bulunmuştur. Böylelikle eserin tarihlendirilmesi de kolaylaşmıştır. Ayrıca alanda bulunan en geç tarihli sikke de Marcus Aurelius Dönemi (MS 161 - 180)'ne ait sikkedir. Bu iki ayrı imparatorun dönemleri göz önünde bulundurulduğunda eserin, bu aralığa tarihlendirilmesi önerilebilir.

3. 3. 5. Bithynion / Klaudiopolis (Bolu)

Kent, Nikomedia'dan yola çıkıldığı zaman Billaeus vadisi üzerinden devam edildiğinde Tieion'a dek devam eden anayolun üzerine konumlandırılmıştır. Bithynion, Bithynia eyaletinin şehirleri arasında en doğuda yer alan kenttir (Doğancı 2007: 139). Bu demek oluyorki Klaudiopolis, bir diğer adıyla Bithynion, Bithynia'nın iç kesiminde bulunan bir kenttir (Işık 2001: 27). Kente Roma İmparatoru Claudius çok fazla önem vermiştir. Kentin kültlerinden olan Kybele kültüne ait eserler arasında; tahta oturan bir Kybele heykelciği vardır. Heykelcik oldukça kaba işlenmiştir. Phryg etkisinden dolayı saçları uzun ve başında bir örtüsü olan Kybele khiton ve himation giymektedir. Roma Dönemi'ne tarihlenen heykelciğin yanında oturan aslan aşağıya doğru bakmaktadır. Tahtın sırt yaslama kısmında ve Kybele'nin sağ yanındaki aslanın ön ayakuçlarının önünde bitkisel motifler yer almaktadır **(Hey. Kat. No.: 4)**. Diğer bir buluntu ise profil veren bir levhanın parçasındaki aslan betimidir. Eserin fotoğrafı mevcut değildir. Ancak Vermaseren'in kataloğunda çizimi yer almaktadır. Şu an eser kayıptır. Bu yüzden tarihlendirme konusunda da herhangi bir yorum yapılamamaktadır **(Hey. Kat. No.: 5)**. Bolu Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen MÖ 1 - MS 1. yüzyıl arasına tarihlenen bir heykelciğin işlenişi oldukça detaylıdır. Khitonunun pileleri göğüs altından sıkıca bağlanmış kemerin hemen bitimiyle başlar, ayakuçlarına kadar devam eden sık sık işlenmiş yiv şeklindeki kıvrımlardan oluşur **(Hey. Kat. No.: 6)**. Khitonunun işlenişi bakımından benzer bir örnek Gordion'da MÖ 3. yüzyıla tarihlenen bir heykeldir. Pilelerinin sıklığı bakımından eserler benzerlik göstermektedir **(Lev. IV; Res. 7)**.

Bolu Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen bir diğer eser ise Kybele yarım heykelidir. Eser erken dönemden bir örnektir. Demir Çağı'na tarihlenen yarım heykelde tasvir edilen tanrıçanın polosunda şua ve yumurta betimi vardır **(Hey. Kat. No.: 7).** Bu betimler, MÖ 6. yüzyıla tarihlenen, Çorum - Sungurlu'da bulunan Kybele başındaki polosun üzerindeki bezemeleri hatırlatmaktadır. Çorum'da bulunan heykel başının polusundaki bezemeler daha çok bitkiseldir. MÖ 6. yüzyıla tarihlenmektedir **(Lev. VI; Res. 10)**. Dönem farkının belirgin olduğu eserler arasında aynı zamanda bir benzerlik de söz konusudur. Phryg dönemi Kybele'sinin, MÖ 6. yüzyılda yapılan bir esere etkisi açık bir şekilde görülmektedir. Kentin Arkeoloji Müzesi'nde, Kybele'ye adanmış 2 adet sunak bulunmaktadır. 2009 yılında müze tarafından satın alınan eserin nerede bulunduğu bilinmemektedir. Eser gri kireçtaşından yapılmıştır **(Snk. Kat. No.: 2)**. Diğer sunak ise, Bolu-Paşaköy'de bulunmuştur. Malzemesi yerel kireçtaşından olan eserin tarihlendirilmesi yapılmamıştır **(Snk. Kat. No.: 3).**

3. 3. 6. Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğli)

Kent, ismini Herakles'den almıştır. Bunun sebebi ise, mitolojik hikâyede Herakles'in cehennem yaratığı üç başlı Kerberos'u ortaya çıkarttığı mağara olarak Karadeniz Ereğlisi'ndeki Cehennemağzı mağaralarının gösterilmesidir. Bugün Zonguldak İli'nin, Ereğli İlçesi'nde yer alan kent Bithynia Bölgesi'nin Batı Karadeniz kısmında yer almaktadır. Ereğli isminin gelişi üzerine ortaya atılan fikir ise halk ağzında Herakleia kelimesinin söylene söylene bu isme dönüştüğüdür (Öztürk 2013: 505-506). Kentin Kybele kültünü yansıtan eserleri vardır. Bu konuda örnek göstereceğimiz ilk eser Ana Tanrıça'nın yarım heykelidir. Başında yuvarlak yukarıya doğru genişleyen polosu yer alır. Polosta şua betimi vardır. Bu eser ile benzerlik gösteren bir diğer örnek ise Bolu Arkeoloji Müzesi'nde **(Hey. Kat. No.:7)** sergilenen ve Demir Çağı'na tarihlenen eserdir. Yarım heykel olarak yapılan Kybele'nin boynunda kolye vardır. Karadeniz Ereğli Müzesi'nde sergilenen yarım heykel formundaki eser de Demir Çağı'na (MÖ 1. bin) tarihlendirilmektedir **(Hey. Kat. No.: 8)**. Kültün varlığına dair diğer bir eser ise, Alexander Severus dönemine (MS 222 - 235) ait Kybele tasvirli bir sikkedir **(Snk. Kat. No.: 1)**.

3. 3. 7. Iuliopolis (Ankara-Nallıhan)

Kent, Bithynia bölgesinde bulunan kentler arasında en küçüğüdür. İdari olarak kentin yönetimi Bithynia ve Galatia arasında değişmiştir. MS 3. yüzyılın sonlarına doğru 4. yüzyılın başında Bithynia Bölgesi'nin bazı kısımları değişikliğe uğramıştır. Bu kısımların arasında Laganeia ve Iuliopolis de vardır (Devecioğlu 2013: 8). Antik dönemde kentin Skopas Nehrinin (Aladağ Çayı) kenarına konuşlandırıldığı bilinmektedir (Devecioğlu 2013: 9). Bugün Çayırhan yakınlarında (French 2016: 18) olan kent Sarıyar Baraj Gölü suları altında kalmıştır (Devecioğlu 2013: 9).

Iuliopolis kent sikkelerinde betimlenen tanrıçalar arasında Kybele de yer almaktadır (Devecioğlu 2013: 35). Septimius Severus dönemi ile beraber Kybele'yi Neolitik Dönem'de tasvirlendiği haliyle iki yanında leopar ve aslanlarla oturur durumda görmekteyiz. Tanrıça bu betimlerde başında polos, khiton giymiş ve sağ elinde patera sol kolunu da tympanona yaslamış bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Kybele'nin bu tip ikonografisi, Septimus Severus, Elagabalus, I. Maximinus, III. Gordianus, I. Philippus ve Valerianus dönemlerinde görülmektedir (Devecioğlu 2013: 46-47). 2010 yılında yapılmış olan Iuliopolis nekropolü kurtarma kazısında Mezar 43'te aslan tasviri olan bir gümüş küpe bulunmuştur. Ayrıca 2010 yılı Nekropol kazısında Kybele'nin atribütlerinden olan aslan figürünün gümüş bir yüzük kaşında bulunmasıyla kentin inanışları arasında Kybele kültünün de yer aldığı doğrulanmıştır (Arslan 2011: 176). Ayrıca, Ankara Altındağ'da bulunan Roma Hamamı 2009 yılı kurtarma kazılarında, Roma Dönemi'ne tarihlendirilen bronz bir Attis figürini bulunmuştur (Arslan 2011: 346). Altındağ ile Çayırhan arasında 147,6 km yani 2 saat 6 dakikalık mesafe bulunmaktadır. Altındağ'da olan bir Kybele - Attis kültü inancının Çayırhan'da bulunan bir antik kentte de olması ihtimalini akla getirmektedir.

Söz konusu kazılarda, Attis figürinin bulunduğu 1E açmasında aynı zamanda bir arada 5 adet Roma Denarius sikkeleri bulunmuştur. Böylelikle figürinin tarihlendirilmesi kolaylaşmıştır. Bulunan sikkelerdeki farklı tasvirlerde Septimus Severus, karısı Julia Domna ve oğulları Caracalla yer alır (Arslan 2011: 347). Burada bulunan Attis figürini hakkında söylenebilecek önemli şeylerden birisi de Attis'in kanatlı olarak betimlenmeş olmasıdır. Attis figürini (Y.: 0.12 m) ayakta durur vaziyettedir ve eksik parçaları söz konusudur. Bir yuvarlak kaideye ihtiyacı vardır çünkü bu haliyle ayakta duramamaktadır. Kanatlı Attis'in başında Phryg başlığı

vardır. Başı hafif sağa dönmüştür. Sağ kolunu vücuda paralel bir şekilde aşağıya doğru uzatmıştır, eli açık bir şekilde işlenmiştir. Sol kolunu ise arka kısma beline doğru dayamıştır. Sağ bacağı sol bacağının önüne çapraz bir şekilde birleştirilmiştir. Kısa bir khiton giymiş olup, elbisesi bel kısmında bir kemer ile tutturulmuştur ve elbisenin kol kısımları uzundur. Ancak elbisenin ön tarafı hayalarını gösterecek bir şekilde açık bırakılmıştır **(Hey. Kat. No.: 9)**. Hamam kazısında bulunmuş olan bu Ankara Attis figürinine İç Anadolu bölgesinde tam anlamıyla benzer başka figürin, heykelcik ya da heykel henüz bilgimiz dâhilinde değildir. Kanatlı ve elbisesinin ön tarafı açık olarak tasvir edilmiş Attis heykelciğine en yakın örneklerden biri Kyzikos'ta bulunan mermer heykel, bir diğeri de küçük boyutta terra cottadan yapılmış Myrina Attis heykelciğidir (Arslan 2010: 351). Kentte, Septimus Severus (MS 193 - 211), Caracalla (MS 196-198), Elagabalus (MS 218 - 222), I. Maximinus (MS 235 - 238), Gordianus (MS 238 - 244), I. Philippus (MS 238 - 244) Valerianus (MS 253 - 260) gibi imparatorların döneminde basılan sikkelerde Kybele betimi yer almaktadır. Bu durum, resmi olarak kentte Kybele tapınımının varlığının önemli bir göstergesidir **(Snk. Kat. No.:2-27)**.

3. 3. 8. Khalkedon (Kadıköy)

Strabon'a göre kent, Pontus ağzında Byzantion'un karşısına Megaralılar tarafından kurulmuştur. Eğer Khalkedon kıyısı izlenerek doğu yönde ilerlenirse Astakos Körfezi'ne gelinir. Astakos Körfezin'nde de Nikomedia antik kenti bulunur. (Strabon XII. IV, 2). Bosphorus ya da Bosphorus Thrakios da denilen İstanbul Boğazı'nın Kocaeli Yarımadasının Propontis'in kıyı kesimindeki Moda Burnu denilen kıyıda kurulmuştur. Doğudaki sınırı bugün Kurbağlıdere denilen Khalkedon Deresi'dir. Kuzey kısmındaki sınır, Ayrılıkçeşmesi Deresi'dir. Güneydoğudaki sınır ise Kalamış Koyu ve son olarak batıda ki sınır ise Kadıköy limanıdır (Türkoğlu 2017: 27).

Khalkedon'da Ana Tanrıça kültüne ilişkin buluntulardan bahsetmek gerekirse, kentte bulunmuş bir yazıt vardır. Bu yazıt, Ana Tanrıça'nın rahipliğinin satışı ile ilgilidir. Ana Tanrıça'ya ait bir epithete 12. satırda *Ὀρέα* kelimesi ile ulaşıyoruz. Metin çok fazla deforme olduğundan tapınak hakkında bir bilgi edinilememektedir (Türkoğlu 2017: 68). Yazıtta rahibeliği satın alan bir kadın rahibeliği satın aldığında, eğer başka birine satmak isterse ve arada eksik para kalırsa bunu kente ödemek

zorunda olduğundan bahsetmektedir. Hatta satın alınan rahipliği ya da rahibeliği satabilme hakkını ileride karşılaştığımız rahipliğin babadan oğula geçmesine yol açtığı düşünülmektedir (Türkoğlu 2017: 71) **(Stl. Kat. No.: 5)**.

Ana Tanrıça'nın kültüne bir diğer kanıt ise III. Gordianus'a ait bir sikkedeki tanrıça tasviridir **(Snk. Kat. No.: 28)**. Bunun yanı sıra Ana Tanrıça'ya ait olduğu düşünülen bir adak steli de İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir (Türkoğlu 2017: 68) **(Stl. Kat. No.: 6)**.

3. 3. 9. Khrysopolis (Üsküdar)

Marmaray Projesi Üsküdar İstasyonu, arkeolojik kurtarma kazıları sırasında bulunan sayısız küçük buluntunun yanı sıra üst tarafı kırık olan Kybele heykelciği parçası da buluntuların arasındadır. Kaidesi yazıtlıdır ve kucağında aslan ile tasvir edilmiştir. Ayrıca bir başka kadın figürlü stel parçası da yine Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenmektedir (Karagöz 2007: 12). Bu bir yazıtlı Kybele heykelciğidir ve apsisin içinde bulunmuştur. Henüz tamamlanmamış olan heykelcik 5x3 m boyutlarındadır (Karagöz 2006: 154) Eserin herhangi bir fotoğrafına ya da çizimine şahsım tarafından ulaşılamamıştır. Ancak Karagöz'ün belirttiğine göre; Kybele heykelciği khiton ve himation giymiş olarak tasvir edilmiştir. Mermer malzemesi ile monoblok olarak yapılmış eserin alt kısmı da kırıktır. Bu yüzden yazıt tam olarak okunamasada, yazıtın içeriğinin balıkçılığın öneminden bahsettiği bilinmektedir. Balıkçıları ve denizcileri koruyan tanrı Poseidon'un da ismi yazıtta geçmektedir. Bunun yanı sıra büyük bir olasılıkla bir balıkçı gemisi kaptanı olan Quintos Lollios Katus, balıkçılığı ya da balıkçı ağlarını koruması için Kybele tasviri olan bu adak stelini yaptırmıştır. Poseidon'dan balıkçılıkla ilgili, Kybele'den ise av için bolluk ve bereket dilenmiş olmalıdır. Eserde Poseidon'un ismini, Kybele'nin ise betimini görmekteyiz (Karagöz 2014: 184).

3. 3. 10. Nikaia (İznik)

Kent, Bursa İli'nin 86 km kuzeydoğusunda, İznik Gölü'nün doğu uç kısmında yer alır. Nikaia, Prehistorik Dönem'den başlayarak herhangi bir tarihi dönem kesilmesi yaşamadan günümüze kadar varlığını sürdürmüştür (Erdal 1996: 27). Bithynia Bölgesi sınırları içinde kalan bir kenttir. Kent Antigonos tarafından kurulduğunda Antigoneia ismini almıştır. Daha sonra Lysimakhos karısının ismini vererek kentin adını Nikaia olarak değiştirmiştir (Strabon XII. VI, 7).

Kentin buluntularını incelediğimizde kentte Ana Tanrıça kültünün varlığından söz etmemiz mümkündür. İlk eserimiz İznik Müzesi'ndeki bir figürindir (Y.: 0.25 m) Envanter kaydında nerede bulunduğu yazmamaktadır **(Hey. Kat. No.: 10)**. Kybele'ye sağ yanında yerde ve sol yanında tahtın üzerinde olmak üzere iki aslan eşlik etmektedir. Aslanların ve sol elinin pozisyonu bakımından, Prainetos (Karamürsel)'da bir lahdin içinde bulunmuş olan figürin ile tip olarak benzerlik göstermektedir **(Hey. Kat. No.: 36)**. Müzede korunan diğer bir figürinin ise yüzeyi aşınmıştır (Y.: 0.198 m). Tahtın en alt kısmında bir yazıt vardır ancak aşındığından okunamamaktadır. Ayakları ayak bileklerinden itibaren çapraz bir şekilde tasvir edilmiştir **(Hey. Kat. No.: 11)**. Bu özelliği bakımından benzer tip olarak gösterebileceğimiz bir başka figürin Eskişehir Dorylaeum kentinde bulunmuş olan eserdir. Eser Roma Dönemi'ne tarihlendirilmektedir **(Lev. VI; Res. 11)** (Vermaseren 1987: 65, Levha XXXII; fig.: 194). Yine benzer bir şekilde işlenmiş ayaklara sahip bir diğer eser Eskişehir - Çifteler'de bulunmuş şu an İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde korunan eserdir **(Lev. VII; Res. 12)** (Vermaseren 1987: 60, 61, Levha XXX; fig.: 175). Aynı şekilde bir başka benzer eser Roma Dönemi'ne tarihlenen Nacolea kentinde bulunmuş bir figürindir. Kent, bugün Eskişehir Seyitgazi ilçesinin olduğu yerde konumlandırılmaktadır. Kybele'nin ayakları yine bilekten çapraz bir şekilde betimlenmiştir. Eser Roma Dönemi'ne tarihlendirilmektedir **(Lev. VII; Res. 13)** (Vermaseren 1987: 61, Levha XXXI; fig.: 179) İznik Arkeoloji Müzesi'nden diğer bir Kybele figürini ise tahta oturmuştur. Birçok yerinde kırığı mevcuttur. Eserin elbise kıvrımları iyi işlenmiştir. Bu yüzden Hellenistik Döneme tarihlenebilir fikrini akla getirse de; diğer kısımlarda kaba bir şekilde işlenen elbise kıvrımları Roma Dönemi'ne tarihlenmesi gerektiğini düşündürmektedir. Kybele'nin giydiği khiton göğüs üstünde V yapmaktadır **(Hey. Kat. No.: 12).** Oturuş şeklinden ve elbise kıvrımlarının benzerliğinden dolayı Pergamon'da bulunmuş MÖ 400 yılına

tarihlenen bir Kybele heykeli ile karşılaştırılabilir **(Levha VIII; Res. 14)** (Vermaseren 1987: 109-110, Levha LXXVI; fig.: 349). İznik Arkeoloji Müzesi'nden Roma Dönemi'ne tarihlenen bir diğer figürin ise İznik'te bulunmuştur. Tanrıçanın karın kasları, göbek deliği elbisenin altından belli olmaktadır **(Hey. Kat. No.: 13)**. Bu esere benzer şekilde göbek deliği belli olan bir başka eser Pergamon'da bulunmuştur. Eser, MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenen pişmiş topraktan yapılmış bir figürindir **(Lev. VIII; Res. 15)** (Vermaseren 1987: 117, 118, Levha LXXXV; 384. fig.).

İznik'te bulunmuş bir diğer eser Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlenen bir figürindir. Eser, şu an İznik Arkeoloji Müzesi'ndedir. Tanrıçaya eşlik eden aslanların biri yerde biri tahtın üzerindedir. Tanrıçanın ince işlenmiş elbisenin altından göbek deliği belli olmaktadır **(Hey. Kat. No.: 14).** Burada Kybele'nin göbeğinin bazı Attis heykellerindeki gibi giydiği kısa tunikten dolayı açıkta olduğu düşünülebilir. Buna bir örnek verecek olursak, Kilikya-Tarsus'da bulunmuş, MÖ 1. yüzyıla tarihlenen bir Attis figürünün göbeği açıkta kalmıştır **(Lev. IX; Res. 16)** (Vermaseren 1987: 248, Levha CLXXIX; fig.: 833). Ancak bu eserde Kybele'nin göbeği açıkta kalmamıştır, göbek kısmı iyi işlenmiştir ve kıyafetin üzerinden deliğinin biçimine kadar sanatçı tarafından belirtilmiştir. Kybele'nin göbeği burada çıplak olamaz. Çünkü ayakuçlarına kadar inen kıyafetinden anlaşıldığı üzere tanrıça uzun bir khiton giymektedir. Khitonun ince, iyi işlenmiş olmasından kaynaklı göbek deliği bu kadar net görünmektedir. Göbek deliği belli olan ancak üzerinde khitonu olan bir başka Kybele figürünün aynı şekilde solunda, tahtın üzerinde aslan yer almaktadır. Tanrıça sol kol dirseğini aslanın başına yaslamıştır **(Lev. IX. Res. 17)** (Vermaseren 1987: 257, Levha CLXXXVIII; 871. fig.). İznik'te bulunmuş şu an İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde korunan bir diğer eser yanında iki aslan eşliğinde sol eliyle tympanonu tutan Kybele heykelciğidir. Tanrıçanın başında bulunan sur duvarlı tacına ekli başörtüsü, Phryg Ana Tanrıçası'nın etkisidir. Eser, MS 2. yüzyıla tarihlenmektedir **(Hey. Kat. No.: 15)**. İznik'ten Kybele kültüne ait bir adak stelinde ise Kybele üçgen alınlıklı bir naiskos içerisinde tahta oturmuştur. Sağında, tahtın üstünde aslan tasviri yer alır. Kybele'nin başındaki *kalathos*u alınlığa değmektedir. Stelde ayrıca yazıt mevcuttur **(Stl. Kat. No.: 7)**. Kent sikkeleri arasında arka yüzde Kybele tasvirleri yer almaktadır **(Snk. Kat: No.: 29-32)**.

3. 3. 11.Nikomedia (İzmit)

Nikomedia'nın güneyinde İzmit Körfezi, kuzeyinde Karadeniz yer alır. Böylelikle Karadeniz ve Marmara Denizi'nin ikisine de açılmaktadır. Nikomedia'nın (İzmit) güney kısmında kalan yerleşimler; Bursa ve Yalova; batısında kalan yerleşim İstanbul; doğusunda kalan yerleşim ise Sakarya'dır. Bursa sınırlarında kalan Nikaia antik kenti, Nikomedia kentinin kültür kimliğinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır (Çalık Ross 2007: 14-15).

Nikomedia tarih boyunca devamlı yerleşim görmüştür. Tarih öncesi dönemlerden günümüze kadar kesintisiz göç almıştır. Böylelikle kent kimliğini, her topluluktan bir parça alarak oluşturmuştur. Farklı kökenlerden birçok halk bir arada yaşamıştır. Bunun en açık örneğini inanç sisteminde örneklemekteyiz. Hellen uygarlıklarıyla beraber birçok tanrı ve tanrıçaya tapan kent onlar adına tapınaklar yaptırırken; Phryg kökenli, Anadolulu bir tanrıça olan, Kybele de kentte tapınım görmüş hatta Ana Tanrıça'ya adanmış bir tapınağının varlığından söz etmek mümkündür.

Kybele Tapınağı'nın varlığı ile ilgili antik kaynaklardan biri olan Plinius'un Traianus'a yazdığı mektuplar sayesinde bilgi sahibi olabilmekteyiz. 1900 yılında çevrilen ingilizce çevirisinde[3] ve 1998 yılında çevrilen türkçe çevirisinde[4] Traianus ile Vali Plinius arasında gerçekleşen yazışmalar şu şekilde kaleme alınmıştır:

> "**49)Plinius'tan Traianus'a**
>
> Efendim, gelmeden önce Nikomedia'lılar mevcut olanın yanına yeni bir forum yapmaya başlamışlar. Bu yeni alanın bir köşesinde eski bir Büyük Ana (1) tapınağı var, tapınak yeniden yapılmak veya yeni bir yere taşınmak zorunda. Çünkü yükselen binalardan çok alçak kalmış. Kişisel araştırma yaptım, tapınak özel koşullarla korunmuş mu diye. Anladım ki burada yapılan ayinler bizimkilerden oldukça farklı. Efendim, bu korunmamış tapınak kutsallığından bir şey yitirmeden taşınabilir diye görüşünüze sunuyorum Dinsel karşı koymalar olmazsa en uygun çözüm bu olacak.

[3]Plinius, Epistulae, (Çev. J. B. Firth), 1900
(Çevrimiçi Erişim: http://www.attalus.org/old/pliny10a.html 25.05.2018.

[4] Bakan Muhittin (1998). Plinius Nikomedia Mektupları Bithynia Tarihi, Kocaeli Yöresi Tarihi, Plinius Nikomedia Mektupları, Vali Plinius ile İmparator Traianus'un Yazışmaları, İzmit: Hilal Basımevi.

51) Plinius'tan Traianus'a

Yer değişimi isteniyorsa, Tanrıların Anası'nın (1) tapınağının taşınmasında dinsel bir endişe duymaya gerek yok. Ayinler için önerilen koşulları bulamasan dahi kaygılanman gerekmiyor. Çünkü bağlaşık bir ülkenin topraklarında, bizim yasalarımıza göre ayin yapılması zorunlu değildir." (Bakan 1998: 22).

Kentte, Kybele'ye ait heykelcik, figürin, adak yazıtı ve sikkelerden örneklerle kentin Ana Tanrıça'ya tapınımı belgelenmektedir. Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde bulunan Kybele figürini **(Env. No.: 84)** farklı bir tiptir. Kybele aslan üzerinde oturur bir şekilde tasvirlenmiştir **(Hey. Kat. No.: 16)**. Ancak burada Kybele hem aslan üzerinde oturmaktadır hem de arkasında sırt bölümü yüksek olan bir taht yer alır. Tahtın olduğu bir yerde aslanın üzerinde konumlanması tipolojisini Vermaseren kendi kataloğunda karışık tip olarak tanımlamaktadır (Vermaseren 1987: 74, Levha XLIII; fig.: 227). Başka bir bölgede bu karışık tipin örneği ile karşılaşılmamıştır.

Roller'ın belirttiğine göre; Hellenistik Dönem Kybele heykellerinde görülmeyen kule taçlı Kybele tasvirleri Hellenistik Dönem'de Yunan anakarasının kullanmadığı bir taç biçimidir. Ancak kuleli taç takan Kybele'nin ilk örnekleri Pergamon'da bulunur. Roma kenti de kuleli tacı olan Kybele'yi buradan alır **(Lev. VIII; Res. 15)** (Roller 2004: 206, Vermaseren 1987: 117, Levha LXXXV; 384 fig.). Yani kuleli tacı olan Kybele tasvirleri Roma Dönemi'ne tarihlenirken; Hellenistik Pergamon antik kenti kuleli tacın ilk temsilcisidir. (Roller 2013: 266). Kuleli taca sahip olan figürinimiz **(Env. No.: 84)** elbise kıvrımlarının işlenişinin ince bir şekilden işlenmemiş olmasından dolayı Roma Dönemi Kybele tasvirini yansıtmaktadır. Kocaeli Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen, İzmit'te bulunmuş bir diğer Kybele heykelciği ise yine tahta oturmaktadır. İki yanında tanrıçaya eşlik eden aslanlar yer alır. Eser MÖ 1. - MS 1. yüzyıl arasına tarihlenmektedir **(Hey. Kat. No.: 17)**. Diğer bir Kybele figürinin nerede bulunduğu bilinmemektedir. Figürinin birçok kırığı vardır. Sağda yerde bir aslan betiminin izleri kalmıştır. Figürin MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir **(Hey. Kat. No.: 18).** Bir diğer figürinde Kybele'nin atribütü olan tympanon yer almaktadır. Eser yine MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir **(Hey. Kat. No.:**

19). Buluntu yerine dair bilgi sahibi olamadığımız bir diğer eserin elbise kıvrımları müzede bulunan diğer Kybele figürin ve heykelciklerine benzemektedir. Ayrıca figürinin kaide kısmında bir yazıt yer alır. Ancak okunabilecek durumda değildir **(Hey. Kat. No.: 20)**. Bir diğer eser, İzmit – Akmeşe, Süleymaniye Köyü'nde bulunmuştur. Khitonun bir kıvrımının bütün bir şekilde iki bacak arasından ayaklara kadar ulaşması açısından figürin, diğer eserlerle benzerlik göstermektedir. Tanrıçaya yine yerde duran bir aslan eşlik etmektedir. Sol kısmı kırık olduğundan herhangi bir aslan betimi olup olmadığı konusunda yorum yapmak oldukça güçtür. Eser MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir **(Hey. Kat. No.: 21)**. İzmit'te bulunan bir diğer eser yine bir figürindir. Eserin elbise kıvrımlarının şematik özellikleri Roma Dönemi'ne tarihlenmesine yardımcı olmaktadır. Eser MÖ 1. - MS 1. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir. Ayrıca Kybele'nin saçları uzundur ve sur duvarlı tacının arkasından örtüsü gelmektedir. Bu ayrıntılar Phryg özelliği taşıdığını göstermektedir **(Hey. Kat. No.: 22)**. Bir diğer eser ise İzmit - İstanbul Caddesi (tam olarak yeri belli değil)'nde hafriyat çalışması yapıldığı esnada bulunmuştur. Eserin belden yukarısı kırık ve eksiktir. Ancak elbise kıvrımlarının kütleselliği figürini Roma Dönemi'ne tarihlendirmemize yardımcı olmaktadır **(Hey. Kat. No.: 23)**.

Diğer bir Kybele figürini, khitonun kıvrımlarının yapılışı açısından Roma Dönemi'ne tarihlenebilmektedir **(Hey. Kat No.: 24)**. Bir diğer (Env. No.: 2006-33) eserin ise nereden geldiği bilinmemektedir. Ancak müzeye müsadere yoluyla gelmiştir. Figürinin birçok eksik parçası vardır. Eser stil bakımından müzede bulunan diğer figürin ve heykelciklere benzemektedir. MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir **(Hey. Kat. No.: 25)**. Müzede korunan bir diğer eserde (Env. No.: 913) bir yazıt mevcuttur. Tanrıça Angistis'e adanmış bir yazıttır. Tanrıçanın Agdistis adından mitolojik hikâyesinde bahsetmiştik. Burada halk dilinin kelimenin söyleniş biçimini değiştirdiği düşünülmektedir (Çibuk 2017: 179). Figürin MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir **(Hey. Kat. No.: 26)**. Bir diğer figürinde yine adak yazıtı yer almaktadır. Figürin Himmetli köyünde bulunmuştur. Eser MS 1. – 2. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir. Tanrıçanın solunda tahtın üstünde bir aslan tasviri yer alır. Aslanın yelesi Gölcük'te bulunan Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde korunan **(Env. No: 1135)** aslanının yelesine benzemektedir **(Hey. Kat. No.: 27)**. Bir başka eser ise, İzmit Seka Kağıt Fabrikası temel atma çalışması sırasında bulunmuştur. Burada bir Metroon (Ana Tanrıça'ya adanmış tapınak) yapısının

olduğu kesindir. Ancak yapı bilgisi açısından hiçbir şey bilinmemektedir. Ayrıca eserin şu an nerede olduğu da bilinmemektedir (Vermaseren 1987: 73). Eserin, İzmit'te bulunmuş diğer Kybele heykelcik ve figürinlerinden farklı bir özelliği vardır. Tahtın kolçağının dış kenar kısımları kalın şeritler ile işlenmiştir **(Hey. Kat. No.: 28)**. Pergamon'da bulunmuş MÖ 2. yüzyıla tarihlendirilen oturan Kybele'nin tahtının kenarlarında da bu şeritlerden yer alır. Ancak bu şeritler İzmit'te bulunan eserin şeritlerine göre daha geniş ve düzgün bir şekilde işlenmiştir **(Lev. VIII; Res. 14)**. Bir diğer eser yine Seka Kâğıt Fabrikası'nın temel atma çalışması sırasında bulunmuştur. Bu bir Attis büstüdür. Büstü taşıyan iki bronz süs aplikesi vardır. Aslan başları ağzı açık kükrer gibi tasvir edilmiştir. Büstün yerleştirildiği kaidede akanthus yaprağı betimlenmiştir **(Hey. Kat. No.: 29).** Attis'in aralıklı olarak uzun bukleler şeklinde düşen saç stili ve kıyafetin boyun altında yaptığı kıvrımlar bakımından benzerlik gösterdiği Myrina'da bulunmuş şu an Paris Louvre Müzesi'nde sergilenen bir eser MÖ 2. – 1. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir **(Lev. X; Res. 18)** (LIMC III/I: 33, No: 240; LIMC III/II: 29). Bir kaidenin üzerinde Attis büstünün konumlandığı tipolojiye göre, benzer eserler vardır. Bunların arasında İzmit'te bulunmuş Attis büstünün bir kaideye konumlandırılması açısından en benzer örnek 348 (LIMC III/I) numaralı eserdir. Eser yukarıya doğru daralan dikdörtgen bir kaideye sahiptir. Alttaki kaideye ait bazı parçalar, Attis'i omuz hizasından tutmaktadır. Roma Dönemi'ne tarihlenen 362 (LIMC III/I) numaralı Attis büstlü eser ise aynı zamanda mühürdür. 349 (LIMC III/I) numaralı eser bir aslan patisinden büyüyen bir yaprak betimine sahiptir. 351 (LIMC III/I) numaralı eserde Attis'in büstü ile kaide oldukça yakın bir şekilde birleştirilmiştir. Boynundan aşağıya doğru daralan daha sonra biraz genişleyen bir kaideye sahiptir. Mühür olabilir; ancak mühür olduğuna dair bir bilgi yoktur. 358 (LIMC III/I) numaralı eserde ise kaide görünmemektedir. Attis'in sırt kısmında onu asmaya yarayacak bir çıkıntı olabilir. 361(LIMC III/I) numaralı eser ise MS 4. - 3. yüzyıllar arasına tarihlenen bir mühürdür **(Lev. X; Res. 19)** (LIMC III/I: 38, No.: 348, 362, 349, 351, 358, 361; III/II: 39).

İzmit'te bulunmuş diğer bir eser (Y.: 0.19 m) şu an İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndedir. Belden aşağısı kırık olan Kybele figürini bir tahta oturmaktadır. Solunda tympanon olduğu anlaşılmaktadır **(Hey. Kat. No.: 30)**. Bu eseri, Phrygia bölgesi sınırları içerisinde kalan Çifteler'de bulunmuş bir Kybele figürini ile karşılaştırmak mümkündür. Kybele'nin polosunun arkasından çıkan örtü 4906

envanter numaralı eserde olduğu gibi Kybele'nin sol omzundan aşağıya doğru sarkmaktadır **(Lev. XI; Res. 20)** (Vermaseren 1987: 61; Levha XLIII; fig.: 225). Bununla ilgili ikonografi kısmında, G. Polat'tan aktardığımız, "Orta ve Doğu Phrygia bölgesinde örtünün kenar kısımları ön tarafta, sol kısımdan kemer yardımı ile bağlanır" bilgisine göre İzmit'te bulunmuş bu eserin direkt etkilendiği bölgeyi söylemek mümkündür (Polat 2013: 13). Diğer bir eser ise yine İzmit'te bulunmuş Attis figürinidir. Attis kanatlıdır. Yuvarlak bir kaidenin üzerinde tünemiş gibi oturmaktadır. Phryg başlıklı Attis figürininin yüzünde çok hafif bir gülümseme vardır **(Hey. Kat. No.:31)**. İzmit'ten çıkan Attis figürinini stil kritik yapmak için Olbia'da bulunmuş bir Attis aplikesini örnek gösterebiliriz. Kanatsızdır ancak malzemenin işlenişi bakımından benzerlik göstermektedir. Eser Hellenistik Döneme tarihlenmektedir **(Lev. XI; Res. 21)** (LIMC III/I: 39, No.: 370; III/II; 40). Kanatlı Attis'e örnek vermek gerekirse Vermaseren'in kataloğunda yer alan 523 (Levha CXVII) numaralı figür, yuvarlak fakat profilli bir kaidede oturmuş çocuk Attis (Y.: 0.10 m)'i temsil etmektedir. Kyme'de bulunan eser şu an İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde korunmaktadır. Ayrıca eser Hellenistik Döneme tarihlenmektedir **(Lev. XII; Res. 22)** (Vermaseren 1987: 158, Levha CXVII; fig.: 523). İzmit'te bulunan eser, kesin olmamakla birlikte Hellenistik Döneme tarihlendirilebilir. Diğer Attis büstü yine İzmit'de bulunmuştur. Şu an Paris Louvre Müzesi'nde korunmaktadır. Attis'in giydiği Phryg başlığında ve büstün alt kısmında yer alan deliklerden yola çıkarak eserin aplike olarak kullanıldığını söyleyebiliriz. Attis'in saç bukleleri barok tarzda işlenmiştir **(Hey. Kat. No.: 32)**. Attis büstü ile karşılaştırabileceğimiz başka bir esere bakacak olursak, Vermaseren'in kataloğunda yer alan 284 (Levha LX) numaralı eser yuvarlak bir mermer sütuna yaslanan ve ayakta duran Attis'tir. Roma İmparatoru Hadrianus'un dönemine (MS 117 - 138) tarihlenen eserin elbisesindeki fibula İzmit'te bulunan eserin fibulasının betimine benzemektedir **(Lev. XII; Res. 23)** (Vermaseren 1987: 93, Levha LX; fig.: 284). Fibulasının konumu bakımından benzer diğer bir eser yine Vermaseren'in kataloğundan bir Attis Büstü'dür **(Lev. XIII; Res. 24)** (Vermaseren 1987: 254, Levha CLXXXIV; fig.: 856).

İzmit'te bulunan bir diğer eser, Kybele başıdır. Kybele'nin başında sur tacı vardır. Saçları ya kısadır ya da arkada ensede topuz halindedir. Eser, Tykhe ya da Kybele olarak tanımlanmıştır **(Hey. Kat. No.: 33)**. Kandıra'da bulunmuş bir Kybele figürini tahtta oturmaktadır. Solunda ayakta duran aslan figürü yer alır. Figürinin

belden yukarısı kırık ve eksik olduğundan diğer atribütleri konusunda yorum yapmak olanaksızdır. Eser Roma Dönemi'ne tarihlenmektedir **(Hey. Kat. No.: 34)**. Kandıra'da bulunmuş bir diğer eser ise, yazıtlı Kybele'ye adanmış bir steldir. Tanrıça sol kol dirseğini tympanona yaslamış başındaki örtüsünü tutmaktadır **(Stl. Kat. No.: 8)**. Bir diğer eser ise yazıtlı bir sunaktır **(Env. No.: 1337)** ve Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde korunmaktadır. Ancak eserin nerede bulunduğu bilinmemektedir. Eser MS 1. - 2. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir **(Snk. Kat. No.: 4)**. Bir diğer yazıtlı sunak ise Akpınar Camii çevresinde bulunmuştur. Ana Tanrıça'ya ithaf edilmiştir **(Snk. Kat. No.: 5).** Bir başka eser yine Ana Tanrıça'ya ithaf edilmiş bir adaktır. Esere ait fotoğraf bulunmamaktadır **(Snk. Kat. No.: 6)**. Diğer bir eser ise, İzmit'te Deli Mahmutlar Mahallesi'nde bulunmuştur. Eserin dört tarafı da işlenmiş olan eserin yazıtlı bir kısmı da mevcuttur **(Snk. Kat. No.: 7)**. Bir diğer eser ise, İzmit'de Yağcılar Köyü'nde bulunan bir sunak kireç taşından yapılmış ve çok tahrip olmuştur. Ancak Kybele'nin tasviri anlaşılmaktadır **(Snk. Kat. No.: 8)**. Yazıtlı bir diğer sunak ise Kandıra, Namazgâh Mevkii'nde bulunmuştur. Yazıtta "Ma"[5] kelimesi vardır. Bu yüzden Ana Tanrıça'ya adandığını söyleyebiliriz **(Snk. Kat. No.: 9)**. Nikomedia kentinde ayrıca Kybele tasviri bulunan sikkeler de basılmıştır. Antoninus Pius (MS 138-161) ya da Marcus Aurelius (MS 161-180) dönemlerine tarihlendirilen bronz sikkenin arka yüzünde tahta oturmuş; patera ve tympanonlu Kybele tasviri yer alır **(Skk. Kat. No.: 33)**. Yine Antoninus Pius dönemine tarihlenen bir diğer sikkenin arka yüzünda pateralı ve tympanonlu tahta oturan Kybele tasviri yer alır **(Skk. Kat. No.: 34)**. Maximus (Caesar) (MS 235-238) dönemine tarihlendirilen bronz sikkenin arka yüzünde Kybele tasviri yer alır **(Skk. Kat. No.: 35)**.

3. 3. 12. Olbia (Başiskele)

MÖ 712 yılında göç eden Hellas ve Megaralılar yeni bir şehir kurmak istemişlerdir. Bunun üzerine İzmit'in tam karşısına Başiskele Mevkii'ne yerleşmişlerdir. Bu şehre ilk yerleşen Megaralılar değildir. Şehrin hikâyesinde şöyle bir durum vardır. Astakos adıyla anılan kahraman, bu şehrin perisi olan Olbia ile Poseidon'un oğludur. Bu yüzden Astakos şehir sikkelerinde bulunan kadın başının

[5] Ana Tanrıça'nın ismi Anadolu'da yerel halka ve dönemine göre değişikliklere uğramıştır. Örneğin; Vuruşema, Kubaba, Kybele, Lat, Ma, Hepat, Marienna, Rhea, Artmesi gibi. Ersoy Elif, "Ana Tanrıça Kültü" Çevrimiçi Erişim: http://www.anadoluaydinlanma.org/anadolu/ana_tanrica_kultu.pdf 16.05.2018.

aslında Nikomedia'nın perisi Olbia'nın başı olduğu düşünülmektedir. Coğrafyacı Skylax, Astakos adlı bir şehirden değil Olbia'dan bahsetmektedir. Bu da Olbia – Astakos - Nikomedia aynı yerin farklı zamanlarda kullanılmış isimleridir düşüncesine itmektedir. Şehrin sikkelerinde bulunan kadın başının Olbia adında bir peri olduğunu belirtmiştik. Bu perinin aynı zamanda Anadolu Tanrıçası Kybele'nin çeşitlemelerinden birisi olduğu düşünülmektedir (Boyana 2006: 172-173). Çünkü Homeros'un döneminde bölgede henüz Bithynialılar yoktur. Bithynialılar gelmeden önce bölgede Phrygialı ve Mysialı insanların olduğu bir popülasyon vardır. Onlardan sonra Bithynialı dediğimiz halk Thrak göçleriyle oraya yerleşmişlerdir (Güney 2012: 67). Kentte olası bir Kybele kültü buluntusuna rastlamak mümkündür. Ancak çalışmamızı hazırlarken kataloğa eklenecek herhangi bir eser ile karşılaşılmamıştır.

3. 3. 13. Otroia (Yenişehir)

Kent bugün Bursa ili sınırları içerisinde kalmaktadır. Antik dönemde yaşamış olan coğrafyacı Strabon'a göre;

> "Askani Gölü'nün biraz yukarısında, doğuya doğru hemen Bithynia'nın sınırında kurulmuş olan Otroia, kenti bulunur. Kentin Otreos'a[6] izafeten bu ismi aldığı zannedilmektedir." (Strabon XII-IV, 7).

Kentte, Kybele kültüne ait pişmiş topraktan yapılmış bir figürin bulunmuştur. Figürin şu an İznik Arkeoloji Müzesi'nde korunmaktadır. Pişmiş toprak eser için Hellenistik Dönem tarihlendirilmesi yapılmıştır. Eserin tahtının benzerliği konusunda Galatia bölgesinden Gordion; Paphlagonia bölgesinden Amisos, Zile; Mysia bölgesinden Miletopolis, Troas bölgesinden Truva; Ionia bölgesinden Notium, Priene gibi kentlerden çıkmış Kybele heykelciklerinde benzer taht görülmektedir (Vermaseren 1987: 22, 68, 85, 98, 184, 205, Levha VIII; fig.: 52, Levha XXXIX; fig.: 202-203, Levha LIII; fig.: 263, Levha LXIV; fig.: 300, Levha CXXXI; fig.: 610, Levha CLV; fig.: 691, 692) Tez süresince çalışılmış diğer eserlerde görülmeyen bir taht tasviri olduğu için önemlidir. İznik Arkeoloji Müzesi'nde korunan eserin tahtı, kanatlı taht ya da sırt kısmı yüksek taht olarak olarak tanımlanmaktadır. Yukarıda bahsi geçen eserlerin hepsi pişmiş topraktan yapılmıştır. İznik Kybele'sinin tahtının

[6] Phrygia Kralı Otreos'un Otroia-Yenişehir Kentini kurduğu bilinmektedir. Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası Kitap: XII-XIII-XIV , Çev.: Adnan Pekman, (2009), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 353

detayları gibi işlenmiş başka bir örneğine henüz rastlanmamıştır. Ancak bu tahtın Roma Dönemi ile beraber böyle taht ile karşılaşılmamıştır. Yukarıda örnek verilen eserlerde tahtların köşelerinde bulunan figürler üzerinde stil farklılıkları da söz konusudur. Ancak tüm eserler genel olarak Hellenistik Döneme hatta çoğu kez MÖ 2. yüzyıl sonu 1. yüzyıl başı arasında tarihlendirildiğinden İznik Müzesi'nde yer alan bu pişmiş toprak eser de Hellenistik Döneme tarihlendirilebilir **(Hey. Kat. No.: 35)**

3. 3. 14. Prainetos (Karamürsel)

Kent, Bithynia'nın batı kısmında Propontis olarak adlandırılan Marmara Denizi'nin doğusunda, Astakos Körfezi'nin ise, güney kısmına konumlandırılmıştır. Kent, Kocaeli sınırları içerisinde kalan Karamürsel İlçesi'dir. Kentin isminin, Nikomedia'da bulunmuş; bazı yazıtlarda geçen ayrıca köken olarak Bithynia bölgesine ait olan *Theos Preietos* (Savaşçı Tanrı) adlı tanrının isminden geldiği düşünülmektedir (Öztürk 2016: 61, 62). Kentte Kybele kültünün varlığına dair bir eser, 1967 yılında İzmit-Yalova Yol İnşaatı (Konca / Gonca Lahdi - Gölcük / Karamürsel - Halıdere ile Ulaş Köyleri arasında bulunmuştur) sırasında bulunan bir lahdin içinden çıkmıştır. Karamürsel'de bulunan, Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde korunan bu eser **(Env. No.: 542)** ile İznik'te bulunmuş **(Env. No.: 25)** ve şu an İznik Arkeoloji Müzesi'nde korunan eserler tipolojik açıdan benzerlik göstermektedir. Lahdin içinden çıkan eser **(Env. No.: 542)** (MS 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir **(Hey. Kat. No.: 36)**. Karamürsel'de bulunmuş son eser ise, Kocaeli Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ayşe ÇALIK ROSS'un başkanlığında 2015 yılında yapılmış olan Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması esnasında Taşağıl Köyü'nde bir şahsa ait tarlada bulunan tahta oturmuş Kybele figürinidir. Eser mermerden yapılmıştır. Eser, tipolojisi, malzemesinin işlenişi ve konteks açısından Roma Dönemi'ne tarihlendirilmektedir **(Hey. Kat. No.: 37)**.

3. 3. 15. Prusias ad Hypium (Düzce – Konuralp)

Kent, Düzce - Akçakoca yolu üzerinde çam ağaçlarıyla kaplı olan bir tepe üzerine kurulmuştur. Düzce ovasına hâkim olan bu tepe antik dönemde Hypios denilen sıra dağların bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Prusias ad Hypium, modern Konuralp ilçesi altında kalmış olup, kuzeybatı Anadolu'da Bithynia olarak adlandırılan bölgenin Hypium yani Melen Çayı'nın kenarına kurulmuştur. Kentin adının geldiği yer olarak iki farklı görüş söz konusudur. Plinius'a göre, kent adını

ovanın kuzey kısmında olan Hypios Dağı'ndan almıştır. Ptolemaios'a göre ise, kent ismini daha önce de söylediğimiz gibi kentin yanına kurulduğu bereketli Melen Çayı'ndan yani Hypios'tan almıştır. Memnon, Hypios ya da Prusias olarak isimlendirilmiş kentin önceki adının Kieros olduğunu dile getirmektedir. Hatta I. Prusias'ın burayı ele geçirince kente Prusia adını verdiğini aktarmaktadır. Ancak bölgede hâli hazırda Prusia adlı bir kent olduğu için burasının Prusias ad Hypium (Hypios ya da Hypium nehrinin kenarındaki / üzerindeki Prusias) olarak kayıtlara geçtiği bilinmektedir. Daha sonrasında III. Nikomedes'in kenti Roma idaresine bırakmayı vasiyet etmesiyle kentin yönetimi Roma İmparatorluğu'na geçmiştir. Geç Roma Dönemi'nde ise kent Hristiyanlaşmış ve bir psikoposluk kurulmuştur (Dikmen 2017: 177, 179-180).

Kentte bulunmuş olan figürinlerden ve şehir sikkelerinden anlaşılacağı üzere kentteki birçok tanrı ve tanrıçanın yanı sıra Kybele önemli bir yere sahiptir. Roma İmparatoru Geta'nın döneminde basılmış bir sikkede iki aslanın arasında oturan Kybele tasviri vardır. Sağ elinde paterayı tutan Kybele sol kolunu tympanona dayamaktadır (Karakuş 2017: 103). Vermaseren, Prusias ad Hypium kentinde bulunmuş Kybele tasvirli üç eserden bahsetmektedir. İlki mermerden yapılmış tahta oturan Kybele figürinidir. Eser Düzce'ye bağlı Darıyeri - Yörükler Köyü'nde bir yapı malzemesi olarak kullanıldığından çok fazla aşınmaya uğramıştır. Ancak eserin Kybele'ye ait olduğu tipolojisinden dolayı anlaşılmaktadır **(Hey. Kat. No.: 38)**. Diğer eser ise kireçtaşından yapılmış figürindir (Y.: 0.37). Figürinin başı kayıptır **(Hey. Kat. No.: 39)**. Diğeri poloslu Kybele başıdır. **(Hey. Kat. No.: 40)** (Vermaseren 1987: 73). Düzce-Konuralp Müzesi'nde sergilenen envanter numarası 195 olan eserin **(Hey. Kat. No.: 41)** tipolojik bir benzeri Bursa Arkeoloji Müzesi 2102 envanter numaralı eserdir **(Hey. Kat. No.: 42)**. Eserlerin birbirinden birinci farkı, Prusias ad Hypium'daki Kybele'nin sol ayağı ileridedir. Prusia'daki eserin ise sağ ayağı ileridedir. İkinci farkı da Prusias ad Hypium'daki eserin ayaklarının altında tabure vardır. Prusia'daki eserin ayaklarının altında tabure yoktur. Ancak ikisinin de yanında aslan tasvirleri yer alır. Eserin elbise kıvrımlarının işlenişi bazı yerlerde detaylıdır; bazı yerlerde ise kütleseldir. Kybele'nin göbek kısmı diğer bazı eserlerde olduğu gibi belli olmaktadır. Eser MÖ 1. - MS 1. yüzyıllar arasına tarihlenmektedir **(Hey. Kat. No.: 41)**.

3. 3. 16. Prusias ad Mare / Kios (Gemlik)

Bozburun veya Poseidon Burnu isimleri verilmiş olan Kios Burnu Argonthonios (Samanlı Dağları)'un devamından oluşur. Kios kenti, Kios Burnunun yamaç kısımlarına kurulmuştur. Kuzeye doğru Kios Burnunu geçince doğudan batıya doğru konumlanmış başka bir körfez başlar. Bu körfezin güney kısmında Samanlı Dağları kalır. Kuzey kısmını ise Thynia isimli bir yarımadanın güneyi oluşturur. Burası İzmit Körfezi'dir (Plinius 1998: 73). Kentte Kybele kültüne ait bir yazıt bulunmuştur. Yazıtta *Meter* kelimesi geçtiğinden Kybele'ye adanmış bir yazıt olduğu söylenebilmektedir **(Snk. Kat. No.:10)**.

3. 3. 17. Prusia ad Olympium (Bursa)

Kent, Marmara Denizi'ne yaklaşık olarak 20 km uzaklıktadır. Uludağ'ın kuzeybatı eteklerine konuşlandırılmıştır. Antik kentin konumu ise, halen ayakta duran surlarından dolayı halkın Hisariçi olarak adlandırdığı kısmıdır (Okçu 2009: 31). Gürsu - Dışkaya'da bulunan eser, tipolojik olarak daha önce Prusias ad Hypium'da bulunmuş olan eser ile karşılaştırılmıştır **(Hey. Kat. No.: 41)**. Gürsu'da bulunmuş olan Kybele figürini, daha bütün olarak işlenen elbise kıvrımları gibi elbise detaylarının işlenişi açısından rahatlıkla Roma Dönemi'ne tarihlendirilebilir. Eser şu anda Bursa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir **(Hey. Kat. No.: 42)**. Buluntu yeri bilinmeyen ancak müzede sergilenen bir başka Kybele figürini ise yine patera ve tympanon atribütleri ile beraber betimlenmiştir. Tanrıçaya eşlik eden iki aslan vardır. Göbek deliği hafif bir şekilde belli olmaktadır. Elbise kıvrımlarının kütleselliği göz önüne alındığında eser Roma Dönemi'ne tarihlendirilebilir **(Hey. Kat. No.: 43)**. Bursa Arkeoloji Müzesi'nde korunan bir diğer eser ise yazıtlı steldir. Stelde Kybele kabartması, bir sunak, sunağın üzerinde aslan vardır. Aslan Ana Tanrıça'ya doğru dönmüştür. Kabartma sahnesinin hemen altında yazıtlı kısım yer almaktadır **(Stl. Kat. No.: 9)**. Vermaseren'in katalogladığı bir başka eserin ise fotoğrafı bulunmamaktadır. Vermaseren'in ilettiğine göre eser, 1884 yılında Bursa'da şahsa ait bir koleksiyonda bulunmaktaydı **(Stl. Kat. No.: 10)**. Bir başka eser ise, Kybele tasvirli yüksek kabartması ve yazıtı olan steldir. Eser, Bursa Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmektedir. Envanter buluntu yeri soru işareti ile birlikte İnegöl yazmaktadır. Kybele'nin elinde tympanon ve paterası vardır. Ayrıca tanrıçaya iki aslan eşlik etmektedir. Eser Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir **(Stl. Kat.**

No.:11). Bu eserler dışında kentte basılmış Kybele tasvirli sikkeler vardır **(Skk. Kat. No.: 36)**, **(Skk. Kat. No.: 37)**.

3. 3. 18. Tios – Tieion (Filyos – Hisarönü)

"Kent, Antik Çağ'da ilk önce 'Misafir Sevmez' anlamına gelen *Aksenios* olarak daha sonra "Konuk Sever" anlamına gelen *Euksenios* olarak isimlendirilmiştir. Pontus'un güney kıyısında konuşlanmış olan kent Bithynia Bölgesi'nin de doğu ve kuzeydoğu sınırını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra kent, Roma Dönemi'nde Pontus et Bithynia olarak adlandırılan eyaletin bölge sınırları içerisinde kalmıştır. Kent, bugün Zonguldak İli'nin Çaycuma İlçesi'nin Filyos Beldesi'nde konumlanmaktadır. Tios - Tieion kenti, Filyos Çayı boyunca uzanmaktadır" (Öztürk 2012: 1).

Kent, birçok tarihi dönem geçirmiştir. Bu yüzden kültürü ve inanç sistemi de aynı oranla değişiklik göstermiştir. Tez konumuzu belirleyen Kybele kültünün, Bithynia Bölgesi'ne ait bu kentte de varlığını koruduğunu görmekteyiz. Kentte, Kybele kültü varlığını gösteren 3 adet önemli epigrafik belgeye rastlanmıştır. Yazıtlardan birinde adı geçen kişi Aleksandros'tur. Aleksandros ismi *Hosios Dikaios*[7] ön adıyla yer almaktadır. Yazıt Gökçebey İlçesi, Gaziler Köyü, Asartepe Mevkii'nde bulunmuştur. Bugün Karadeniz Ereğli Müzesi'nde korunmaktadır **(Snk. Kat. No.: 11)**. Bir diğer eser olan sunak Hosios Dikaios Aleksandros'a adanmıştır. Sunak Lykos Bölgesi'nin Meter Theon'a yani Ana Tanrıça Kybele'ye ait bir kült alanı olduğunu göstermektedir. Ayrıca Lykos'un[8], Herakleia Pontika kenti içinde olan bir nehir adı olduğu bilinmektedir. Böylelikle Ana Tanrıça kültünün iki kentte de varlığından söz etmek mümkün olacaktır. İkinci adak yazıtı ise, Öteyüz Köyü'nde bulunmuştur. Adakta Valention (?) isminde biri, Meter Theon'a çocukları için şükretmektedir **(Snk. Kat. No.: 12)**. Üçüncü bir yazıtta ise yine Gökçebey İlçesi'nde Üçburgu Mahallesi Kayıkbaşı Mevkii'nde yer alan Filyos Çayı Gümrük Yapıları'nda bir kayanın üzerine tanrıçanın ismini kazıdıkları kaydedilmiştir (**SN. Kat. No.: 13).**

[7] ***Hosios kai Dikaios,*** kutsal/aziz ve adil anlamına gelmektedir. Bu ön adı Zeus, Apollon, Men, Mithras, Asklepios gibi birçok tanrıyla beraber verilen bir *epitheton* olmasıyla beraber; bu terim aynı zamanda tek başına bir tanrı olma özelliğini de taşımaktadır Öztürk Bülent, (2012), Küçükasya'nın Batı Karadeniz Kıyısında Bir Antik Kent Tios (Tieion), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul.

[8] Lykos'un, bugünkü Aydınlar Çayı olabileceği düşünülmektedir Öztürk Bülent, (2012), Küçükasya'nın Batı Karadeniz Kıyısında Bir Antik Kent Tios (Tieion), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, İstanbul s. 198.

Elimizdeki bu veriler, Tion territoriumunda Kybele'ye adanmış bir kült alanının varlığını kanıtlamaktadır. Adaklar dışında, tanrıçayı Kybele ismiyle bazı sikkelerde de görmekteyiz **(Snk. Kat. No.: 38)**, **(Snk. Kat. No.: 39)**. Sikkelerde tanrıça yine oturur bir şekilde olup tympanon ve patera ile tasvirlenmiştir. Yanında tanrıçanın atribütü olan aslan betimi de yer almaktadır (Öztürk 2012: 99-101).

IV. BÖLÜM

KUTSAL ALANLAR

4. 4. KYBELE KÜLT ALANLARI

Phryg kült anıtlarının konulduğu kutsal alanlar genelde yüksek yerlerde, dağlık alanlarda hatta önemli stratejik ulaşım yolları boyunca devam eden arazilere konuşlandırılır. Ana kayayı oyarak yapılan bu kutsal kült alanlarına bir merdiven yardımıyla çıkılmaktadır. Bu basamaklı anıtlar, Phryg panteonunun önemli bir öğesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüksek yerlerde yapılan bu basamaklı anıtlar bir erkek figirünü de göstermektedir. Göğe yükselme, göğe yakınlaşma Gök Tanrı'ya verdikleri önemi de göstermektedir. Antik dönem yazarlarından Arrianus, Phrygler'in bir Gök Tanrısına sahip olduğunu hatta bu tanrıyı yerel Zeus olarak tanımlayarak ona Attis ya da Baba dediklerini ifade etmiştir. Gök Tanrı'ya verdikleri önem aynı zamanda arkeoastronomik açıdan kült alanlarına güneş disklerini neden koyduklarını göstermektedir. Bu tip kült alanlarında aynı zamanda Güneş kültünü temsil eden bu tür yuvarlak oyuklar da mevcuttur (Roller 2012: 221-223).

4. 4. 1. Agrilion (Bilecik, Vezirhan)

Bithynia Bölgesi'nde bulunan kentlerden biri olan Agrilion'da Ana Tanrıça kült alanları arasında sayabileceğimiz alan Bilecik İli, Vezirhan İlçesi'nde Merdivenli Kaya adı verilmiş olan bir kutsal alandır. Alan coğrafik olarak çok iyi kullanılmıştır. Kültistik olarak kullanılmış olan kült alanı arkeoastronomik bakış açısına açıktır. Bu yüzden Güneş ve Güneşin Anası, Ana Tanrıça kültüne adanan bir kült alanı olduğu düşünülmektedir (Beksaç 2017: 119). Merdivenli Kaya üzerine yorum yapmak oldukça güçtür. Çünkü yeterince çalışma yapılmamıştır. Ancak Phryg döneminde yapılmış olduğu düşünülen kutsal alanın daha sonraki dönemlerde de kullanıldığı düşünülmektedir. Merdivenli Kaya'nın konumu üzerine konuşmak gerekirse, kutsal alan vadiye hâkim bir yükseklikte yakınlarında akarsu olan bir çevreye sahiptir. Hatta çevresinde gömüt alanları yer almaktadır. Bu yüzden kültistik

işleve sahip bir alan olmasıyla Ana Tanrıça'ya adanmış bir kült alanı olduğu açıktır (Beksaç 2016: 36). Sonraki dönemlerde kullanıldığı düşünülen kült alanı 15 basamaklıdır **(Lev. XIII; Res. 25)**. A. Vatan kült alanının Roma Dönemi MS 2.-3. yüzyıllar arasına tarihlendiğini ileri sürmektedir. Alan, 2009 yılında I. Derece Arkeolojik Sit olarak tescil edilmiştir (Vatan 2017: 195). Ayrıca III. Bölüm'de de bahsedilmiş olan bir stel Vezirhan yakınlarında olan Gülümbebahçe'de bulunmuştur (Beksaç 2017: 119).

4. 4. 2. Koinon Gallicanon (Bolu - Göynük, Soğukçam)

Göynük'(Koinon Gallicanon)e bağlı Soğukçam (Germanos) Köyü yakınlarında "Türbeönü Kayası" olarak adlandırılmış alan Ana Tanrıça kültü ile ilişkilendirilmektedir. Kaya anıtı buradaki alanı, bir Phryg kalesi ile paylaşmaktadır. Kaya anıtında aynı zamanda kitabe de vardır. Ancak bu kitabe defineciler tarafından çalınmıştır[9]. Phrygçe yazılan kitabede Ana Tanrıça'nın ismi geçmektedir. Bu da bu alanın Ana Tanrıça'ya adanmış bir kült merkezi olduğunu göstermektedir **(Lev. XIV; Res. 26-27, Lev. XV; Res. 28-29)** (Beksaç 2016: 36). Phryg vadisinde bulunan kaya anıtlarının cephelerinin işlenmiş olduğu bilinmekte olduğundan bu kült alanı Phryglerin yayıldığı coğrafyayı göstermesi açısından önemli bir örnektir. Çünkü kült alanının konumlanmış olduğu kaya anıtının güney cephesi işlenmiştir. (Beksaç 2017: 119).

4. 4. 3. Nikaia (Bursa – İznik, Elbeyli Beldesi)

Bithynia Bölgesi'nde yer alan Nikaia kentinin nekropol alanları, kentin doğusunda, kuzeyinde ve güneyinde yer almaktadır. Kuzeyinde bulunan nekropol alanı Elbeyli yolu üzerinde, beldenin güneyinde kalmaktadır. Çaltepe olarak bilinen alanın yamacında kalan Deliktaş, Hespekli Mevkii, Sarıtaş olarak tanımlanmış taş ocakları, ayrıca Bahçeboğazı Mevkii'de bu nekropol alanının sınırları içinde kalmaktadır. Kuzey nekropolü alanında ayrıca bugün "Merdivenli Kaya" olarak isimlendirilmiş kutsal bir alan vardır. Doğal kayaya oyulmuş bu Antik dönem nekropolünden kalan merdivenler 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiştir **(Lev. XVI; Res. 30-31)**. Merdivenlerin hemen bittiği kısımda cenaze merasiminin

[9] http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,192034/bolu-ili-goynuk-ilcesi-sogukcam-koyunde-bulunan-frig-ka-.html 19.05.2018.

yapıldığı bir tören alanı mevcuttur. Ancak kaçak kazılar sebebiyle çok fazla tahribata uğramıştır (Ermiş 2011: 122).

Elbeyli Beldesi yakınlarında bulunan Merdivenli Kaya Anıtı yine Kuzey – Batı yönlü düzenlenmesi ile dikkat çekmektedir. Bu durum bize Phryg ile Thrakia tipi anıtları arasında bir evrede yer alan anıtları göstermektedir. Geniş düzenlenen yüksekçe devam eden merdivenlerinin yanı sıra etrafında bulunan nekropol alanı düzenlemesi ile birlikte ölüm, yeniden doğum ayrıca yön doğrultusundan dolayı Güneş Kültü ile ilgisini de göstermektedir. Elbeyli örneği ile Vezirhan ve Belen Mevkii örnekleri kompozisyon bakımından benzerlik göstermektedir. Bu da demek oluyor ki üç ayrı kentte Güneş kültü ve Ana Tanrıça kültü aynı anda işlenmiştir (Beksaç 2017: 119). Ayrıca Elbeyli'de bulunan Merdivenli Kaya anıtı diğer kült alanları ile benzer olarak su yakınında yer almaktadır. Burada da İznik Gölü ile ilişkilidir (Beksaç. 2016: 37). Ana Tanrıça kült alanlarının en önemli özelliği olan dağlık ve akarsu yanı tam anlamıyla bu alanlarda gerçekleşmektedir.

4. 4. 4. Nikomedia (Kocaeli - Körfez, İlim Tepe - Belen Mevkii)

Nikomedia kentinde Kybele kültüne dair kalıntılar kırsal alanlarda da karşımıza çıkmaktadır (Çalık 2016: 331, 332). 2004 yılında Trakya Üniversitesi'nden Prof. Dr. Engin Beksaç'ın Kocaeli Müzesi Müdürlüğü ile Gölcük Yazlık Beldesi çalışmaları esnasında, Kocaeli Kültür Varlıkları Koruma Kurulu Müdürü Taner Aksoy'un Beksaç'a Kocaeli İli Körfez İlçesi İlim Tepe, Belen Mevkii kutsal alanından bahsetmesiyle alanda bir çalışma yapılmıştır. Çalışmanın ardından E. Beksaç tarafından güneş disklerinin kayaya oyulmuş olan alan da, bir Güneş kültü olduğu, bunun yanı sıra Güneş'in Anası, Ana Tanrıça'nın kült alanı olduğu görüşü de öne sürülmüştür. Buna benzer örnek olarak Vezirhan'daki Merdivenli Kaya Anıtında da arkeoastronomik bir kompozisyon kullanıldığı bilinmektedir. Vezirhan'daki Merdivenli Kaya ile Belen Mevkii'ndeki kutsal alanın benzerliği Bithynia Bölgesi'nde Phryg kaya anıtlarının etkisini ortaya çıkarmaktadır. Belen Mevkii şu an Kocaeli Kültür Varlıkları Koruma Kurulu tarafından Nekropol Alanı olarak sit alanı ilan edilmiştir. Kaya mezarı olarak da tescil edilmiştir **(Lev. XVII; Res. 32-33; Lev. XVIII; 34-35; Lev. XIX; 36-37; Lev. XX; 38-39)**[10] (Beksaç 2016: 37). Geniş bir alana yayılmış olan bu kült düzenlemeleri kaya oyma oda oluşumlarına sahiptir.

[10] Kocaeli Kültür Varlıkları Koruma Müdürlüğü'nde raportör olarak çalışan Uzman Sanat Tarihçi Onur Kamiloğlu'na fotoğrafları paylaştığı için teşekkür ederim.

Alanın Kuzey - Batı yönü ile düzenlenmesi ve disk şeklindeki oyuklar Güneş kültü ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu durum Thrakia'da var olan kült alanları gibi Ana Tanrıça ve Güneş kültünün aynı anda kullanıldığını göstermektedir (Beksaç 2017: 120-121).

Ayrıca III. Bölüm'de antik kentlerin buluntuları sırasında Nikomedia'dan çıkan eserlerin bazılarının SEKA Kâğıt Fabrikası'nın temel atma çalışması esnasında bulunduğu belirtilmişti. Vermaseren, bu alanda bir Metroon yapısının olduğunu ileri sürmektedir. Ancak yapı bilgisi açısından hiçbir şey bilinmemektedir (Vermaseren 1987: 73). Buradan çıkan eserler arasında: Oturan Kybele Heykelciği (**Hey. Kat. No.: 28**) ve bronz aplikeli Attis Büstü (**Hey. Kat. No.: 29**)'nün varlığından bahseder. Kybele Tapınağı'nın varlığı ile ilgili, antik dönem kaynaklarından biri olan Plinius'un Traianus'a yazdığı mektuplar, sayesinde bilgi sahibi olabilmekteyiz. Plinius Nikomedia'da bir Ana Tanrıça tapınağının varlığından ve burada yapılan ayinlerin imparatorluğun ayinlerine benzemediğinden söz etmektedir. Traianus ise Plinius'a yapının taşınabileceğini ve Roma İmparatorluğu'na bağlı topraklarda kimsenin imparatorluk yasalarına göre ayin yapmak zorunda olmadığını dile getirmiştir.[11]

[11]Plinius, Epistulae, (Çev. J. B. Firth), 1900,
Çevrimiçi Erişim: http://www.attalus.org/old/pliny10a.html - 25.05.2018.

SONUÇ

MÖ 2. bin yılda Ege Göçleri ile beraber Thrakia'dan yola çıkıp Bosphorus üzerinden Anadolu'ya giren halkların büyük bir kısmı Anadolu'nun iç kısımlarına devam ederken bazıları da Bithynia Bölgesi'nde kalmıştır. Bu yoğun göç hareketiyle Thrakia'dan Anadolu'ya göç eden Thrak kökenli Moesianlar, Brygler ve Thynler adlı kabileler isimlerini Mysia, Phrygia ve Bithynia bölgelerine vermiştir. MÖ 8. yüzyılın sonunda başka bir Thrak kabilesi Orta Strymon (Vardar)'daki anayurtlarını terk edip Bosphorus'u geçip Anadolu'ya gelmiştir. Bithynialıların önceleri Strymonialılar olarak adlandırıldıkları bilinmektedir. Bunun sebebi kabilenin Strymon Nehri etrafında yaşamış olmalarıdır. Thrakia kökenli bu kabile Phrygialıları Anadolu'nun merkezine doğru uzaklaştırmış ve bugün Bithynia olarak adlandırılan bölgeye yerleşmişlerdir.

Bahsi geçen bu halklar bu göçler esnasında Thrakia'dan getirdikleri kendi inançlarını korumuş aynı zamanda bu inanç sistemlerine Anadolu'dan benimsedikleri inançları da katmışlardır. Böylelikle Thrakia'dan gelen Ana Tanrıça ile Anadolu'nun Ana Tanrıçası bir sentez oluşturmuştur. Thrakia ve Anadolu'nun ortak bir sentezi olan Ana Tanrıça kültü çevresindeki tüm bölgeleri de etkilemiştir. Bu bölgelerin başını da Bithynia Bölgesi çekmektedir. Bithynia Bölgesi'nde Ana Tanrıça (Kybele) kültünün varlığı birçok farklı esere yansıtılmıştır. Bu Ana Tanrıça'ya ait bu kültik eserlerin başında heykeltıraşlık eserleri gelmektedir. Heykelcik ve figürinler bu çalışmanın öncelikli araştırma eserlerini oluşturmaktadır. Ardından Ana Tanrıça'ya adanmış stellerde ve sunaklarda ve son olarak da Roma imparatorlarının bastırdığı sikkelerin arka yüzlerinde resmi bir din olarak gördükleri Ana Tanrıça tasvirlerini konu edinmişlerdir. Ana Tanrıça geldiği topraklarda; bereketin ve tüm doğanın temsilcisi olarak görülmektedir. Tanrıçanın atribütleri arasında bu yüzden nar, yırtıcı hayvan, aslan gibi doğadan figürler yer almaktadır. Ana Tanrıça'nın Phryg kökenli kült törenleri hakkında yeterince bilgi sahibi değiliz. Bunun başlıca sebeplerinden birisi Phryg dilinin tamamen çözülmemiş olmasıdır. Kolonizasyon Dönemi ile beraber Hellenistik etkinin yayıldığı coğrafyada Phryg kültürü Hellen kültüründen; Hellen kültürü de Phryg kültüründen etkilenmiş olduğu kuşkusuzdur. Böylece Phryg Ana Tanrıçası Hellen kültürü ile tanışmıştır. Bu tanışma sonrası yanına yeni atribütler eklenmiştir. Phryg Ana Tanrıçası boynuna kadar kapalı, uzun kollu, uzun ve bol etekli, belde kemerle toplanan bir elbise giymektedir. Başındaki kat kat

yükselen polosundan uzun bir başörtüsü tanrıçanın etek ucuna kadar inmektedir. Bunların arasında Hellenlerin giydiği geleneksel giysilerden khiton, himation yer alır. Tanrıçanın başında artık polos değil sur duvarlı taç yer alır. Hellen Dünyası Phryg Ana Tanrıçasını anlatan bir mitolojik öykü ile tanrıçayı kendi panteonuna eklemiştir. Anadolulu bir tanrıçanın Hellen panteonunda kendine yer edinmesi oldukça zor iken, tanrıça bu panteona girmekle kalmamış ayrıca önemli bir yer de edinmiştir. Bunun sonucunda Ana Tanrıça'nın Phryg yazıtlarında geçen Matar isminin yanındaki ön ad olan Kubileya ya da Kybele (Dağ Ana) ismini kendi panteonlarına eklemişlerdir. Kybele ile beraber Attis figürü de eklenmiştir. Roma Dönemi'ne kadar tapınım gören Ana Tanrıça kültü MÖ 204 yılında Pessinus'tan Roma'ya götürülen kutsal siyah taş ile Roma'ya taşınmıştır. Tanrıça burada mertebe atlayarak Magna Mater ismini almıştır. Roma İmparatorlarının benimsediği bu tapınım, Anadolu topraklarında imparatorluk sınırlarına dâhil olan kentlerde de zaten Roma Dönemi öncesinden beri tapınım görmekteydi.

Bithynia Bölgesi'nin sınırları içerisinde kalan bütün kentlerde Ana Tanrıça kültü kendini göstermektedir. Başta Nikomedia olmak üzere Agrilion, Apameia / Myrleia, Apollonia ad Rhyndacum, Astakos, Bithynion - Klaudiopolis, Herakleia Pontika, Iuliopolis, Khalkedon, Khrysopolis, Nikaia, Olbia, Otroia, Prainetos, Prusias ad Hypium, Prusias ad Mare, Prusia ad Olympium, Tios - Tieion kentlerinden çıkmış tanrıça ile ilişkili kültik birçok eser ele geçmiştir. Bu eserlerin çoğu Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilmektedir. Ayrıca Demir Çağı gibi daha erken dönemlerden birkaç eser ile de karşılaşılmıştır. Bunların dışında Ana Tanrıça (Kybele) kültünün varlığını destekleyen en önemli verilerden olan kült alanları da Bithynia Bölge sınırları içerisinde I. Derece Arkeolojik Sit Alanı ilan edilmiş ve kalıntılar tescillenmiştir. Bu tez çalışmasında hakkında bilgi verilen 4 merkez yer alır. Bunlar; Bilecik - Vezirhan'dan Merdivenli Kaya Anıtı; Bolu - Göynük, Soğukçam Beldesi'nden Türbe Önü Kayası ve Kocaeli - Körfez, İlim Tepe - Belen Mevkii'nden Ana Tanrıça kült alanı. Ayrıca Kocaeli - Körfez, İlim Tepe - Belen Mevkii'nden Ana Tanrıça kült alanında kaya mezarı olarak tescillenmiş olan mezar klinelidir. Alanda aynı zamanda ana kayaya oyulmuş kültik semboller içeren tasvirler yer alır. Bunun dışında kült alanının etrafında yörüklere ait mezar taşları olduğu düşünülen nekropol alanı da vardır. Bu da gösteriyor ki kült alanı, kutsal alan olarak

1000 yılı aşkın süre boyunca kullanılmıştır. Bursa - İznik'te Elbeyli Beldesi yakınlarında bulunan Merdivenli Kaya anıtından geriye sadece merdivenler kalmıştır. Ancak merdivenlerin bittiği noktada da bir tören alanı olduğu düşünülen bir alan yer alır. Tüm bu kült alanlarının ortak özelliği Phryg Ana Tanrıça kült alanları gibi dağlık bir coğrafyaya hâkim olması, akarsu ya da bir göl kenarında olmasıdır. Bunun yanı sıra merdivenlere sahip olması da Phryg tanrıçasının bir diğer önemli özelliğidir. Merdivenler aynı zamanda Gök Tanrı (Attis)'ya ulaşmaya çalışan halkın kültik kompozisyonunu göstermektedir. Kocaeli'de Belen Mevkii'deki Kutsal Alan ile Bilecik, Vezirhan'daki Merdivenli Kaya Anıtı arasında merdivenler, arkeoastronomik işaretler (güneş diskleri), dağlık topografyada olan konumu ve akarsuya olan yakınlığı gibi dört ortak özellik bulunmaktadır. Güneş diskleri aynı zamanda Güneş Tanrıçası (Güneş'in Anası) da olan Ana Tanrıça kült alanlarının bir özelliğidir. Hem Güneş kültü hem de Ana Tanrıça kültünün varlığının kanıtıdır. Güneş kültü ve Ana Tanrıça'nın aynı anda kullanıldığı kült alanları Thrakia coğrafyasında çok sık kullanılan bir özelliktir. Bu da tekrar bize Thrakia'dan göç eden kabilelerin Anadolu'ya kendi inançlarını getirdiğini, Anadolu'dan da kendi inanç sistemlerine yenilikler katarak bir sentez oluşturduğunu göstermektedir. Bu durum göç yolu üzerinde olan Bithynia Bölgesi'ni de etkisi altına almıştır. Bölgede bu tür özellikli kült alanları görebilmemiz ya da eserlere Ana Tanrıça tasvirlerinin yansımış olması bu kültür sentezinin içerisinde kendine yer edinmiş bir Bithynia Bölgesi örneği sunmaktadır. "Bithynia Bölgesi'nde Kybele Kültü" adlı tez çalışmamızın ortaya çıkarmak istediği bu etki, Ana Tanrıça tasvirli eserlerin ve Ana Tanrıça (Kybele) kült alanlarının varlığı ile kanıtlanmaktadır.

Kybele kültünün Bithynia Bölgesi'ndeki kronolojik değerlendirilmesine gelirsek; Demir Çağı'na tarihlendirilen iki eser ile en erken dönem temsil edilir. Bunlardan biri şu an Bolu Arkeoloji Müzesi'nde bulunan eserdir (Y.: 0.69 m). Müze envanter kayıtlarında Kybele büstü olarak kaydedilen eser, aslında yarım heykel formundadır. Yukarı doğru bükülen kollarının dirsekleri dâhil figür beline kadar tasvir edilmiştir **(Hey. Kat. No.: 7)** Demir Çağı'na tarihlendirilmiş bir diğeri ise şu anda Karadeniz Ereğli Arkeoloji Müzesi'nde bulunan eserdir. Eser dikdörtgen formlu bir arka plan üzerine yüksek kabartma olarak yapılmıştır. Neredeyse bağımsız bir heykel formatında yapılmıştır Müze envanter kaydında heykel formuna ait herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak eserin dirsekten kırmış olduğu kolları

görünmektedir. Bu yüzden eserin formu yarım heykel biçimindedir **(Hey. Kat. No: 8)**. Arkaik Döneme tarihlendirilmiş Khalkedon'dan çıkan bir adak stelinin **(Stl. Kat. No.: 6)** yanı sıra Hellenistik Döneme tarihlendirilmesi önerilen bir pişmiş toprak Kybele figürini (Y.: 0.19 m) **(Hey. Kat. No.: 35)** ise Otroia (Yenişehir)'da bulunmuştur. Eser şu anda İznik Arkeoloji Müzesi'ndedir. Katalogda çalışılmış heykelcik ve figürinlerin çoğu Roma Dönemi'ne tarihlenirken; Nikomedia'da heykeltıraşlık malzemesi arasında yeni tipolojilerin ortaya çıkması dikkat çeker. Kybele kültünü yansıtan en geç tarihli eserler ise sikkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Iuliopolis antik kentinde bulunmuş en geç döneme tarihlenen sikkeler MS 253 - 260 yıllarında hüküm sürmüş Roma İmparatoru Valerianus'a ait sikkelerdir. Bölgede eser örnekleriyle verilmiş olan Kybele kültü tapınımı ve kültün kronolojik tarihi MÖ 1. binden başlayarak MS 253 - 260 yılları arasında devam etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Bithynia Antik Bölgesi'nde Kybele kültünün varlığının MS 3. yüzyılın sonuna kadar var olduğunu ispatlamış olduk. Thrakia'dan Anadolu'ya göç etmiş olan Phryglerin yolu üzerinde bulunan Bithynia Bölgesi bir geçiş güzergâhıdır. Bu iki bölgenin kültürler arası etkileşimi sonucunda Bithynia Bölgesi Thrak kökenli Ana Tanrıça kültünü benimsemiştir. Bithynia Bölgesi'nin, burada yapılacak olan yeni araştırmaların sonuçlanmasıylada bu inanç sisteminden etkilenmiş diğer bölgeleri aydınlatacak bir kronolojik potansiyele sahip olduğu bu çalışmadan daha kapsamlı çalışmalarla çok yakında kuşkusuz ortaya çıkarılacaktır. Yapılan bu tez çalışmasının diğer bilimsel çalışmalar için öncülük yapması ve ileride gerçekleştirilecek olan birçok bilimsel çalışma için bir kıvılcım yakması öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Strabon, (2009). Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII–XIII–XIV), (Çev. A Pekman), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Plinius, Epistulae, (Çev. J. B. Firth), 1900.

Modern Kaynaklar

Alaner, Ahmet Bülent (2012). "Frigya'da Bir Müzik Enstrümanı (Çifte Kaval) ve Frigyen Modu", Ed. Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas. Frigler Midas'ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 378-387.

Alvar, Jaime (2008). Romanising Oriental Gods: Myth, Salvation and Ethics in the Cults of Cybele, Isis and Mithras (Çev. R. Gordon). Leiden Boston, Brill.

Arslan, Melih, Metin Mustafa, M. Okan Cinemre vd (2011). "Juliopolis Nekropolü 2010 Yılı Kazı Çalışmaları", Haz. Adil Özme. 20. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu. Ankara: T.C. Kültür ve Turizmi Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No.: 152: 169-188.

Arslan, M., Mehmet Akalın, Aynur Talaakar (2010). "Roma Hamamı 2009 Yılı Kazı Çalışmaları", Haz. A Naci Toy, Candaş Çeliktaş. 19. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu. Ankara: Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No.: 150: 341-362.

Arslan, Murat (2010). İstanbul'un Antikçağ Tarihi Klasik ve Hellenistik Dönemler, İstanbul: Odin Yayıncılık.

Arslan, Murat (2007). Mithradates VI Eupator Roma'nın Büyük Düşmanı, İstanbul: Odin Yayıncılık.

Austin, Michel (2006). The Hellenistic World from Alexander to Roman Conquest: A Selection of Ancient Sources in Translation, Cambridge: Cambridge University Press.

Aybek, Serdar, Ali Kazım Öz (2004). "Preliminary Report of the Archaeological Survey at Apollonia ad Rhyndacum in Mysia", Anadolu/Anatolia, Ankara Üniversitesi, Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi/Ankara Üniversitesi Basımevi: Sayı: 27, 1-25.

Aydıngün, Şengül, Haldun Aydıngün (2013). "Erken Demir Çağ'da "İstanbul Boğazı" Üzerinden Trak/Frig Kavimlerinin Anadolu'ya Geçişine Ait İlk Bulgular", Arkeoloji ve Sanat, Sayı: 142, 65-78.

Bakan Muhittin (1998). Plinius Nikomedia Mektupları Bithynia Tarihi, Kocaeli Yöresi Tarihi, Plinius Nikomedia Mektupları, Vali Plinius ile İmparator Traianus'un Yazışmaları, İzmit: Hilal Basımevi.

Beksaç, Engin, Mustafa Hatipler, Şule Beksaç Nurengen (2017). "Bithynia, Traklar ve Diğer Balkanlı Halklar: Trakoloji Bakış Açısından Genel Bir Kimlik Çalışması", Ed. Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M Bilal Çelik, Doç. Dr. İbrahim Şirin, Dr. Ali Yeşildal. Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu – III, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No.: 38: 95-127.

Beksaç, Engin, Şule Beksaç Nurengin (2016). "Bithynia'dan Yansıyan Saklı İzler: Kocaeli ve Çevresinde Bulunan Birkaç Kült Alanı", Ed. Prof. Dr. Haluk Selvi, doç. Dr. M Bilal Çelik, Dr. Ali Yeşildal. Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu - II, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No.: 38: 35-41.

Bora, Ali (2017). "Maedi/Maidoi – Bithynioi: Makedonia, Roma, Thrak ve Pontos Mücadelerinde Bithynlerin Thrakia ve Anadolu'daki İzleri", Bartın Üniversitesi Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E–Dergisi, Cilt: 4, Sayı: 1, 16-51.

Boyana, Hülya (2017). "Bithynia Bölgesinin Tarihi ve Kullandıkları Takvim", Ed.: Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M Bilal Çelik, Doç. Dr. İbrahim Şirin, Dr. Ali Yeşildal. Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-III, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No.: 38: 153-164.

Boyana, Hülya (2006). "Nikomedia Kenti ve Tanrıça Demeter", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı: 39, Cilt: 25, 171-187.

Bremmer, Jan N. (2008). Greek Religion and Culture, the Bible and the Ancient Near East, Leiden-Boston: Brill.

Cohen, Getzel M (1995). The Hellenistic Settlement in Europe the Islands, and Asia Minor, Amerika Birleşik Devletleri: California Üniversitesi Basımevi.

Cooper, Dana, Claire Phelan (2017). Motherhood in Antiquity, Switzerland: Springer Nature.

Cramer, John Anthony (1932). A Geographical and Historical Description of Asia Minor with a Map, Vol.: I, Oxford: Oxford University Press.

Çalık Ross, Ayşe (2017). "Hoşgörü Başkenti Nikomedia ve Galerius'un Hoşgörü Fermanının Çeviri Denemesi", Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (KOUSBAD), Sayı: 6, 135-145.

Çalık Ross, Ayşe (2016). "A Tale of Two Roman Cities: Nicomedia and Thessaloniki", I. International Thessaloniki Art & Design Symposium, Selanik. 330-341.
Çevrimiçi:https://www.docdroid.net/56HYd2s/i-uluslararasi-selanik-sanat-ve-tasarim-sempozyumu-tam-metin-kitabi.pdf - 24.05.2018.

Çalık Ross, Ayşe (2011). "Nikomedia (İzmit) Arkeoloji Çalışmaları ve Kentin Vizyonu", Ed. Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Zeki Cemil Arda, Zeynep Bağlan Özeri Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın. 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 12/1: 879-897.

Çalık Ross, Ayşe (2007). Antik İzmit Nikomedia, İstanbul: Delta Yayınları.

Çapar Ömer (1978). "Roma Tarihinde Magna Mater (Kybele) Tapınımı", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya fakültesi Dergisi, Cilt 29, Sayı 1-4, 167-210.

Çibuk Kemal (2017). "Doğu Marmara'da Ana Tanrıça (Kybele) Kültü ve Tasvirleri", Ed. Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M. Bilal Çelik, Doç. Dr. İbrahim Şirin, Dr. Ali Yeşildal, Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempzoyumu – III, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No: 38, 165-192.

Çizikci, Semih Yaşar (2015). Karadeniz'de Grek Kolonizasyonu (Karadeniz Bölgesi'ndeki Grek Kolonizasyon Dönemi'ne Ait Ticari Amforalar, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Devecioğlu, Ülkü (2013). Roma İmparatorluk Dönemi Iuliopolis Şehir Sikkeleri, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dikmen, Çiğden Belgin (2017). "Prusias ad Hypium Antik Kenti Üzerinde Bir Yerleşim: Konuralp", Researcher: Social Science Studies, Cilt: 5, Sayı: IV, 176-210.

Doğancı, Kamil (2013). "The Oldest Peoples of Bithynian Region: Tribes of Thracian Origin", Ed. Nadezhda Hristova, Stela Dermendzhieva, Anasthassia Petrova, Tsenka Ivanova, Daniela Buşa, Zeynep Dortok Abacı, The Third International Conference The Balkans Languages, History, Cultures, Vol. III, Veliko Tarnovo: St Cyril and St Methodius University of Veliko Tarnovo: 45-51.

Doğancı, Kamil (2007). Roma Principatus Dönemi (MÖ 27-MS. 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme), Yayımlanmamış Doktora Tezi Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dmitriev, Sviatoslav (2007). "Memnon on the Siege of Heraclea Pontica by Prusias I and the War between the Kingdoms of Bithynia and Pergamum", The Journal of Hellenic Studies, Vol. 127, 133-138.

Doğancı, Kamil (2003). "Bithynia Tarihi I Bithynia Krallığı (MÖ 297-MÖ 74)", Bursa Defteri, 74-84.

Ermiş, Ü. Melda (2011). "Son Yıllarda Ortaya Çıkarılan Mezar Odaları Işığında İznik Nekropolleri", TUBA-AR 14(14), 121-139.

Erdal, Yılmaz Selim (1996). İznik Geç Bizans Dönemi İnsanlarının Çene ve Dişlerinin Antropolojik Açıdan İncelenmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Frazer, James George (2009). The Golden Bough A Study of Magic and Religion, Auckland: The Floating Press.

French, David H. (2016). Roman Roads & Milestones of Asia Minor, Vol. 4, Ankara: British Institute at Ankara Electronic Monograph 10.

Güçlü, Deniz (2007). Antik Bithynia Bilgesinin Tarihsel İçerikli Yazıtlar Katalogu ve Tarihçesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Güney, Hale (2014). "Hellenistik Dönem Öncesi Bithynia'da Hellen Kolonileri ve Bithynialılar Arasındaki İlişkiler", Belleten, Cilt. LXXVII, Sayı: 282, 407-434.

Güney, Hale (2012). "The Resources and Economy of Roman Nicomedia", Yayınlanmamış Doktora Tezi Exeter Üniversitesi, İngiltere-Exeter.

Güney, Hale (2012). "Antik Çağ'da (Nikomedia) İzmit Kenti'nin Jeopolitik Önemi", Ed. Zeki Dilek, Mustafa Akbulut, Zeki Cemil Arda, Zeynep Bağlan Özer, Reşide Gürses, Banu Karababa Taşkın. 38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika

çalışmaları Kongesi (ICANAS), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 1467-1491.

Harada, Takeko, Fatih Cimok (2008). Roads of Ancient Anatolia (Volume One), İstanbul: A Turizm Publishing.

Houle, Michelle M (2001). Gods and Goddesses in Greek Mythology, Amerika Birleşik Devletleri: Enslow Publishers, Inc.

Işık, Adem (2001). Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, VI. Dizi, Sayı 60.

İnan, Fatih, Neil Faulkener (2015). Roma: Kartalların İmparatorluğu, Çev. Çağdaş Sümer, Kitap Değerlendirmesi, Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı: 1, 309-317.

Jennett, Karen Diane (2008). Female Figurines of the Upper Paleolithic, Onur Tezi, Texas State University-San Marcos, University Honors Program, San Marcos, Texas.

Jung, Carl Gustav (2006). Analitik Psikoloji, (Çev. E. Gürol), İstanbul: Payel Yayınları: 124.

Kaçar, Turhan (2013). "Roma İmparatorluğu, Hıristiyanlar ve Milano Fermanı'nın 1700. Yılı", Toplumsal Tarih Dergisi, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Karagöz, Şehrazat (2014). "Marmaray-Üsküdar İstasyonu Arkeolojik Kazıları", Ed. Şöhret Baltaş, Şafak Altun. Hayalden Gerçeğe Bir İstanbul Öyküsü Marmaray, Ankara: Gama Holding, Kesişim Yayıncılık ve Tasarım Hizmetleri, 170-187.

Karagöz, Şehrazat (2007). "Marmaray Projesi Üsküdar İstasyonu Arkeolojik Kurtarma Kazıları", İDOL Arkeologlar Derneği Dergisi, Ankara: Mert Basın Yay. Bilgisayar Yazılım Kâğıt Reklam San. Tic. Ltd. Şti., Yıl: 9 Sayı: 34, 2-15.

Karagöz, Şehrazat (2006). "Marmaray Projesi Üsküdar Meydan Aç-Kapa İstasyonu Arkeolojik Kurtarma Kazıları", Haz. Adil Özme, Fahriye Bayram 15. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM (Kültür ve Turizm Bakanlığı Döner Sermaye İşletmesi Merkez Müdürlüğü) Basımevi: 137- 166.

Karakuş, Onur Sadık (2017). Roma İmparatorluk Döneminde Prusias ad Hypium, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Lurker, Manfred (2005). The Routledge Dictionary of Gods and Goddesses, Devils and Demons, Routledge Taylor and Francis Group E-Library.

Magie, David (1950). Roman Rule in Asia Minor to the end of the Third Century After Christ, Volume I: Text, Princeton-New Jersey: Princeton University Press.

Meral, Korkmaz (2006). "Bithynia Bölgesinden Roma Dönemi Bir Aslan Heykeli", Anadolu Arkeolojisine Katkılar 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar, İstanbul: Hitit Color, 294-298.

Naumann, Friederike (1983). Die Ikonographie Der Kybele in der Phrygischen und Der Griechischen Kunst, Tübingen: Verlag Ernst Wasmuth.

Okçu, Recep, (2009). "Prusa Ad Olympum Mozaikleri", Journal of Mosaic Research, Vol. 3, 31-51.

Oman, Charles William Chadwick (1892). The Story of Byzantine Empire (The Story of Nations), New York: G. P. Putnam's Sons.

Özmen, Seher Selin (2016). "Anadolu'da Ana Tanrıça Kybele Kültü", Humanitas, 4(7), 381-397.

Öztürk, Bülent (2016). "Karamürsel'de (Bithynia) Bir Antik Kıyı Yerleşimi: Prainetos/Preietos", Ed. Prof. Dr. Haluk Selvi, Doç. Dr. M Bilal Çelik, Dr. Ali Yeşildal. Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu–II, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No.: 35: 161-82.

Öztürk, Bülent (2013). "Herakleia Pontika (Zonguldak – Karadeniz Ereğli) Antik Kenti Epigrafik Çalışmaları ve Tarihsel Sonuçları", Ed. N. Türker, G. Köroğlu, Ö. Deniz, I. Uluslararası Karadeniz Kültür Kongresi, Karabük: Karabük Üniversitesi Yayınları: 505-527.

Öztürk, Bülent (2012). Küçükasya'nın Batı Karadeniz Kıyısında Bir Antik Kent Tios (Tieion), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Polat, Gamze (2013). "Thrakia'da Ana Tanrıça Kültü", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Ramsay, W. M (2010). The Historical Geography of Asia Minor, Amerika Birleşik Devletleri: Cambridge Üniversitesi Basım,

Roller, Lynn E. (2012). "Frig Dini ve Kült Uygulamaları", Frigler Midas'ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde, Ed. Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.

Roller, Lynn E. (2004). Ana Tanrıça'nın İzinde Anadolu Kybele Kültü, (Çev. B. Avunç), İstanbul: Homer Kitabevi.

Schlesier, Renate (2011). A Different God? Dionysos and Ancient Polytheism, Almanya: Walter de Gruyter GmbH & Co. KG.

Şahin, Mustafa (2017). "Apollonia ad Rhyndacum", Aktüel Arkeoloji, Aktüel Arkeoloji Yayınları, Sayı: 57, 77-81.

Türkoğlu, İnci (2017). Esikçağ'da Kadıköy, İstanbul: Ege Yayınları.

Ulugün, Feyzullah Yavuz (2004). Tarih Öncesi ve Hellenistik Dönem Bithynia, İzmit: Rotary Kulübü Kültür Yayınları.

Vatan, Ahmet (2017). "Bilecik İlinin Turizm Envanteri", The Journal of Academic Social Science (ASOS), Yıl: 5, Sayı: 53, 183-205.

Vermaseren, M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCAA) I. Asia Minorr, Leiden: BRILL.

Zeyrek, Turgut Haci. (2005). Nicomedia Arkeolojik Açıdan Bir Değerlendirme İÖ 264/263–İS 358, İstanbul: Ege Yayınları.

Elektronik Kaynaklar

http://www.attalus.org/old/pliny10a.html - 25.05.2018. Plinius, Epistulae.

Görsel Kaynaklar

Harita 1: Bithynia Bölgesi Coğrafyası

Aydın Safiye, (2013). "Bithynia Bölgesi Lahitleri", Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 263.

Harita 2: Thrak Göçleri Rotası

https://aleximreh.files.wordpress.com/2014/12/bacollapse936.jpg - 14.05.2018.

Harita 3: Grek Kolonizasyon Rotası

https://www.ancient.eu/uploads/images/108.jpg?v=1485680389 – 14.05.2018.

Harita 4: Ana Tanrıça (Kybele) Kültü' ne Ait Buluntusu Olan Kentler

http://pelagios.org/maps/greco-roman/ - 22.05.2018.

Resim 1: Kybele Tasvirli Kırmızı Attika Seramiği

https://www.flickr.com/photos/69716881@N02/8485664152 - 17.05.2018.

Resim 2: Kybele Tasvirli Kırmızı Attika Seramiği

https://www.flickr.com/photos/69716881@N02/8484568527 - 17.05.2018.

Resim 3: Agorakritos'un Meter'i (MÖ 5. yy), Atina Agorası'ndan Meter Naiskosu

Roller, Lynn E. (2004). Ana Tanrıça'nın İzinde, (Çev. B. Avunç). İstanbul: Homer Kitabevi.

Resim 4: Bithynia Bölgesi'nden Bir Aslan Heykeli

Meral Korkmaz (2006). "Bithynia Bölgesinden Roma Dönemi Bir Aslan Heykeli", Anadolu Arkeolojisine Katkılar 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar, İstanbul: Hitit Color, 298.

Resim 5: Bithynia Bölgesi'nden Bir Aslan Heykeli (Detay)

Meral Korkmaz (2006). "Bithynia Bölgesinden Roma Dönemi Bir Aslan Heykeli", Anadolu Arkeolojisine Katkılar 65. Yaşında Abdullah Yaylalı'ya Sunulan Yazılar, İstanbul: Hitit Color, s. 298.

Resim 6: Bronz Kybele Heykelcik Grubu (MS 2. yy)

LIMC VIII/II (1997). Thespiades – Zodiacus, Zürich: Artemis Verlag, s. 515, 94. fig.

Resim 7: Kybele Heykelciği Gordion'da bulunmuştur (MÖ 3.yy)

LIMC VIII/II (1997). Thespiades – Zodiacus, Zürich: Artemis Verlag, s. 512, 59. fig.

Resim 8: Ana Tanrıça Matar (Kybele) ve Müzisyenler Grup Heykeli (Boğazköy)

Alaner Ahmet Bülent, (2012). "Frigya'da Bir Müzik Enstrümanı (Çifte Kaval) ve Frigyen Modu", Frigler Midas'ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde, Ed. Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, 383.

Resim 9: Hadrianeia'da Bulunmuş Kybele Figürini

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Leiden, The Netherlands: Brill, Levha LVII; fig.: 275

Resim 10: Kybele Başı (MÖ 6. yy) Çorum-Sungurlu

Roller Lynn E. (2012), "Frig Dini ve Kült Uygulamaları", Şu kitapta: Frigler Midas'ın Ülkesinde, Anıtların Gölgesinde, Ed. Taciser Tüfekçi Sivas, Hakan Sivas, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, s. 204.

Resim 11: Kybele Figürini (Roma Dönemi), Eskişehir – Dorylaeum

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Leiden, The Netherlands: Brill, Levha XXXII; fig.: 194

Resim 12: Kybele Figürini, Eskişehir – Çifteler

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Brill, Leiden, The Netherlands, Levha XXX; fig.: 175

Resim 13: Kybele Figürini, Eskişehir – Nacolea

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Brill, Leiden, The Netherlands, Levha XXXI; fig.: 179

Resim 14: Kybele Heykeli (MÖ 400). İzmir – Pergamon

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Brill, Leiden, The Netherlands, Levha LXXVI; fig.: 349

Resim 15: Kybele Figürini (MÖ 2. yüzyılın 2. yarısı) İzmir - Pergamon

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Brill, Leiden, The Netherlands, LXXXV; fig.: 384

Resim 16: Attis Figürini (MÖ I. yy) Kilikya – Tarsus

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Brill, Leiden, The Netherlands, Levha CLXXIX; fig.: 833.

Resim 17: Kybele Heykelciği (Roma Dönemi)

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Brill, Leiden, The Netherlands, CLXXXVIII; fig.: 871

Resim 18: Attis Heykelciği (MÖ 2.–1. yy)

LIMC III/II (1986). Atherion – Eros / Amor, Cupido: Zürich: Artemis Verlag, 29; 240. fig.

Resim 19: Attis Büstleri

LIMC III/II (1986). Atherion – Eros / Amor, Cupido: Zürich: Artemis Verlag, 39; 348, 349, 351, 362, 358, 361 figürler.

Resim 20: Kybele Figürini, Eskişehir – Çifteler

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Brill, Leiden, The Netherlands, Levha XXX; fig.: 176.

Resim 21: Attis Aplikesi (Hellenistik Dönem)

LIMC III/II (1986). Atherion – Eros / Amor, Cupido: Zürich: Artemis Verlag, 40, 370. fig.

Resim 22: Attis Figürini (Hellenistik Dönem) İzmir – Kyme (Nemrut Körfezi)

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Brill, Leiden, The Netherlands, Levha CXVII; fig.: 523

Resim 23: Sütuna Yaslanmış Attis (Hadrianus Dönemi MS 117-138)

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Brill, Leiden, The Netherlands, Levha LX; fig.: 284

Resim 24: Attis Büstü, İtalya - Roma

Vermaseren M J. (1987). Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor, E. J. Brill, Leiden, The Netherlands, Levha CLXXXIV; fig.: 856

Resim 25: Bilecik- Vezirhan Merdivenli Kaya (MS 2.-3. yüzyıllar).

http://www.bilecikkulturturizmgov.tr/TR,69121/merdiven-kaya.html - 19.05.2018.

Resim 26: Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtı Genel Görünüm

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bolu/kulturenvanteri/frig-kaya-abidesi - 19.03.2018.

Resim 27: Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtı Detayı

https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bolu/kulturenvanteri/frig-kaya-abidesi - 19.03.2018.

Resim 28: Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtı Detayı

http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Resim/225541,bolukaybolaneser01jpg.png?0 – 19.03.2018.

Resim 29: Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtı Kaçak Kazı Çukuru

http://www.kulturvarliklari.gov.tr/Resim/225540,bolukaybolaneser02jpg.png?0 – 19.03.2018.

Resim 30: İznik Merdivenli Kaya Kutsal Alanı Genel Görünüm

https://static.panoramio.comstorage.googleapis.com/photos/large/34055516.jpg - 19.05.2018.

Resim 31: İznik Merdivenli Kaya Kutsal Alanı Detay

https://www.iznik.gen.tr/tarihi_eserler/img/kaya/mkaya12.jpg - 19.05.2018.

Resim 32: Kocaeli – Körfez, İlim Tepe – Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanının Bulunduğu Alan

Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Fotoğraf Arşivi

Resim 33: Kocaeli – Körfez, İlim Tepe – Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Genel Görünüm

Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Fotoğraf Arşivi

Resim 34: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Güneş Diski (Arkeoastronomik Detay)

Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Fotoğraf Arşivi

Resim 35: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Güneş Diski (Arkeoastronomik Detay)

Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Fotoğraf Arşivi

Resim 36: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Güneş Diski (Arkeoastronomik Detay)

Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Fotoğraf Arşivi

Resim 37: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Merdiven Basamakları

Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Fotoğraf Arşivi

Resim 38: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Kaya Mezarı

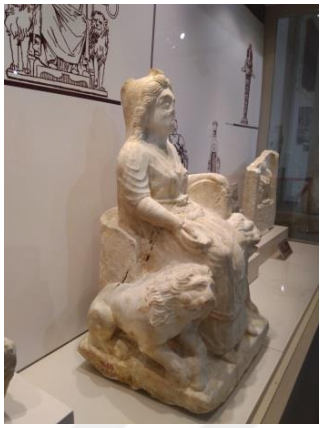
Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Fotoğraf Arşivi

Resim 39: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Kaya Mezarı İçindeki Klineler

Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Müdürlüğü Fotoğraf Arşivi

KATALOG
A. HEYKELLER

Hey. Kat. No.: 1

Envanter No.: 2100

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Agrilion (Bilecik- Bozüyük, Dereköy Mevkii)

Ölçüleri: Y.: 0.73 m; G.: 0.40 x 0.49 m; K.: 0.39 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıça tahtta oturmaktadır. Yan profilden görünüşünden de anlaşılacağı üzere başında küçük bir sur taç vardır. Ağzı ve burnu deforme olmuştur. Ancak gözleri oldukça sağlamdır. Badem şeklindeki gözleri hafif pörtlek bir şekilde işlenmiştir. Sağ kaş kemeri sol kaş kemerinden biraz daha yukarıda işlenmiştir. Omuzlarına kadar düşen saçların ortadan ayrılmış ve derin dalgalar şeklinde tasvirlenmiştir. Tanrıça khiton ve himation giymiştir. Himation kucağında toplanıp aşağıya bacaklarının arasına doğru sarkmaktadır. Khiton sıkı bir kemerle tam göğüs altından bağlanmıştır. Göğüsleri böylelikle daha çok ortaya çıkmıştır. Elbisesinin omuz kısımları dalgalı bir şekilde işlenmiştir. Khitonun altından iki ayağının ucu da görünmektedir. Sol ayağı sağ ayağına göre hafif daha öndedir. Sağ elinde topuzlu bir patera sol elinde ise tympanon tutmaktadır. Sol elindeki tympanon sol yanında arka ayakları üzerine oturmuş aslanın başının üzerine dayamıştır. Aslanın ağzı kükrer gibi tasvir edilmiştir. Sağ yanındaki aslan ise bir boğanın üzerine yatmış bir şekilde tasvir edilmiştir. Aslanın ön ayaklarının altında boğanın kafası yer almaktadır. Aslan başını tanrıçanın sağ bacağına yaslamıştır ve ağzı kükrer gibi açıktır.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Bursa Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

Hey. Kat. No.: 2

Envanter No.: 2078/1972

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Apollonia ad Rhyndacum (Bursa – Gölyazı).

Ölçüleri: Y.: 0.865 m; G.: 0.185 m; D.: 0.175 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Hermeli Attis kabartmasıdır. Üst kısımda 5 cm çapında bir oyuk mevcuttur. Attis'in başında Phryg başlığı (serpuş) bulunur. Başlığın kulakları Attis'in omuzlarına düşmektedir. Ayrıca başlığın üstünde ince bir şekilde işlenmiş bir kurdela tasviri görülür. Kurdela alnını da kapsamıştır. Yüzünde hafif bir tebessüm vardır. Burnu biraz kırılmıştır. Sadece baş, boyun olarak tasvirlenen Attis'in vücudu aşağıya doğru daralan bir dikdörtgen biçiminde yapılmıştır. Arka kısmı iyi işlenmemiş olup; tarak izleri mevcuttur.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Bursa Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

Hey. Kat. No.: 3

Envanter No.: 1135

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Astakos (Kocaeli – Gölcük)

Ölçüleri: Y.: 0.48 m; G.: 0.25 m; D.: 0.25 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın kuleli ve poloslu başının taç kısmı hafif kırıktır. Saçlarının ensesine kadar döküldüğü anlaşılmaktadır. Khiton ve himation giymektedir. Himationun bir parçası tanrıçanın sol yanından aşağıya doğru sarkmaktadır. Sağ eli kucağındadır. Himationun dökümlü kumaşını tutuyor gibi tasvirlenmiştir. Sağ yanında herhangi bir aslan tasviri yoktur. Sol yanında ise tahtın üstünde bir aslan tasviri yer alır. Aslanın yüzü zarar görmüşsede ağzının açık olduğu anlaşılmaktadır. Sol eli kırık ve eksiktir fakat sol elininin aslanın üstünde olduğu düşünülmektedir. Dizleri ve ayakları khitonun altından belli olmaktadır. Sol ayağı sağ ayağına göre daha önde durmaktadır.

Tarihlendirme: MS 1. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 176, 178

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 187; Fotoğraf 12

Hey. Kat. No.: 4

Envanter No.: 5379

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Bithynion-Klaudiopolis (Bolu, Karamanlar Köyü'nden 15 dk uzaklıkta, Holos Köyü'nün 2 km güneydoğusunda bulunmuştur).

Ölçüleri: Y.: 0.79 m; G.: 0.50 m; D.: 0.17 m

Malzemesi: Mermer

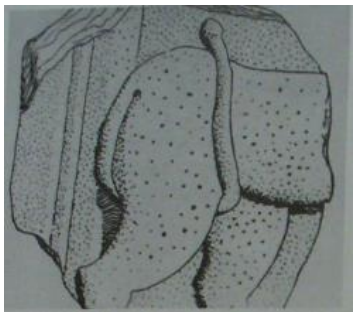
Tanım: Sırt kısmı yüksek olan bir tahtta oturan tanrıçanın ayakları tabure üzerindedir. Tahtın bazı kısımları girlandlar, yapraklar ve çiçeklerle süslüdür. Tanrıçanın başındaki polos hem tahtın hem de başındaki örtünün bir parçasıdır. Örtünün altından görünen uzun saçları omuzlarını geçmektedir. Her yerini saran bir khiton ve himation giymektedir. Göğsün hemen altında bir kemerle khiton sıkıca bağlanmıştır. Himation da giymiştir. Polos, örtünün ve tahtın bazı kısımları, elleri ve atribütleri kayıptır. Tahtın her iki yanında aşağı doğru yönlenmiş oturan aslan tasvirleri vardır.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 71

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLI; fig.: 212

Hey. Kat. No.: 5

Envanter No.: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Eser kaybolmuştur.

Buluntu Yeri: Bithynion / Klaudiopolis (Bolu).

Ölçüleri: Y.: 0.35 m; G.: 0.34 m

Tanım: Profilli bir levhanın bir parçasında, aslanın arka ayakları ve kuyruğunun olduğu bir kabartma yer alır. İki ayağıda kayıptır. Aslan sağdan sola doğru yürümektedir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 71

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLII; fig.: 214

Hey. Kat. No.: 6

Envanter No.: 4074

Korunduğu Yer: Bolu Arkeoloj Müzesi

Buluntu Yeri: Bithynion/Klaudiopolis (Bolu – Seben)

Ölçüleri: Y.: 0.50 m; G.: 0.23 m; K.: 0.16 m

Malzemesi: Mermer

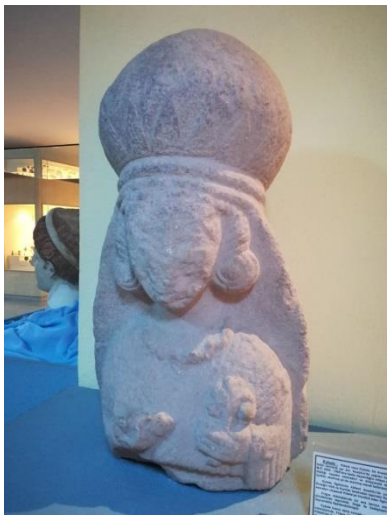
Tanım: Tanrıçanın başının bir kısmı kırıktır. Başının sol kısmında kalan izlerden tanrıçanın kuleli taca sahip olduğunu söyleyebiliyoruz. Bu yüzden yorum yapmak oldukça zordur. Sağ kolu kırık ve eksiktir. Sağ eli dizinin üstündedir. Sol yanında yerde aslan tasviri yer almaktadır. Sol eli kırık ve eksiktir. Ancak aslanın başına yasladığı bir tympanonu tutuyor olduğunu görebiliyoruz. Khiton ve himation giymiştir. Himationun bir kısmı tanrıçanın sol kısmında aşağıya doğru sarkmaktadır. Khitonun alt kısmında iki ayağının da ucu görünmektedir. Himation bir kemer yardımıyla göğsün alt kısmında bağlanmıştır. Şematik bir biçimde göğüs ortaya çıkarılmıştır. Matkap izleri yoğunlukta olmakla beraber elbise pileleri ve aslan yelesinde şematik bir oymacıklık söz konusudur.

Tarihlendirme: MÖ 1. - MS 1. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 177, 178; Bolu Müzesi Envanter Kaydı.

Hey. Kat. No.: 7

Envanter No.: 4371

Eserin Korunduğu Yer: Bolu Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Bithynion-Klaudiopolis (Bolu, Demirciler Köyü).

Ölçüleri: Y.: 0.69 m; Alt Kısım G.: 0.35 m

Malzemesi: Andezit

Tanım: Müze envanter kayıtlarında Kybele büstü olarak kaydedilen eser aslında yarım heykel formundadır. Yukarı doğru bükülen kollarının dirsekleri dahil figür beline kadar tasvir edilmiştir. Tanrıça polos giymiştir. Polosuna takılı başörtüsü yüksek kabartma olarak profilden gösterilmiştir. Başörtüsünün arka kısmı bombelidir. Ön yüzü düz bir şekilde işlenmiştir. Polosun ön kısmında şua betimi ve hemen üstünde yumurta dizisi betimi yer alır. Tanrıçanın yüzü aşırı derecede aşınmıştır. Saçları bir bütün halde iki yandan buklelerle başına bitişik işlenmiştir. Tam yanak hizasında buklelerin uçları yukarı dönük bir diğer bukle yapmıştır. Uçlardaki bukleler volütleri anımsatmaktadır. Uzun kollu giysisinin çizgileri içe doğru verev yapmaktadır. Tanrıçanın boynunda boncuklu bir kolye yer alır. Elleri göğüs hizasındadır. Sağ elinde sunu kabı tutan tanrıçanın sol elinde bitki yer alır.

Tarihlendirme: MÖ 1. Bin

Kaynakça: Bolu Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

Hey. Kat. No.: 8

Envanter No.: 2013/21(A)

Korunduğu Yer: Karadeniz Ereğli Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğli – Alaplı)

Ölçüleri: Y.: 0.74 m; Dip G.: 0.34 m

Malzemesi: Kumtaşı

Tanım: Dikdörtgen formlu bir arka fon üzerine tanrıçanın yüksek kabartması yapılmıştır. Neredeyse bağımsız bir heykel formatında yapılmıştır. Müze envanter kaydında heykel formuna ait herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak eserin dirsekten kırmış olduğu kolları görünmektedir. Bu yüzden eserin formu yarım heykel biçimindedir Tanrıçanın başı ve gövdesinin bir kısmı mevcuttur. Yüz hatları aşındığından bir yorum yapmak söz konusu değildir. Başın yan taraflarında

kulaklarının bir kısmı görünmektedir. Bir kısmı da başlığın altındadır. Polosunda ışık saçan bir bezeme türü yer alır. Elbisesinde ise dikey yivler mevcuttur. Boynun hemen altında ya elbisenin detayları diyebileceğimiz ya da kolye türünde bir takının tasviri yer aldığını söyleyebiliriz.

Tarihlendirme: MÖ 1. Bin

Kaynakça: Karadeniz Ereğli Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

Hey. Kat. No.: 9

Envanter No.: -

Korunduğu Yer: Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara – Nallıhan)

Ölçüleri: Y.: 0.122 m

Malzemesi: Bronz

Tanım: Kanatlı bir Attis figürinidir. Eser ayakta durur bir şekilde tasvir edilmektedir. Ancak ayakta duramamaktadır. Başında Phryg başlığı vardır. Başını sağa hafif çevirmiş olan Attis'in sağ kolu vücudunun yanındadır. Sol kolunu arkaya beline yaslamıştır. Sağ ayağını sol ayağının önüne getirerek çapraz bir şekilde konumlandırmıştır. Kısa bir khiton giymiş olup, elbisesi bel kısmında bir kemer ile tutturulmuştur ve elbisenin kol kısımları uzundur. Ancak elbisenin ön tarafı hayalarını gösterecek bir şekilde açık bırakılmıştır

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Arslan 2010: 346, 351

Görsel Kaynakça: Arslan 2010: 359, Resim 10

Hey. Kat. No.: 10

Envanter No.: 25

Eserin KorunduğuYer: İznik Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kaydında yer almıyor.

Ölçüleri: Y:, 0.25 m; G: 0.12 m; D.: 0.185 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın başı kırık ve eksiktir. Sağ yanında yerde bir aslan tasviri vardır. Sağ eli kırık ve eksiktir. Muhtemelen sağ eli aslanın başını tutuyordu. Sol yanında tahtın üstünde bir aslan tasviri daha vardır. Sol eli kırık ve eksiktir. Muhtemelen sol eli ile de sol yanındaki aslanın başını tutmaktaydı. Khiton ve himation giymiştir. Himationun bir parçası tanrıçanın sol yanında aşağıya dökülmektedir. İki ayağıda bir basamağın üstündedir. Sol ayağı sağ ayağına oranla daha önde yer almaktadır

Tarihlendirme: MS 1. yy.

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 176, 178

Hey. Kat. No.: 11

Envanter No.: 695

Korunduğu Yer: İznik Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Eskişehir, müzeye satın alma yoluyla gelmiştir.

Ölçüleri: Y.: 0.198 m; G.: 0.155 m; D.: 0.052 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Eser sağlamlık açısından iyi bir durumda değildir. Okunabilen yontu izlerinden yola çıkarak söyleyebileceklerimiz kısıtlıdır. Tanrıçanın sağ ve sol kolu kırık ve eksiktir. Kybele'nin ayakları ayak bileklerinden itibaren çapraz bir konumda tasvirlenmiştir. Sağ ve solunda olmak üzere iki aslanda yerde tasvir edilmiştir. Esere ait bir yazıt vardır. Ancak yazıt silik durumda olduğundan okunamamaktadır. Envanter kaydında eser Roma Dönemi'ne tarihlendirilmiştir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 181

Hey. Kat. No.: 12

Envanter No.: 4

Korunduğu Yer: İznik Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kaydında yer almıyor.

Ölçüleri: Y: 0.31 m; G.: 017 m; D.: 0.26 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın başı, kolları kırık ve eksiktir. Taht üzerinde oturmaktadır. Khiton ve himation giymiştir. Himationun bir parçası kıvrılarak tanrıçanın sol yanından aşağıya sarkmaktadır. Elbise kıvrımları iyi işlenmiş olan tanrıçanın khitonun üzerinde bir kemer yardımıyla tam göğüs altında sıkıca bağlanmıştır. Böylelikle göğüsleri ortaya çıkmıştır. Göğüs üstünde khiton V yapmıştır. Eteklerinin alt kısmı kırık olduğun tanrıçanın ayakları konusunda yorum yapmak olanaksızdır.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: İznik Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

Hey. Kat. No.: 13

Envanter No.: 930

Korunduğu Yer: İznik Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Nikaia (Bursa – İznik, Mahmudiye)

Ölçüleri: Y.: 0.25 m; G.: 0.12 m; D.: 0.095 m Kaide Y.: 0.035 m; Kaide G.: 0.14 m; Kaide D.: 0.095 m

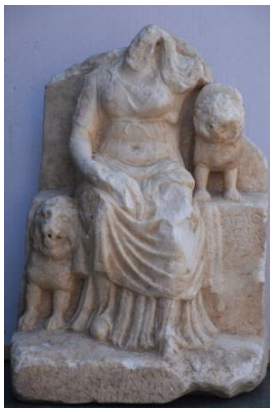
Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıça tahtta oturmaktadır. Başı kırık ve eksiktir. Kolları kırık ve eksiktir. Khiton ve himation giymiş tanrıçanın sol tarafından himationun bir parçası kıvrılarak sarkmaktadır. Elbisesi çok iyi işlenmemiştir. Ancak karnındaki kasları belirtilmiştir. Ayakları ise bir basamağın üstündedir ve khitonun altından görünmektedir. Sağ ayağı sol ayağına göre daha önde yer almaktadır.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: İznik Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

Hey. Kat. No.: 14

Envanter No.: 3328

Korunduğu Yer: İznik Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Nikaia (Bursa - İznik Jandarma Karakolunun güneyindeki ilk sokak girişindeki toprak dolgu arasında bulunmuştur)

Ölçüleri: Y.: 0.41 m; G.:0.26 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıça tahta oturmaktadır. Başı kırık ve eksiktir. Ancak sol yanından omzuna dökülen saçları mevcuttur. Khiton ve himation giymiştir. İnce işlenmiş olan khitonun altından göbek deliği belli edilmiştir. Khitonun üzerindeki kemer sıkı bir şekilde göğüs altında bağlanmıştır. Böylelikle göğüsleri daha çok ortaya çıkmıştır. Göğsün üstünde khiton V yapmaktadır. Himationun bir parçası kucak üstünde toplanıp; sol yanından aşağıya sarkmaktadır. Diz kapağı deforme olduğundan tam anlaşılmaktadır. Sağ ayağı uzun khitonun altında çıkmıştır. Sol ayağı ise görünmemektedir. Ancak sol ayağı sağ ayağına göre daha önde yer almaktadır. Sağ eli dizinin üstüne yerleştirilmiştir. Sağ elinde patera tutuyor olabilir. Sağ yanında yerde ayakta bir aslan tasviri yer almaktadır. Ayrıca tanrıçanın sol yanında tahtın

üstünde de bir aslan tasviri yer alır. Sol kolu kırık ve eksik olduğundan tam olarak nasıl konumlandığı hakkında yorum yapmak oldukça zordur. Ancak tahtın üstündeki aslanın başına dayamış olabilir. Tahtın sol kolçağının altında yazıt mevcuttur. Ayrıca tahtın kaidesinde bir diğer yazıt mevcuttur.

Tarihlendirme: Roma İmparatorluk Dönemi

Kaynakça: İznik Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

Hey. Kat. No.: 15

Envanter No.: 787

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Nikaia (Bursa – İznik)

Ölçüleri: Y.: 0.53 m; G.: 0.28 m; D.: 0.23 m

Malzemesi: Mermer

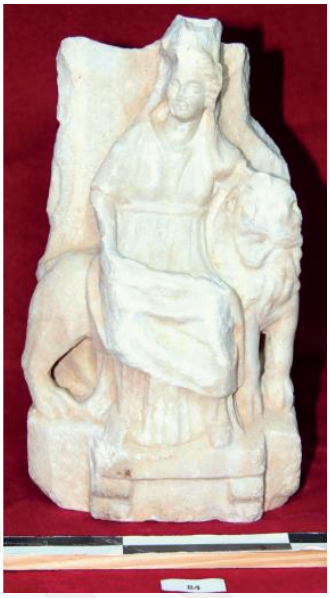
Tanım: Tanrıçanın başında sur duvarlı taç ve tacının üstünden aşağıya doğru devam eden örtüsü vardır. Kybele kısa kollu khiton ve himation giymiştir. Khiton göğsün altında sıkıca bağlanmıştır. Böylelikle göğüsleri daha çok belirginleşmiştir. Himationu ise kucağında kıvrılarak tanrıçanın sol yanında aşağıya doğru sarkmaktadır. Sol ayağı sağ ayağına göre daha önde gösterilmiştir. Heykelciğin kaide kısmında kırıklar olduğundan yorum yapmak güçtür. Tanrıçanın sağ eli kırıktır. Ancak duruş şeklinden dolayı orijinalinde elinde bir patera tuttuğunu söylemek mümükündür. Sol eli ile tympanonu tutmaktadır. Her iki yanında da yerde aslan tasviri vardır.

Tarihlendirme: MS 2. yy

Kaynakça: Vermaseren 1987: 80

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLIX; fig.: 247.

Hey. Kat. No.: 16

Envanter No.: 84

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit)

Ölçüleri: Y: 0.32 m; G: 0,175 m; D: 0,105 m

Malzemesi: Mermer

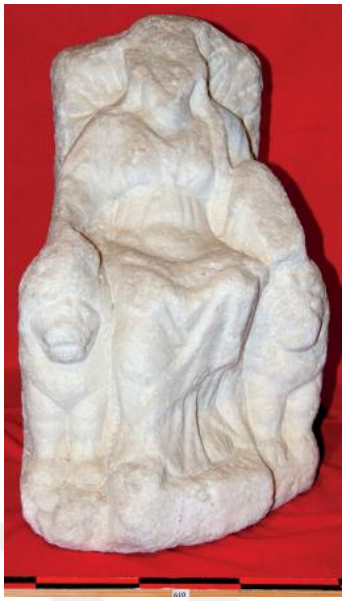
Tanım: Tanrıça başında kuleli polosu ile tasvir edilmiştir. Polosundan dökülen başörtüsü aşağıya doğru omuzlarına inmektedir. Poloslu başı hafif sağa dönüktür. Khiton ve himation giymiştir. İki ayağıda bir taburenin üzerindedir. Khitonunun altından sol ayağı görünmektedir. Sağ eli dizinin üstündedir. Sol eli ve kolu kırık ve eksiktir. Bu yüzden konumu hakkında tam olarak bilgi verilememektedir. Sol yanında ayakta duran aslanın ağzı açık bir şekilde tasvir edilmiştir. Aslanın yeleleri omuzlarından göğüs kısmına kadar inmektedir. Tanrıça aslanın üstüne oturmuştur. Çünkü aslanın arka iki bacağı tanrıçanın sağ yanında betimlenmiştir.

Tarihlendirme: MÖ 1. - MS 1. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 177, 178; Vermaseren 1987: 74

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 189, Fotoğraf 20

Hey. Kat. No.: 17

Envanter No.: 610

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit, Tepecik Mahallesi)

Ölçüleri: Y.: 0.63 m; G.: 0.36 m; D: 0.43 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın başı kırık olduğu için tacının kuleli olup olmadığı anlaşılmamaktadır. Polosunun olduğu düşünülen başın arkasından omuzlarına düşen başörtüsü gelmektedir. Khiton ve himation giymiştir. Khitonun altından önde olan sağ ayağı görünmektedir. Sol ayağı sağa ayağına göre arkada kalmıştır. Vücudu sola doğru hafif dönmüştür. Başı ise vücudunun döndüğü yönün tersi yönünde hafif sağa dönmüştür. Sağ eli yerde ayakta durur bir vaziyette tasvirlenen aslanın başındadır. Kırık ve eksik olduğundan tam anlaşılmıyor olsa da tahta ait bir çıkıntı olmadığı düşünülerek; sol yanında ayakta duran aslanın üzerinde muhtemelen tympanon vardı. Sol eli de bu tympanonun üzerinde yer almış olmalıydı.

Tarihlendirme: MÖ 1. - MS 1. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 177, 178

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 189, Fotoğraf 19

Hey. Kat. No.: 18

Envanter No.: 749

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kaydında yer almıyor.

Ölçüleri: Y.: 0.275 m; G.: 0.28 m; D.: 0.21 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın başı kırık ve eksiktir. Sağ dizinin üstünde olası bir elin bıraktığı kırıktan anladığımız kadarıyla sağ elinin konumu dizinin üstünde yer almaktadır. Sol eli hakkında bir tahminde bulunmak oldukça zordur. Çünkü o da kırık ve eksiktir. Sağ yanında aslanın yerde tasvir edildiği düşünülmektedir. Yerde ayakta durur vaziyette tasvirlenmiş aslanın ayaklarının kırık izleri mevcuttur. Kesin emin olmamakla beraber tanrıçanın hemen sol yanında tahtın üstünde aslan ayaklarının kırık izlerinin mevcut olduğu düşünülmektedir. Khiton ve himation giymiştir. Sol ayağı daha öndedir. Khiton altından ayakları görünmemektedir. Khitonun alt kısımlarında yer yer derin yontular söz konusudur.

Tarihlendirme: MS 1. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 176, 178

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 186, Fotoğraf 6

Hey. Kat. No.: 19

Envanter No.: 914

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kaydında yer almıyor.

Ölçüleri: Y.: 0.28 m; G.: 0.20 m; D.: 0.17 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın başı kırık ve eksiktir. Sağ eli dizinin üstündedir. Sol eliyle tympanon tutuyor olabilir. Herhangi bir aslan tasviri yoktur. Khiton ve himation giymiştür. Himationun bir parçası tanrıçanın sol yanında aşağıya doğru dökülmektedir. Sağ ayağı daha öndedir. Khitonun alt kısımlarında yer yer derin yontu izleri mevcuttur.

Tarihlendirme: MS 1. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 176, 178

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 186, Fotoğraf 8

Hey. Kat. No.: 20

Envanter No.: 935

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kaydında yer almıyor.

Ölçüleri: Y.: 0.23 m G.: 0.195 m; D.: 0.17 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın göğüs dâhil üst kısmı kırık ve eksiktir. Sağ elinin tanrıçanın sağ yanında ayakta durur bir vaziyette tasvir edilmiş aslanın başında olduğu düşünülmektedir. Sağ elinde patera da yer almış olabilir. Sol eli de kırık ve eksiktir. Khiton ve himation giymiştir. Khitonun altından iki ayağıda görünmektedir. Sağ ayağı sol ayağına göre daha önde tasvir edilmiştir. Eserin alt kısmında yazıt vardır. Ancak okunacak durumda değildir; siliktir.

Tarihlendirme: MS 1. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 181

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 187, Fotoğraf 9

Hey. Kat. No.: 21

Envanter No.: 982

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit, Akmeşe, Süleymaniye Köyü)

Ölçüleri: Y.: 0.27 m; G.: 0.275 m; D.: 0.12 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın başı kırık ve eksiktir. Sağ yanında yerde ayaklarının kırık parçaları mevcut olan aslan tasviri yer alır. Sağ eli de muhtemelen sağ yanında yerde tasvir edilmiş olan aslanın başının üstündedir. Sol eli ise kırık ve eksiktir; nasıl konumlandığını tahmin etmek oldukça zordur. Tanrıçanın sağ ayağı sol ayağına oranla daha öndedir. Khiton ve himation giymiştir. Himationun bir parçası sol yanından aşağıya doğru sarkmaktadır.

Tarihlendirme: MS 1. yy.

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 176, 178

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 187, Fotoğraf 10

Hey. Kat. No.: 22

Envanter No.: 987

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit)

Ölçüleri: Y.: 0.40m; G.: 0.20m; D.: 0.12 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın kuleli ve poloslu başı hafif sağa dönmüştür. Başın arka kısmından başörtüsü omuzlarına kadar dökülür. Sağ eli sağ yanında yerde tasvirlenmiş aslanın başı üstündedir. Sol yanında tahtın üstünde de bir aslan tasviri mevcuttur. Hatta sol kolunu dirsekten kırıp aslana yaslamıştır. Sol elini de başına dayamıştır. Khiton ve himation giymiş olan tanrıçanın sol ayağı daha önde tasvir edilmiştir.

Tarihlendirme: MÖ 1. - MS 1. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 177, 178

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 189, Fotoğraf 17

Hey. Kat. No.: 23

Envanter No.: 1039

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit)

Ölçüleri: Y.: 0.37 m; G.: 27 m; D.: 0.32 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın başı kırık ve eksiktir. Sağ yanında yerde aslan tasvirinin izleri yer almaktadır. Sağ eli kırık ve eksiktir; sağ eli muhtemelen sağ yanındaki aslanın başının üstünde konumlanmaktaydı. Sol eli kırık ve eksiktir. Yorum yapabilmek oldukça zordur. Sağ ayağı daha önde ve basamaklı bir parçanın üstündedir. Khiton ve himation giymiştir. İkisinde de kıvrımların tasviri için yer yer derin yontular söz konusudur.

Tarihlendirme: MS 1. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 176, 178

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 187, Fotoğraf 11

Hey. Kat. No.: 24

Envanter No.: 1619

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kaydına yer almıyor.

Ölçüleri: Y.: 0.24 m; G.: 0.13 m; D.: 0.12 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın başı kırıktır ve eksiktir. Yorum yapabilmek oldukça zordur. Sağ eli kırık ve eksiktir. Muhtemelen sağ dizinin üstünde tasvirlenmiştir. Sol kolu ve eli kırık ve eksiktir fakat sol yanında aslan tasvirinin izleri mevcuttur. Muhtemelen sol eli aslanın üzerindedir ya da sol kolunu dirsek kırmış ve diğer örneklerdeki gibi başına dayamaktadır. Kırık olduğu için yorum yapabilmek oldukça zordur. Khiton ve himation giymiştir. Himationun bir parçası kıvrılarak tanrıçanın sol yanından aşağıya doğru sarkmaktadır. Ayakları khitonun altında çıkmamıştır lakin sağ ayağının daha önde olduğu anlaşılmaktadır.

Tarihlendirme: MS 1. yy.

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 176, 178

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 188, Fotoğraf 13

Hey. Kat. No.: 25

Envanter No.: 2006-33

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kayında yer almıyor

Ölçüleri: Y.: 0.415 m; G.: 0.31 m; D.: 0.17 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın başı kırık ve eksiktir. Sağ eli kırık ve eksiktir. Muhtemelen sağ eli dizinin üstündedir. Sağ yanında yerde bir aslan tasviri mevcuttur. Aslanın ön bacaklarının görünmektedir. Sol kolu tamamen kırıktır. Bu yüzden yorum yapmak oldukça zordur. Khiton ve himation giymektedir. Himationun bir parçası kıvrılarak, sol yanından aşağıya doğru sarkmaktadır. Kıvrımlar detaylı bir şekilde işlenmiştir. Sağ ayağı sol ayağına göre daha önde tasvirlenmiştir.

Tarihlendirme: MS 1. yy.

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, 176, 178

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 188, Fotoğraf 14

Hey. Kat. No.: 26

Envanter No.: 913

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kaydında yer almıyor.

Ölçüleri: Y.: 0.28 m; G.: 0.195 m; K.: 0.13 m Harf Y.: 0.018 m

Tanım: Tanrıça bir tahta oturmaktadır. Khiton ve himation giymiştir. Bir kemer yardımı ile tam göğsün altından khiton sıkıca bağlanmıştır. Böylelikle göğüsleri belirginleşmiştir. Himationun bir kısmı kucağından kıvrılarak sol tarafından aşağıya sarkmaktadır. Khitonun altından iki ayak ucuda görünmektedir. Sol ayağı sağ ayağına göre daha önde yer almaktadır. Sağ yanında yerde bir aslan tasviri yer alır. Tahtın kaidesinde yazıt yer almaktadır.

Yazıt:

θεᾷ ’Ανγίστει
Πάπης καὶ Λούκιος,
[κ]ατ’ ἐπιταγὴν
ριστήριον,
οἱ Περ-
δίκου

Çeviri:

“Perdikas’ın oğulları ve Lucius, Tanrı buyruğu uyarınca Tanrıça Angistis’e (= a’ya sundular).”

Tarihlendirme: MS 1. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 179

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 186, Fotoğraf 7

Hey. Kat. No.: 27

Envanter No.: 152

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit, Himmetli Köyü)

Ölçüleri: Y.: 0.40 m; G.: 0.285 m; D.: 0.18 m

Tanım: Tanrıça bir tahta oturmaktadır. Khiton ve himation giymiştir. Bir kemer yardımı ile tam göğsün altından khiton sıkıca bağlanmıştır. Böylelikle göğüsleri belirginleşmiştir. Himationun bir kısmı kucağından kıvrılarak sol tarafından aşağıya sarkmaktadır. Himationun bir kısmı aynı zamanda orta kısımda bacaklarına doğru inmektedir. Sol ayak ucu khitonun altından görünmektedir. Sol yanında tahtın üstünde bir aslan tasviri yer alır. Tahtın kaidesinde yazıt mevcuttur.

Yazıt:

Μητρ[ὶ] θεῶν
Εἶα Δαμᾶ κατ’ ἐ-
πιταγήν.

Çeviri:

“Damas kızı Eia (bu adağı) Tanrı buyruğu uyarınca Ana Tanrıça’ya (sundu).”

Tarihlendirme: MS 1. – 2. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 179; Veramasen 1987: 78

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 190, Fotoğraf 23

Hey. Kat. No.: 28

Envanter No.: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Bilinmiyor

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli- İzmit, Seka Kağıt Fabrikasının Temeli'nde bulunmuştur)

Ölçüleri: Y.: 0.71 m; G.: 0.33 m

Malzemesi: Kumtaşı

Tanım: Tanrıça, sırt kısmı yüksek olan bir tahtta oturmaktadır. Ayrıca ayaklarını koyduğu bir tabure de mevcuttur. Kuşaklı yani kemerli bir khiton giymiştir. Kuşak tam göğsün altından sıkıca bağlanmıştır. Böylelikle göğüsler ortaya çıkarılmıştır. Khitonun üstüne himation giymiştir. Sağ eli dizinin üstünde durmaktadır fakat çok fazla deforme olmuştur. Sol kolu kırık ve eksiktir. Tahtın üstünde tanrıçanın solunda bir aslan tasviri bulunmaktadır. Bunun yanı sıra tahtın sağ kısmında üç adet geniş bantlar tasvir edilmiştir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 73

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLII; fig.: 221

Hey. Kat. No.: 29

Envanter No.: 5943-5944

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli- İzmit, Seka Kağıt Fabrikasının Temeli'nde bulunmuştur)

Ölçüleri: Büst Y.: 0.185 m; G.: 0.21 m

Malzemesi: Bronz

Tanım: İki bronz süs aplikesi Attis'in büstünü taşımaktadır. Süs aplikelerinin arasında kare kaidenin üstüne akanthus yaprağı betimlenmiştir. Phryg başlığı giymektedir. Giysisi omuzlar üstünde bir fibula yardımıyla tutturulmuştur. Aslan başları ile sonlanan iki tutamak Attis'in omuzlarına eklenmiştir. Kare kaidenin içi boş bir soket olarak kullanılmaktadır. Arka kısım işlenmemiştir. Etrafında bulunan diğer buluntular bu alanda bir metal işliğinin varlığına işaret etmektedir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 74

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLIII; fig.: 222-223

Hey. Kat. No.: 30

Envanter No.: 4906

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit)

Ölçüleri: Y.: 0.19 m; G.: 0.26 m; D.: 0.04-0.10 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Sırt kısmı yüksek olan bir tahtta oturan tanrıça, sur duvarlı bir taç giymiştir. Ayrıca tacın arkasından gelen kollarına kadar dökülen örtüsü vardır. Sağ kolunu yarısına kadar görebilmekteyiz. Sol kolunun kayıp dirsek kısmını yarısı görünen tympanon üzerine yasladığı düşünülmektedir. Kabartmanın üst kısmında alt kısmına bağlamakiçin bir delik bulunmaktadır.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 74

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLIII; fig.: 225

Hey. Kat. No.: 31

Envanter No.: 433

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit)

Ölçüleri: Y.: 0.13 m G.: 0.085 m; D.: 0.045 m

Malzemesi: Pişmiş Toprak

Tanım: Phryg başlığı giymiş kanatlı Attis heykelciği yuvarlak bir kaidenin üzerine oturmuştur.

Tarihlendirme: Hellenistik Dönem?

Kaynakça: Vermaseren 1987: 75

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLIV; fig.: 228

Hey. Kat. No.: 32

Envanter No.: MNC 1902

Korunduğu Yer: Paris Louvre Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit)

Ölçüleri: Y.: 0.13 m; G.: 0.107 m

Malzemesi: Bronz

Tanım: Attis, khiton ve pelerin giymiştir. Pelerini yıldız/çiçek ile süslenen yuvarlak bir broş/fibula yardımıyla göğüs kısmında bağlanmıştır. Başında Phryg başlığı vardır. Saç bukleleri birbirinden kilit gibi halkalar vasıtasıyla ayrılmıştır. Eserin aplike olarak kullanıldığını başlığın yan ve üst kısmındaki deliklerden dolayı bilinmektedir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 75

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLIV; fig.: 229

Hey. Kat. No.: 33

Envanter No.: 132

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia ya da Cyrene (Kocaeli - İzmit ya da Libya)

Ölçüleri: Y.: 0.245 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın sadece başı ele geçmiştir. Başında sur duvarlı tacı vardır. Bu yüzden ya Şehrin koruyucusu tanrıçası olabilir ya da Kybele'dir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 75

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLIV; fig.: 230 fig

Hey. Kat. No.: 34

Envanter No.: 75

Korunduğu Yer: Turhan Gülev Koleksiyonu, Pendik-İstanbul

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit, Kandıra)

Ölçüleri: Y.: 0.30 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tahta oturtulmuş tanrıçanın alt kısmı sağlam bir şekilde günümüze ulaşmıştır. Khiton ve himation giymiştir. Himationun bir kısmı kucağında kıvrım yaptıktan sonra; sol yanından aşağıya sarkmaktadır. Ayakları bir tabure üstünde durmaktadır. Sağ elinde patera vardır. Paterayı sağ yanında bulunan aslanın başının üzerinde tutmaktadır. Sol eli kırık ve eksiktir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 77

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLVI; fig.: 238

Hey. Kat. No.: 35

Envanter No.: 967

Korunduğu Yer: İznik Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Otroia (Bursa – Yenişehir)

Ölçüleri: Y.: 0.19 m; G.: 0.085 m; D.: 0.048 m

Malzemesi: Pişmiş toprak

Tanım: Tanrıça tahta oturur bir şekilde tasvir edilmiştir. Kanatlı taht da denilen yüksek yaslanma kısmı olan tahtın iki ucunda yıldızı andıran tasvirler yer alır. Yıldız benzeri figürlerin üzeri de işlenmiştir. Başında kuleli taç vardır. Başı hafif sağa dönmüştür. Saçları omzuna dökülmektedir. Khiton ve himation giymiştir. Khitonun üzerinden göğsün hemen alt kısmında kemer ile bağlanan kısım sayesinde göğüsler daha çok ortaya çıkmıştır. Himation kucak üzerinde toplanmış ve kıvrım yaparak tanrıçanın sol tarafından aşağıya doğru sarkmaktadır. Sağ ayağı khitonun altından belli olmaktadır; sol ayağı ise khitonun altından görünmektedir. Sağ ayağı sol ayağına göre daha önde tasvirlenmiştir. Ayakları bir platform üstünde görünmektedir. Tahta ait olmayan bir tabure gibi tasvirlenmiştir. Tanrıçanın sağ elinde patera yer alır. Patera, sağ yanında ayakta duran aslanın tam kafasının üzerinde durmaktadır. Sol kısmı kırık ve kırık parçaların deforme oluşundan anlaşılmadığı için tahmin edilen tasvir tahtın üzerinde bir aslan daha olabileceğidir. Çünkü sol kol dirseğini bir yere yaslayıp sol eli ile saçını tutmakta olduğu gözlemlenmektedir

Tarihlendirme: Hellenistik Dönem MÖ 2. yüzyıl sonu 1. yüzyıl başı

Kaynakça: İznik Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

Görsel Kaynakça: İznik Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

Hey. Kat. No.: 36

Envanter No.: 542

Buluntu Yeri: Prainetos (Kocaeli – Karamürsel)

Ölçüleri: Y.: 0.33 m; G.: 0.14 m; D.: 0.11 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Kybele figürini Karamürsel'de bulunmuş bir lahdin içinden çıkmıştır. Kybele sırtı yüksek bir tahta oturmuştur. Ayaklarının altında tabure yer alır. Uzun saç lüleleri vardır. Tanrıçanın başında polos vardır. Gözleri belirgin bir şekilde işlenmiştir. Khiton ve himation giymiştir. Göğüs kısmının hemen altında bir kemer yardımıyla khiton sıkıca bağlanmıştır. Böylelikle göğüsleri belirgileştirilmiştir. Bunun yanı sıra tanrıça himation da giymiştir. Himation tanrıçanın kucağında kıvrıldıktan sonra sol kısmından aşağıya doğru sarkmaktadır. Khitonun altından tanrıçanın ayak uçları görünmektedir. Sağ ayağı sol ayağına göre biraz daha önde yer almaktadır. Sağ elinde bir patera yer alır. Kybele'nin sağında yerde bir aslan tasviri yer alır. Patera tutan sağ eli aslanın başına konmuştur. Sol kol dirseği sol yanında tahtın üzerinde yer alan ağzı açık tasvir edilmiş aslanın başına yaslanmaktadır. Sol eliyle polosunu ya da saçını tutmaktadır.

Tarihlendirme: MS 2. yy

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 79, Çibuk 2017: 174, 177, 178

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLVIII; fig.: 244, Çibuk 2017: 188, Fotoğraf 16

Hey. Kat. No.: 37

Envanter No.: 2015 yılı Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması Buluntrusu

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Kocaeli – Karamürsel, Taşağıl Köyü'nde bir şahsa ait tarlada bulunmuştur

Ölçüleri: Y.: 0.22 m; G.: 0.17 m; K.: 0.12 cm

Malzemesi: Mermer

Tanım: İnce granürlü beyaz mermerden yapılmış Kybele'ye ait bir figürindir. Kybele tahta oturmaktadır. Tanrıçanın başı kırık ve eksiktir. Sağ kolu dirsekten itibaren kırılmıştır ve eksiktir. Sol kolu ise bilekten itibaren kırık ve eksiktir. Ayrıca ayakları da kırık ve eksiktir. Herhangi bir tabure betimi kalıntısına rastlanmamıştır.

Tanrıçanın herhangi atribütü tasvirlenmemiştir. Kybele khiton ve himation giymiştir. Khitonu ayaklarına kadar inmektedir. Himationu ise kucağında kıvrım yaptıktan sonra sol yanından aşağıya doğru sarkmaktadır. Göğsün hemen altında khiton sıkıca bir kemer ile bağlanmıştır. Böylelikle göğüsleri belirginleştirilmiştir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: 2015 yılı Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması Buluntusudur. Yüzey araştırması başkanı Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross tarafından yayınlanacaktır.

Görsel Kaynakça: Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırmaları Arşivi

Hey. Kat. No.: 38

Korunduğu Yer: Eserin şimdi nerede olduğu bilinmemektedir.

Buluntu Yeri: Prusias ad Hypium (Düzce – Kaynaşlı, Darıyeri Yörükler Köyü)

Ölçüleri: Y.: 0.40 m; G.: 0.33 m; D.: 0.20 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Heykelcik kötü bir şekilde deforme uğramıştır. Ancak açık bir şekilde tahta oturmuş Kybele ve yanındaki aslanları görünmektedir. Başı, omuzları, göğüsleri ve atribütleri ile beraber kolları kayıptır. Sağ yanında aslanın başı ve ön patileri vardır. Sol kısmında kalan aslanın büyük bir kısmı kayıptır. Aslanların ikisi de oturur vaziyettedir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 71, 73

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLII; fig.: 216

Hey. Kat. No.: 39

Envanter No.: 70

Korunduğu Yer: Üskübü İlkokulunun yanında bir eser deposunda durmaktadır.

Buluntu Yeri: Prusias ad Hypium

Ölçüleri: Y.: 0.37 m

Malzemesi: Kireçtaşı

Tanım: Kybele'yi temsil eden bir heykeldir. Tanrıçanın başı eksiktir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 73

Hey. Kat. No.: 40

Korunduğu Yer: Üskübü İlkokulunun yanında bir eser deposunda durmaktadır.

Buluntu Yeri: Prusias ad Hypium

Ölçüleri: Y.: 0.46 m; Polos'un çapı: 0.22 m

Tanım: Kybele'ye ait bir heykel başıdır. Tanrıçanın başında polos vardır. Şimdi nerede olduğu bilinmemektedir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Üskübü İlkokulunun yanında bir eser deposunda durmaktadır. Şimdi nerede olduğu bilinmemektedir.

Hey. Kat. No.: 41

Envanter No.: 195

Korunduğu Yer: Düzce – Konuralp Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Prusias ad Hypium (Düzce – Konuralp)

Ölçüleri: Y.: 0. 26 m; Arka Kaide G.: 0.215 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıçanın başı kırık ve eksiktir. Sağ ve sol kolu kırık ve eksiktir. Sağ eli taht kolçağı üzerinde olabilir ya da sağ kısmında yatan aslanın başını tutuyor olabilir. Sol eli ise ayakta duran aslanın başına yasladığı tympanonu tutuyor olabilir. Khtion ve himation giymiştir. Himationun bir parçası kıvrılarak tanrıçanın sol yanından aşağıya doğru sarkmaktadır. İki ayağıda bir basamağın üstünde durmaktadır. Sol ayağı daha öndedir. Sağ ayağı ise khitonun altından belli olmaktadır.

Tarihlendirme: MÖ 1. -MS 1. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 174, Düzce-Konuralp Müzesi Envanter Kaydı

Hey. Kat. No.: 42

Envanter No.: 2102

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Prusia ad Olympium (Bursa – Gürsu, Dışkaya Köyü)

Ölçüleri: Y.: 0.34 m; G.: 0.22 m; K.: 0.16 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıça tahta oturur bir vaziyette tasvirlenmiştir. Başı kırık ve eksiktir. İki kolu da kırık ve eksiktir. Muhtemelen sağ kolu, sağ yanında ayakta tasvir edilmiş olan aslanın başındaydı. Çünkü sağ dizinde herhangi bir ize rastlanmamıştır. Sol kolu içinde aynı şeyi söylemek mümkündür. Bunların yanı sıra ellerinde ya patera ya da tympanon tutmuş da olabilir. Ayrıca sol yanındaki aslan başını şefkatle tanrıçanın sol dizine yaslamıştır. Khiton ve himation giymiştir. Himationun bir parçası sol yanından aşağıya doğru sarkmaktadır. Khitonun üzerinden bir kemer sıkıca göğsün hemen alt kısmında bağlanmıştır. Böylelikle kemer sıkı bağlanması göğüslerini daha çok ortaya çıkarmıştır. Ayakları, ayak bileklerine kadar khitonun altından görünmektedir. Sağ ayağı sol ayağına göre daha önde tasvir edilmiştir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Bursa Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

Hey. Kat. No.: 43

Envanter No.: 2101

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kaydında yer almıyor.

Ölçüleri: Y.: 0.308 m; G.: 0.135 m; K.: 0.050 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Tanrıça bir taht üzerinde oturmaktadır. Başında sur tacı vardır. Saçları uzun ve omuzlarına kadar dökülmüştür. Yüzünde burun ve ağız kısmı deforme olmuştur. Gözlerini çukur olarak anlamaktayız. Kaş kemerlerinden soldaki sağdakine oranla daha üstte tasvirlenmiştir. Kısa kollu bir khiton ve üzerine de hymaton giymiştir. Himationun bir kısmı kucağının üzerinde kıvrılarak sol yanından aşağıya doğru sarkmaktadır. Khitonun üstünden göbek deliği belli olmaktadır. Elbise ince işlenmiştir. Bunun yanı sıra kemer izi görünmemektedir. Ancak göğüsleri ortaya çıkmıştır. Sağ kolu sağlamdır ve patera tutmaktadır. Sağ yanında ayakta duran aslan betimi yer alır. Sol kolunun var olduğu bellidir. Ancak dirseğinden itibaren tam olarak görünmemektedir. Sol yanında tympanonun üzerinde parmak izleri vardır. Büyük bir olasılıkla tympanonu tutuyordu fakat eli kırık ve eksiktir. Sol yanında da ayakta duran aslan betimi vardır. İki aslanında yüzleri epeyce deforme olduğundan ağızlarının açık ya da kapalı olduğu konusunda yorum yapmak oldukça zordur. Khitonun altından iki ayağıda bilek hizasına kadar görünmektedir. Sağ ayağını sol ayağının önüne alarak çapraz bir şekilde konumlandırılmıştır.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Bursa Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

B. STELLER

Stl. Kat: No.: 1

Envanter No.: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Agrilion (Bilecik – Vezirhan, Gülümbebahçe)

Ölçüleri: -

Malzemesi: Beyaz Kalker

Tanım: Tanrıçanın kültü ile ilgili kabartma tasvirleri yer alan Vezirhan steli üzerinde Ana Tanrıça, Çam Ağacı, Kuşlar, Yaban Domuzu Avı sahneleri Ana Tanrıça kültünü göstermektedir. Ayrıca Cenaze Yemeği sahnesi de vardır. Bunun yanı sıra bu stelin alt kısmında bir phrygçe bir de grekçe yazılı kitabeler yer alır. Kitabede Ana Tanrıça Kültü ile ilişkilendirebileceğimiz bir tapınım ve kutsal bir ağaçlık alandan bahsetmektedir.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vatan 2017: 195, Beksaç 2017: 119, 120

Stl. Kat: No.: 2

Envanter No.: 3244 (Eski Env. No. 3712)

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Apameia – Myrleia (Bursa - Mudanya)

Ölçüleri: Y.: 0.215 m; G.: 0.14 m; D.: 0.045 m; Harf. Y.: 0.006-0.009 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Stel naiskos formundadır. Soldaki kabartmada Kybele sırt kısmı alçak olan bir tahtta oturmaktadır. Başında polos vardır. Etrafını saran bir khiton ve ayrıca himation giymiştir. Himation tanrıçanın sol yanından aşağıya doğru sarkmaktadır. Sol eli ile bir tympanon tutmaktadır. Uzanmış sağ elinde ise patera yer alır. Sağ yanındaki aslan Kybele'nin yüzüne bakmaktadır. Soldan sağa geçtiğimizde diğer tarafta bir ağaç, altar ve ayakta duran erkek bir figür sunu getirmektedir. Bu sahnenin altında, podyumda bir yazıt mevcuttur.

Yazıt:

Νουμή[νιος]

Μητρὶ εὐχήν.

Tarihlendirme: MS 2. yüzyılın sonları

Kaynakça: Vermaseren 1987: 80, 81

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLIX; fig.: 250

Stl. Kat: No.: 3

Envanter No.: 3265

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Apameia-Myrleia (Bursa - Mudanya)

Eserin Ölçüler: Y.: 0.66 m; G.: 0.30 m; D.: 0.07 m; Harf Y.: 0.015-0.035 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Üçgen alınlık stelin içindeki nişte Kybele sırt kısmı alçak ve her iki yanından aslan olan bir tahtta oturmaktadır. Tanrıçanın sur duvarlı bir tacı vardır. Khiton ve himation giymiştir. Himation kucağında kıvrımlar yapmaktadır. Sol elinde tymapanum; uzatmış olduğu sağ elinde ise patera tutmaktadır. Sahnenin merkezinde bir altar ve arkaplanında bir çam ağacı tasviri yer alır. Altarın sağ kısmında bir anne ve kızı ayakta durmaktadır. İkiside sağ elini yukarıya kaldırmıştır. Diğer erkek çocuk da bir koçu yürütmektedir. Sahnenin alt kısmında da bir yazıt yer alır.

Yazıt:

*Μενίσχου / **Μητρὶ** Διν/δυμήνη(ι) // εὐχήν.*

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 81

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha L; fig.: 251

Stl. Kat: No.: 4

Envanter No.: 1485

Korunduğu Yer: Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Eser, Nikaia' (İznik) dan Atina Ulusal Arkeoloji Müzesi'ne götürülmüştür. Ancak eserin Apameia – Myrleia (Mudanya) yakınındaki Triglia (Trilye)'dan geldiği kanıtlanmıştır.

Ölçüleri: Y.: 0.83 m; G.: 0.39 m; D.: 0.09 m; Harf. Y.: Bilinmiyor.

Malzemesi: Mermer

Tanım: Kabartmanın üst kısmındaki sahnede Kybele ve Apollo onuruna bir kurban sahnesinin temsili yer alır. Kybele taburesi olan bir tahta oturmuştur. Tanrıça etrafını kuşatan bir khiton giymiştir. Ayrıca üzerinde himationu da vardır. Başında da polosu yer alır. Sol elini tympanona dayamıştır. İleriye doğru uzattığı sağ elinde patera tutmaktadır. Pateranın hemen alt kısmında yerde oturan bir aslan tasviri yer alır. Tanrıçanın sağında uzun bir khiton giymiş Apollo'nun ayakta tasviri yer alır. Apollo sol elinde kithara tutmaktadır. İleriye doğru uzatmış olduğu sağ elinde ise patera tutmaktadır. Pateranın altın yanan bir altar vardır. Arka planda bir ağaç tasvir edilmiştir. Örtü gibi örterek kullandıkları himation giyen rahibe (yazıta göre Stratonike) sunağa doğru yaklaşmıştır. Tapınma hareketi yaparak ellerini havaya kaldırmıştır. Çifte flüt ya da çifte kaval denilen bir müzik aleti çalan bir kız ile koyunu yürüten bir erkek çocuk rahibeye eşlik eder. Yazıtın alt kısmındaki sahnede ise iki sıra halinde bir tasvir yer alır. 10 tane *thiasotai* masaya yaslanmıştır. Altındaki dizilimde ise, oturan iki kişi flüt çalmaktadır. Koşan bir genç bir sepet taşımaktadır. Bir başka genç bir krateri doldurmaktadır. Diğer bir genç içini doldurmak için bir kraterin kapağını kaldırmakatdır. Hemen yanında bir krater tasviri daha vardır. Bunun yanı sıra şişe takılı et parçaları vardır.

Yazıt:

Οἱ θιασῖτα χαὶ θιασίτιδες
[ἐ]στεφάνωσαν Στρατονίχην Μενεχρ[ά]-
[τ]ου ἱερωτεύσασαν ἐν τῷ η ’ χαὶ ο’ χαὶ ρ’
[ἔ] τει ***Μητρὶ Κυβέλῃ*** χαὶ ’Απόλλωνι
[ν]ῳ γραπτῷ ἐν στήλλῃ χαὶ χηρυχτῷ σύν ται[νὶ]-
αι χαὶ ἄλλῳ στεφάνῳ σὺν τα[ινί]-
αι ἐν τῇ τοῦ Διὸς συναγωγῇ φ(ι)λαγαθήσασ[αν].

Tarihlendirme: Eğer eser Nikaia'dan geldi ise; Bithynia yöntemi kullanılarak tarihlendirilince MÖ 119. Eğer eser Mysia bölgesinden geldi ise MS 174 - 178 tahmini tarihi MS 85 olur.

Kaynakça: Vermaseren 1987: 81, 82

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha L; fig.: 252

Stl. Kat: No.: 5

Envanter No.: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Bugün yeri bilinmemektedir.

Buluntu Yeri: Khalkedon (Kadıköy)

Ölçüleri: Y.: 0.62 m; G.: 0.32 m

Malzemesi: Bilinmiyor

Tanım: 27 satırlık bir yazıttır. Yazıta ait bir fotoğraf bulunmamaktadır.

Yazıt: Türkoğlu 2017: 332-333

[].τρόπωι ***μ[ηθενὶ*** ἐζεῖμεν τὰν ἱερωτεί]
[αν μηδ]ὲ ταν πόθοδ[ον ὅς δέ κα εἴ]-
[πῃ ἢ πρ]οαισιμνάσῃ ἢ ἐ[ν βουλâι ἢ ἐν δά
4 [μωι] ἓζ ἄμασιν ἐν [τὰ πὲν ῥη]-
[θέντα ἢ προαισι]μναθέντα ἄ[κυρα ἔστω]
[ὃς δέ κα τού]**των** τι ποι[ήσῃ, χιλίας δραχμὰς]
[ἀποτεισάτω ἱ]ερὰς Ματ[ρὸς]
8 [ ] νομοφύλα[κες]
[ά δὲ πριαμένα] τὰν ἱερωτ[είαν]
[ ]πι κα θεραπ[ ]
[ ]ορεα τὰς καθ’ [ἑκάσταν ἑορτὰν ?]
12 [ ] ἓζ ΔΠΣ κα[ὶ τὸ]
[ἐμβαλλόμεν]ον παρὰ **των** [θυόντων ?]
[κατα]σκευαζεῖ δὲ [καὶ τὸν θησαυρὸν ?]
[τâι θεâι. λη]ψεῖται δὲ ἀ ἰέ[ρεια ἀπὸ **των** ?]
16 [τιθεμένων κ]αὶ **των** θυομέ[νων δημοσίαι ?]
[δέρματ]α, καὶ ἀπὸ **των** θ[υομένων ἰδίαι ?]
[ ] ἓζ Τ. ἐζεῖμεν [δὲ τâι ἱερείαι ?]
[τὰ]ν κ[ ] ὠνάν ἀποδόσθ[αι]
20 [ ]ων[λατ]ὰ τὰν συνγραφάν. [τὰν δὲ τι]-
[μὰ]ν τὰ[ν ἐπι]κυρουσαν δωσεῖ ἀ π[ριαμένα τὰν ἰ]-
[ερ]ωτείαν παραχρημα πâσα[ν τοῖς]
οις, καὶ τὸ ἐπιδέκατον τωι Θ[τὸ ἀ]-
24 εἰ γινόμενον. ἐπρίατο [τὰν ἱερωτείαν]
’Αριστονίκα θυγάτηρ Μοσχ[ ]
ατ[ε]ιος δραχμâν ΗΗΗ[--]
27 καὶ του ἐπιδεκάτου δραχμâν [ΔΔΔ --]

Çeviri:

"(Satırlar 1-9) ----- Ne var ki, satın alan kişiden ne rahiplik mevkii ne de geliri hiçbir şekilde alınmaya izin verilmemelidir. Böylesi bir başvuru yapan veya pazarlığa kalkan her kim olursa – 6 gün içinde? – kent Danışma Meclisi veya Halk Meclisinde görüşülmelidir --- ve başvuru veya pazarlığın sonucu geçersiz sayılmalıdır. Buna benzer bir şey yapan kişi Ana'ya 100 drahmi ödemelidir; buna *nomophylaks*'lar dikkat etmelidir.

Rahipliği satın alanlar [----

(Satırlar 18-27) Kadın rahibin satın aldığı mevkii, yazılı olarak saptanmış kurallara göre tekrar satmasına izin verilmelidir. Rahipliği satın alan kişi yükselen satın alma bedelini derhal [---]ve karşılık gelen onda biri [---] ödemelidir.

Moskh [---] kızı Aristonika rahiplik mevkiini 300(?) drahmiye satın aldı ve bunun onda biri [30? drahmi]…"

Tarihlendirme: MÖ 3. yy.

Kaynakça: Türkoğlu 2017: 332-333

Katalog No.: 6

Envanter No.: 73.68T

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Khalkedon (Kadıköy, Göztepe)

Ölçüleri: Ortalama Y.: 0.40-0.50 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Dikdörtgen bir adak steli, bir niş içinde Ana Tanrıça kabartması bulunmaktadır. Kabartmanın üst kısmında üçgen alınlık vardır. Adak stelinin bazı kısımları yanmıştır. Ayrıca tanrıçanın sadece başı, vücudunun üst kısmının sağ kısmı korunabilmiştir. Başında polos olduğunu ve sağ omzuna dökülen saçlarından saçlarının uzun olduğunu söyleyebiliriz.

Tarihlendirme: Arkaik Dönem

Kaynakça: Türkoğlu 2017: 462

Görsel Kaynakça: Türkoğlu 2017: 462, Res. 4

Katalog No.: 7

Envanter No.: Numarasız

Korunduğu Yer: İznik Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kaydında yer almıyor.

Ölçüleri: Y: 0.101 m; G.: 0.90 m; D.: 0.40 m; Harf Y.: 0.023 m

Malzemesi: Mermere yakın kireçtaşından yapılmıştır.

Tanım: İznik Arkeoloji Müzesi bahçesinde sergilenen eserin sağ kısmı sağlamdır. Sol kısmında kırıklar mevcuttur. Adak yazıtının ön kısmı işlenmiş olup; geri kalan kısımları kaba işlenmiştir. Tanrıça tapınağın içerisinde tahta oturur bir halde tasvirlenmiştir. Başında *kalathos* vardır. Sağ elinde patera tutan tanrıçanın sol yanında platform üstünde ayakta duran bir aslan tasvirlenmiştir. Sol dirseği aslanın

başına yaslanmış bir şekilde tasvirlenmiştir. Tüm bu tasvirin üstünde üçgen alınlık yer alır. Alınlığın orta yerinde de *phiale/patera* tasviri yer alır.

Yazıt:

[- -] Τιβερίου Καυδίου.

Çeviri:

"Tiberius Caudius (oğlu) filancının [Ana Tanrıça'ya adağı(?)]."

Tarihlendirme: MS 1. - 2. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 179, 180

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 190, Fotoğraf 24

Katalog No.: 8

Envanter No.: 5297

Korunduğu Yer: İstanbul Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (İzmit, Kandıra)

Ölçüleri: Y.: 0.64 m; G.: 0.38-0.49 m D.: 0.235 m; Harf Y.: 0.01-0.02.

Malzemesi: Kireçtaşı

Tanım: Yazıtlı bir stelde Kybele'nin yüksek kabartması iki sütunlu ve alınlıklı bir nasikosun içine tasvir edilmiştir. Başında sur duvarlı taç vardır. Tacın arkasından

örtüsü gelmektedir. Khiton ve himation giymiştir. Khiton bir kemer yardımıyla göğüs altından sıkıca bağlanmıştır. Böylelikle göğüsleri daha belirginleştirilmiştir. Kybele'nin sağ elinde paterası vardır. Paterasını da sağ yanında bulunan aslanın başının üzerine yaslamıştır. Sol kol dirseği tympanona yaslanmaktadır. Sol eli ile saçını tutmaktadır. Sol tarafında boşluk vardır. Muhtemelen eserin orijinalinde burada bir Attis heykeli mevcuttu. Naiskosun alt alınlığında bir yazıt yer alır.

Yazıt:

Φροῦγις Φρουγίου ***Μητρί θε/ῶν*** εύχήν ἀνέθετο ὑπὲρ ἐαυ/τοῦ χαί / τῶν ίδί//ων.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 76, 77

Görsel Kaynakça: Vermaseren 1987: Levha XLVI; fig.: 236

Katalog No.: 9

Envanter No.: 6811

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Prusia ad Olympium (Bursa-Nilüfer, Tahtalı Köyü)

Ölçüleri: Y.: 0.84 m; G.: 0.30 m; D.: 0.16 m; Harf Y.: 0.02 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Alınlıklı bir tapınak görünümünde işlenen kabartmada bir nişin içerisinde Kybele bir tahta oturmaktadır. Ayağının altında taburesi yer alır. Başında polos

vardır. Bir örtü polosundan aşağıya kadar gelmektedir. Kendisini kuşatan bir khiton ve himation giymiştir. Sağ elini kucağına koymuştur. Yukarıya kaldırdığı sol eli eli örtüsünü tutmaktadır. Solunda bir sunağın üstünde oturan aslan tasviri vardır. Aslanın başı tanrıçaya dönüktür. Sunağın gövdesinde ön ayakları ile bir şey tutmuş olan boğa ya da koç tasviri yer alır. Stelin alt kısmında yazıt bulunur.

Yazıt:

’Επιχράτης ’Ασ <σ>χλη/πι(α)δοῦ ***τὴν*** ἐπανγελί/αν τῇ γειτοσύνῃ.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 82; Levha LII; fig.: 253

Katalog No.: 10

Buluntu Yeri: Prusia ad Olympium (Bursa)?

Tanım: Ortada merkezde oturan tanrıça patera ve tympanon ile tasvir edilmiştir. Her iki yanında da sağ kolunu havaya kaldırmış genç erkekler yer alır. Solunda bir altar ve bu altar ile beraber iki kişi durmaktadır. Sağda ise oturan bir kadın tasviri vardır.

Yazıt:

Μηορὶ ’Αγγδίστει ***Μητ*[**ρόδωος ….

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Korunduğu Yer: 1884 yılında Bursa’da özel bir koleksiyonda olduğu kaydedilmiştir.

Kaynakça: Vermaseren 1987: 83

Katalog No.: **11**

Envanter No.: 2013-58

Korunduğu Yer: Bursa Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Prusia ad Olympium (Bursa - İnegöl)?

Ölçüleri: Y.: 0.50 m; G.: 0.36 m; K.: 0.065 m Saplama Kısmının G.: 0.204 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Dikdörtgen biçimli mezar stelinin üst bölümü kırık ve eksiktir. Alt bölümünde saplama kısmı vardır. Önyüzde bir niş içinde Kybele tasviri yer alır. Mezar stelinin alt bölümünde de beş satırlık yazıt mevcuttur. Başı mezarın üst bölümünün kırığı ile beraber yok olmuştur. Kısa kollu bir khiton ve himation giymiştir. Khiton üstünden bir kemer ile göğsün tam altından sıkıca bağlanmıştır. Böylelikle göğüsleri ortaya çıkarılmıştır. Himationun bir parçası kucak üstünde kıvrılarak; sol yanından aşağıya doğru sarkmaktadır. Uzun khitonun altından ayak uçları görünmektedir. Sağ ayağı sol ayağına oranla daha önde yer almaktadır. İki kolu da sağlamdır. Sağ elinde patera tutmaktadır. Paterayı tahtın sağ kolçağının üzerine dayamıştır. Sol eli deforme olmuştur. Ancak sol eli ile bir tympanonu tutmaktadır. Ayrıca iki yanında da yerde ayakta duran aslan tasvirleri yer alır.

Yazıt:

Μητρόδωρος

2 τυνχἀνοντος

Μητρὶ Ταυρηνή καὶ

4 Μηνὶ Ταυροπολείτῃ

εὐχὴν.

Çeviri:

Epitynkhanon'un oğlu Metrodoros Meter Taurene'ye ve Men Tauropoleites'e (bu steli) adak olarak (sundu).

Tarihlendirme: Roma Dönemi.

Kaynakça: Bursa Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

C. SUNAKLAR

Snk. Kat. No.: 1

Envanter No.: 2015-128

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi.

Buluntu Yeri: Kocaeli - Gölcük Yazlık Ilıcası

Ölçüleri: Y.: 0.76 m; Kaide Ebadı: 0.45x0.35 m

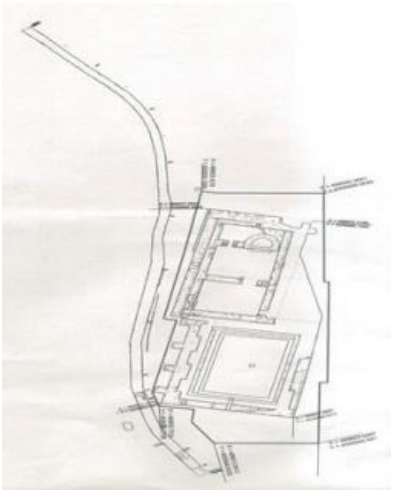
Malzemesi: Mermer

Tanım: Eserin üç tarafıda kabartma yöntemi ile tasvirlenmiştir. Eserin arka kısmında uzunca bir oyuk vardır. Üst kısmında ise kurşun izleri yer almaktadır. Bu da eserin üst kısmında bir heykel sergilenmiş olduğu fikrini akla getirmektedir. Üst kısımda köşedeki bir çıkıntıda bir balık türünün kuyruk kısmının tasviri görünmektedir.

Heykel kaidesinin yan tarafında pelerini ayaklarına kadar uzanan bir şekilde çıplak tasvirlenmiş Kerikaionunu tutan Hermes tasviri yer almaktadır. Hermes ağırlığını sol bacağına vermiştir. Sağ bacağını diz kısımında kırmıştır. İki ayağıyla V şekli yapmaktadır. Başında kuş tüylü şapkası yer almaktadır. Hermes'in bu yüksek kabartması bir kaide üzerinde yer almaktadır. Heykel kaidesinin geniş olan kısmında üç figürün kabartması yer alır. Ortada oturur bir vaziyette tasvirlenmiş Ana Tanrıça Kybele yer almaktadır. Başında kuleli taç yer almaktadır. Sağında yerde bir aslan tasviri vardır. Sağ elinde patera yer almaktadır. Sol eli ile tympanonu tutmaktadır Khiton ve himation giymiştir. Himation, sol yanında kıvrılarak aşağıya doğru sarkmaktadır. Sağ ayağı sol ayağına göre daha önder yer almaktadır. Yanındaki iki figür ayakta durur vaziyette tanrıçaya dönük tasvirlenmiştir. Sol yanındaki figür tympanonu tutmuş ve tanrıçaya uzatmaktadır. Tanrıça ve sol yanındaki figür tympanonu birlikte tutmaktadır. Heykel kaidesinin diğer dar kısmında ise çıplak fakat aslan postunu başına giymiş bir vaziyette kaide üstünde duran Herakles figürü tasvirlenmiştir. Pelerinini sol eline toplamıştır; sağ elinde ise Herakles'in sopası vardır.

Tarihlendirme: MS 1. yy sonu ve 2. yy sonu tarih aralığına tarihlendirilmiştir.

Kaynakça: Çibuk 2017: 175

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 185, 186, 192, Fotoğraf 1-5, 23-24

Katalog No.: 2

Envanter No.: 4432

Korunduğu Yer: Bolu Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kaydında yer almıyor.

Eserin Ölçileri: Y.: 0.112 m; Başlık: 0.40x0.50 m; Kaide: 0.52 x 0.42 m; Harf Yük.; 0.03 - 0.35

Malzemesi: Gri kireçtaşı

Tanım: Profilli sunağın nerede bulunduğu bilinmemektedir. 2009 yılında Bolu Arkeoloji Müzesi tarafından satın alınmıştır.

Yazıt:

ʾΑγαθῇ τύχῃ
Μητρὶ Θεῶν
εὐχήν
Μ ʾΟκτάουιος
καὶ
Κλαυδία Δητα
ρις.

Çeviri:

"Hayırlı uğurlu olsun! Tanrıların Anası'na (bu altarı) M Octavius ve Claudia Detaris (adadılar)."

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Çibuk 2017: 180, 181, Bolu Arkeoloji Müzesi Envanter Kaydı

Katalog No.: 3

Envanter No. (Etütlük): 386

Korunduğu Yer: Bolu Arkeoloji Müzesi

Buluntu Yeri: Bithynion – Klaudiopolis (Bolu-Paşaköy).

Ölçüleri: Y.: 0.70 m; Harf Y.: 0.025-0.04 m

Malzemesi: Yerel kireçtaşı

Tanım: Ana Tanrıça'ya adanmış sunak profilli ve yazıtlıdır.

Yazıt:

[ʾA]γαθῇ [τύχῃ]
M[ητρ]ὶ Θεῶ[ν]
Μάξιμος
καὶ ʾΑσκ[λ]απὶς
ὑπὲρ τῆς
κώμης.

Çeviri:

"Hayırlı uğurlu olsun! Tanrıların Anası'na (bu sunağı) Maximus ve Asklapis köylerinin (esenliği için) adadılar."

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Çibuk 2017: 181

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 191, Fotoğraf 27

Katalog No.: 4

Envanter No.: 1337

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Envanter kaydında yer almıyor.

Ölçüleri: Y.: 0.23 m; G.: 0.23 m; K.: 0.16 m

Tanım: Ana Tanrıça'ya adanmış sunak profilli ve yazıtlıdır.

Yazıt:

Θεᾷ Μητρὶ

᾽Αριστομήδη

εὐχήν

Çeviri:

"Aristomedes (bu) adağı Ana Tanrıça'ya sundu."

Tarihlendirme: MS 1. - 2. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 178

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: 190, Fotoğraf 22

Katalog No.: 5

Envanter No.: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit, Akpınar Camii)

Ölçüleri: Y.: 0.52 m; G.: 0.32 m; D.: 0.29 m Harf Y.: 0.02 m

Malzemesi: Kireçtaşı

Tanım: Tanrıça taburesi olan ve sırt kısmı yüksek olan bir tahtta oturmaktadır. Örtüsü olan tanrıça khiton giymiştir. Khiton, kemer yardımıyla sıkıca göğsün alt kısmından bağlanmıştır. Böylelikle göğüsler ortaya çıkarılmıştır. Sol elinde asa tutmaktadır. Sağ kolu ve eli kırık ve eksiktir. Ancak sağ elini, sağ yanındaki aslanın başının üstüne yaslamış olduğu düşünülmektedir. Sunağın alt ve üst kısımları yazıtlıdır.

Yazıt:

[Ἀγα]θῇ τύχῃ. ***Θε[ᾶ]*** Ῥυσ[ι]/ανῇ Μοχάζυς Δη/[***μητ***]ρίου χαί Ῥωξάνη Στρἀωνο[ς] / [ύ]πὲρ ἐα < υ > τῶν τι (sic) τἐχνων ἀνἐθ[ον]//το τὸν [βωμ]ὸ[ν.….].

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 75

Görsel Kaynakça: Levha XLV; fig.: 23

Katalog No.: 6

Envanter No.: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Eser kaybolmuştur (Vermaseren'den edinilen bilgiye göre (Vermaseren 1987: 77))

Ölçüleri: Y.: 0.70 m; G.: 0.30 m

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli - İzmit-Kandıra)

Tanım:

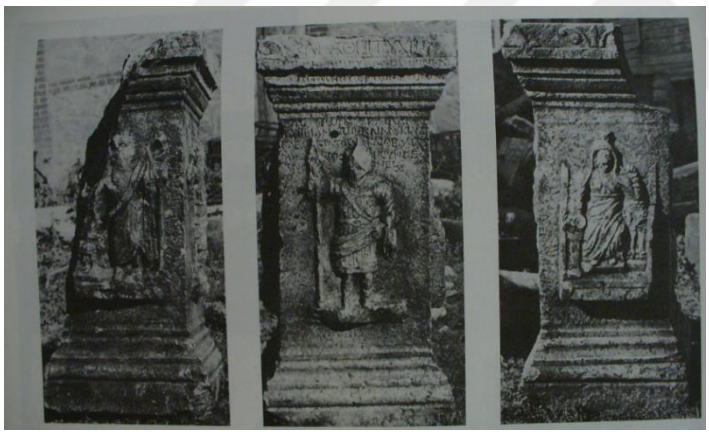
Yazıt:

Ετους η' [ἐπί 'Αν]/ **των**είνο[υ Καίσαρος] / Π. Αίλιος Μ[αρ]/χιανός ***θε[ᾶ]*** // 'Ανγίστη ύ[πὲρ] / τῆς συνόδ[ου] / εύχαριστή[ρι]/ον.

Tarihlendirme: MS 145 - 146

Kaynakça: Vermaseren 1987: 77

Katalog No.: 7

Envanter No.: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Eser kaybolmuştur (Vermaseren'den edinilen bilgiye göre (Vermaseren 1987: 77, 78))

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit**,** Deli Mahmutlar Mahallesi)

Ölçüleri: Y.: 1.01 m; G.: 0.46 m; D.: 0.33 m Harf. Y.: 0.015-0.03 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Ön kısımda Ayakta duran bir tanrı (Preietos) tasviri vardır. Bir kemer ile beraber göğüs zırhı giymiştir. Sağ elinde bir mızrak tutmaktadır. Tanrının eli zarar görmüştür. Tanrı tasvirinin üst kısmında yazıt yer alır. Arka kısımda, sunağın sağ kısmı kırılmıştır. Bir süsleme yer alır. Bu süsleme, girland, girlandın aşağısında ay ya

da orak betiminden oluşur ve sonunda bir ok ucu ile son bulur. Son olarak kaide de ayakta duran bir koç tasviri vardır. Yüzünü sağa dönmüştür. Sağ kısımda, Kybele sırt kısmı yüksek ve taburesi olan bir tahtta oturmaktadır. Polos giymektedir. Bir örtü ile başı örtülüdür. Khiton giymiştir. Khiton göğsün tam altından kemer yardımıyla sıkıca bağlanmıştır. Böylelikle göğüsleri belirginleşmiştir. Sağ elinde patera tutmaktadır. Sol kol dirseğini sol yanında tahtın üstünde tasvirlenen aslanın başına yaslamıştır. Yandaki kenarın üst kısmında yazıt vardır. Kybele tasvirinin üst kısmı palmetlerle süslenmiştir. Sol kısımda, ayakta duran Zeus-Jupiter tasviri yer alır. Pelerin giymiştir. Sol elinde asa tutmaktadır ve sağ elinde oturan bir kartal tasviri yer alır. Bazı kısımlarda yazıt izleri vardır.

Yazıt:

Ön kısımda;

ʾΑγαθῆι τύχηι.
Θεῷ Πρειέτῳ εὐχαριστῆριν χατ᾽ ἐ-
πιταγὴν ὑπὲρ τῶν ζώων
Βιαντίων χαὶ Δάμας
χαὶ Βιαντίων χαὶ Μουχιανὸς
χαὶ Σώ[σ]τρατος χαὶ Θεόφιλος
χαὶ Σώσίπα- ἡ συνγέ

Sağ Kısımda;

[Ε]ὐχαριστοῦμεν τῇ ***[Μητρὶ.***

Sol Kısımda;

Κατ᾽ ἐπιταγὴν ΤΟΕΙ/ΛΙΕΙ εὐχαριστ[οῦμεν].

Tarihlendirme: MS 155 - 156, Antoninus Pius Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 77, 78

Görsel Kaynakça: Levha XLVII; fig.: 239

Katalog No.: 8

Envanter No.: 732

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli – İzmit**,** Yağcılar Köyü)

Ölçüleri: Y.: 1.07 m; G.: 0.55 m; D.: 0.55 m

Malzemesi: Kireçtaşı

Tanım: Dört kenarıda süslenmiş olan altarın alt kısmı kayıptır. Ön kısımda deforme olan bir yazıt vardır. Sol kısımda; Kybele, sırt kısmı alçak, iki yanında aslanlar olan bir tahta oturmuştur. Elleri aslanların başlarındadır. Başında örtüsü ve sur duvarlı tacı vardır. Khiton giymiştir. Sağ kısımda; Merkür yer alır. Pelerinli olarak tasvir edilen Merkür'ün başında bir petasus. Sağ elinde para kesesi tutar. Sol elinde ise caduceus yer alır. Arka kısımda ise, ayakta duran Marsyas çıplak bir şekilde tasvir edilmiştir. Sağ elinde flüt tutan Marsyas sol elini hermin durduğu naiskosun üst kısmına yerleştirmiştir. Naiskosun da içinde tahta oturan Kybele yer alır.

Tarihlendirme: Roma Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 78

Görsel Kaynakça: Levha XLVIII; fig.: 241

Katalog No.: 9

Envanter No.: 2016-7

Korunduğu Yer: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli - Kandıra Bölgesi, Namazgah Mevkii).

Ölçüleri: Y.: 0.615 m; G.: 0.32 m; D.: 0.345 m

Malzemesi: Mermer

Tanım: Bu adak yazıtı Roma İmparatoru Antoninus Pius dönemi MS 155 - 156 yılları arasında yapıldığı bilinmektedir. Sunağın üstünde yer alan yazıt sayesinde tarihlendirme mümkün olabilmektedir. Yazıtta geçen Manetene sözcüğünün Ana Tanrıça Meter'e yerel halk tarafından verilen bir unvan olduğu düşünülmektedir. Eser müze bahçesinde sergilenmektedir.

Yazıt:

ʾΑγαθῇ τύ̣ηχ
Αἴτους ηι'
ʾΑντωνίνου
Καίσαρος 'Ροῦ-
φος Μουκιανοῦ
ἀναιθόμην τὸν
βωμὸν ***θεᾷ Μα***
νετηνῆ ὑπὲρ
αἰαυτοῦ κατ' ὄ-
ναρ.

Çeviri:

"İyi talih olsun! Caesar Antoninus'un 18. yılında, Mucianus oğlu Rufus bu sunağı Ana Tanrıça Manetene'ye, gördüğü rüya uyarınca, kendisi için sundu."

Tarihlendirme: MS 1. - 2. yy

Kaynakça: Çibuk 2017: 180

Görsel Kaynakça: Çibuk 2017: Fotoğraf 25.

Katalog No.: 10

Korunduğu Yer: Eser kaybolmuştur (Vermaseren'den edinilen bilgiye göre (Vermaseren 1987:. 79))

Buluntu Yeri: Prusias ad Mare (Bursa - Gemlik)

Tanım: Ana Tanrıça'ya adanmış sunak profillidir. Ayrıca eserde bir yazıt vardır.

Yazıt:

όμενοι [εἰς] / τὸν ***μητρ***[ωαχ]**ὸν** [θία]σο[ν] / [ἐλ]α[αί] στεφανο[ῦ] σιμ / Μαρχῶν Καιχίλιον Τυρ[..] // εὐχάριστον γενομένον / τὰ πάντα τῷ θιάσῳ.

Tarihlendirme: Roma İmpatorluk Dönemi

Kaynakça: Vermaseren 1987: 79

Katalog No.:11

Envanter No.: .Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Karadeniz Ereğli Müzesi

Buluntu Yeri: Tion –Tieion (Filyos / Hisarönü, Gökçebey İlçesi, Gaziler Köyü, Asartepe Mevkii)

Eserin Ölçileri: Y 1.26 m; G: 0.40 m; D.: 0.38 m; HY: 0.014 m – 0.036 m

Tanım: Adak, dikdörtgen şeklindedir. Kireçtaşından yapılmış olan adak yazıtı üstten ve alttan silmelidir. Üst silmenin orta kısmında yuvarlak bir rozet yer alır. Eser şu an Karadeniz Ereğli Müzesi bahçesinde sergilenmektedir (Öztürk 2012: 197).

Yazıt:

‘Οσίῳ Δικαίῳ
’Αλεξάνδρῳ
παρὰ ***Μητρὶ***
4 ***Θεῶν*** Λυκο-
χορείτικῃ
[- - -]?
[- - -]?
ΘΗΣ.

Çeviri:

“Lykos Bölgesi’nin Meter Theon’unun (Ana Tanrıça) huzurunda Hosios Dikaios Aleksandros’a (adandı).”

Tarihlendirme: MS 2. yy.

Kaynakça: Öztürk 2012:197; Ep26

Görsel Kaynakça: Öztürk 2012: 325, EpRes26

Katalog No.: 12

Envanter No.: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Bilinmiyor

Buluntu Yeri: Tion –Tieion (Filyos / Hisarönü, Öteyüz Köyü/Mahallesi)

Ölçüleri: Y: 034m; G: 0.15 m; D: 0.13 m; HY: ca. 0.02 m

Tanım: İstanbul Arkeoloji Müzelerine geldiği söylenmektedir. Fakat yazıt tespit edilememiştir. Adak yazıtının herhangi bir fotoğrafına ulaşılamamıştır.

Yazıt:

[- -]H[- -]
Βαλεν[τί(?)]-
ων ὑπὲρ
[τ]ῶν τέ[κν]ω[ν]
εὐχαριστῶ
Μητρὶ Θεῶν.

Çeviri:

"[İyi şansla(?)!] (Ben Valention, çocukları(m) için Meter Theon'a şükranlarımı sunuyorum"

Tarihlendirme: MS 2. - 3. yy

Kaynakça: Öztürk 2012: 199, Ep27

Katalog No.: 13

Envanter No.: Bilinmiyor

Korunduğu Yer: Bilinmiyor.

Buluntu Yeri: Tion –Tieion (Filyos / Hisarönü, Gökçebey İlçesi'nin Üçburgu Mahallesi, Kayıkbaşı Mevkii denen Filyos Çayı Gümrük Depolarında bulunmuştur.).

Ölçüleri: Bilinmiyor

Tanım: Eser dikdörtgen şeklinde kaya taşından adak olarak karşımıza çıkmaktadır. Filyon Gümrük Depoları'nda yerel halk tarafında bulunmauş ayrıca fotoğraflanmıştır. Şu an halkın belirttiği yerde kaya taşından yapılan adak bulunmamaktadır

Yazıt:

Μητρὶ Θεῶν

[.] KAI MN[….]

[- - -]

Çeviri:

“…Meter Theon’a ve…”

Tarihlendirme: MS 2. – 3. yy.

Kaynakça: Öztürk 2012: 200

Görsel Kaynakça: Öztürk 2012: 325, EpRes28

D. SİKKELER

Skk. Kat. No.: 1

Envanter No.: 3544 (Geçici Numara)

Buluntu Yeri: Herakleia Pontika (Karadeniz Ereğlisi)

Ölçüleri: Ort. Çap: 30 mm; Ağırlık: 13.47 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, AYT M AYP CEY ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΝ AY yazmaktadır. Severus Alexander (Augustus)'ın başında defne yapraklarıyla süslü tacı vardır. İmparatorun büstü giyisili ve göğüs zırhlıdır. **Arka yüzde** ise, ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ ΠΟΝΤΩ yazmaktadır. Bunun yanı sıra, iki aslanın arasındaki tahta oturmuş Kybele tasviri yer alır. Tanrıça sağ elinde patera tutmaktadır. Sol kol dirseği de tympanona yaslanmaktadır.

Tarihlendirme: Severus Alexander (Augustus) MS 222 - 235

Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/3544/ - 12.03.2018

Görsel Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/3544/ - 12.03.2018

Skk. Kat. No.:2

Envanter No.: MM GbmH Lot: 289

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 28 mm Ağırlık: 15.21 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, ΑΚΛ CΕΠΤΙ CΕΥΗΡΟ[C] yazmaktadır. Defne taçlı Septimus Severus'un başı sağa dönüktür. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Septimus Severus Dönemi (MS 193 - 211)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 93-94

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha IV-38

Katalog No.: 3

Envanter No.: SNG Cop.: 461

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 32 mm Ağırlık: 10,69 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, [ΑΥ Κ] Λ CΕΠ [ΤΙ]CΕΥΗΡΟ CΠΕΡ yazmaktadır. Defne taçlı Septimus Severus'un başı sağa dönüktür. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Septimus Severus Dönemi (MS 193 - 211)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 94

Katalog No.:4

Envanter No.: 1897,0104.29 Londra

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 28 mm Ağırlık: 11.99 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, M AYP ANTΩNINOC K yazmaktadır. Caracallanın başında taç yoktur. Büstü giyisilidir. Sağa dönüktür. **Arka yüzde ise,** IOYΛIOΠOΛEITΩN yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Bir tane aslan sağ ayağının yanında betimlenerek sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Caracalla Caesar (MS 196 - 198)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 98

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha V-46

Katalog No.: 5

Envanter No.: 49-1-11 Ankara

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 29 mm Ağırlık: 9.63 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, M AYPH ANTΩNINOC AVΓ defne taçlı Elagabalus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** IOYΛIOΠOΛEITΩN□yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Elagabalus (MS 218 - 222)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 110-111

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha VIII-74

Katalog No.: 6

Envanter No.: 1972.1996 Paris

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ağırlık: 10.78 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, M AYPH ANTΩNINOC AVΓ yazmaktadır. Defne taçlı Elagabalus sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise**, IOYΛIOΠOΛEITΩN yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Elagabalus (MS 218-222)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 111-112

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha VIII-76

Katalog No.: 7

Envanter No.: 18233359 (34807) Berlin

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap:24 mm Ağırlık: 7.15 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, Γ ΙΟΥ ΟΥΗ ΜΑΞΙΜΕΙΝΟC ΑVΓ yazmaktadır. Defne taçlı Maximinus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisili ve zırhlıdır. **Arka yüzde ise**, ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: I. Maximinus (MS 235 - 238)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 127; Levha XII-112

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XII-112

Katalog No.: 8

Envanter No.: Rec gén.: 48

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap:28 mm

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, Γ ΙΟΥ ΟΥΗΜΑΞΙΜΙΝΟC ΑVΓ yazmaktadır. Defne taçlı Maximinus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisili ve zırhlıdır. **Arka yüzde ise**, ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: I. Maximinus (MS 235 - 238)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 127

Katalog No.: 9

Envanter No.: 14542 İstanbul

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap:25 mm; Ağırlık: 7.93 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, Γ ΙΟΥ ΟΥΗ ΜΑΞΙΜΕΙΝΟϹ ΑΥΓ yazmaktadır. Defne taçlı Maximinus'un başı sağa dönüktür. İki yuvarlak kontrmark betimi yer almaktadır. Bir kontrmarkın içinde baş örtülü bir kadın diğer kontrmarkın içinde **Δ** harfi yer alır. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Bunun yanı sıra Kybele iki yanında aslan olan tahtta sağa doğru oturuyor. Başında polosu vardır. Sağ elinde patera tutmaktadır. Sol kol dirseğini de tympanona yaslamaktadır.

Tarihlendirme: I. Maximinus (MS 235 - 238)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 128

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XII-113

Katalog No.: 10

Envanter No.: Wildwinds Coin

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ağırlık: 7.92 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, Γ ΙΟΥ ΟΥΗ ΜΑΞΙΜΕΙΝΟϹ ΑΥΓ yazmaktadır. Defne taçlı Maximinus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir**. Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: I. Maximinus (MS 235 - 238)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 128

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XII-114

Katalog No.: 11

Envanter No.: 14545 İstanbul

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 25 mm; Ağırlık: 6.81 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, Γ IOY OYH MAΞIMOC K yazmaktadır. Taçsız Maximus Caesar'ın baıı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. Boynunun üzerinde yuvarlak biçimli bir kontrmark yer alır. İçinde **Δ** harfi yer alır. **Arka yüzde ise,** IOYΛIOΠOΛEITΩN yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: I. Maximinus (MS 235 - 238)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 134-135

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: XIII-128

Katalog No.: 12

Envanter No.: 14546 İstanbul

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 24 mm; Ağırlık: 6.20 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, Γ ΙΟΥ ΟΥΗ ΜΑΞΙΜΟC K yazmaktadır. Taçsız Maximus Caesar'ın başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır. Ayrıca tahtın altında kontrmark betimi olduğu düşünülmektedir.

Tarihlendirme: I. Maximinus (MS 235 - 238)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 135

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XIII-129

Katalog No.:13

Envanter No.: 4612 İstanbul

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 24 mm; Ağırlık: 6.51 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, Μ ΑΝΤ ΓΟΔΙΑΝΟC ΑVΓ yazmaktadır. Defne taçlı Gordianus'un başı sağa dönüktür Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Gordianus (MS 238 - 244)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 137

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XIV-135

Katalog No.: 14

Envanter No.: 762 Paris

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 26 mm; Ağırlık: 7.60 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, M ANT ΓΟΔΙΑΝΟC AVΓ yazmaktadır. Defne taçlı Gordianus'un başı sağa dönüktür Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Gordianus (MS 238 - 238)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 137-138

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XIV-136

Katalog No.:15

Envanter No.: 14554 İstanbul

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 27 mm; Ağırlık: 12.09 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, M ΙΟΥΛΙΟC ΦΙΛΙΠΠΟC AVΓ yazmaktadır. Şua taçlı Philippus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕ[ΙΤΩΝ]

yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: I. Philippus (MS 244 - 249)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 149

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XVII-163

Katalog No.: 16

Envanter No.: SNG von Aulock (b): 6976

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 28 mm; Ağırlık: 10.51 gr

Malzemesi: -

Tanım:

Ön yüzde, M ΙΟΥΛΙΟC ΦΙΛΙΠΠΟC ΑVΓ yazmaktadır. Şua taçlı Philippus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: I. Philippus (MS 244 - 249)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 150

Katalog No.: 17

Envanter No.: SNG von Aulock (a): 475

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 29 mm; Ağırlık: 11.50 gr

Malzemesi: -

Tanım:

Ön yüzde, M ΙΟΥΛΙΟC ΦΙΛΙΠΠΟC ΑVΓ yazmaktadır. Şua taçlı Philippus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. Boynunun üzerinde kontrmark yer alır. İçinde **H** yer alır. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: I. Philippus (MS 244 - 249)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 150

Katalog No.: 18

Envanter No.: 14552 İstanbul

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 26 mm; Ağırlık: 11.76 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, M ΙΟΥΛΙΟC ΦΙΛΙΠΠΟC AVΓ yazmaktadır. Şua taçlı Philippus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: I. Philippus (MS 244 - 249)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 150-151

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XVII-164

Katalog No.: 19

Envanter No.: 14557 İstanbul

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan).

Ölçüleri: Ort. Çap: 26 mm; Ağırlık: 10.25 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, M ΙΟΥΛΙΟC ΦΙΛΙΠΠΟC AVΓ yazmaktadır. Şua taçlı Philippus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: I. Philippus (MS 244 - 249)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 151

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: XVII-165

Katalog No.: 20

Envanter No.: 18233365 (34813) Berlin

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 26 mm; Ağırlık: 10.38 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, M ΙΟΥΛΙΟC ΦΙΛΙΠΠΟC AY yazmaktadır. Şua taçlı Philippus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: I. Philippus (MS 244 - 249)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 151

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XVII-166

Katalog No.: 21

Envanter No.: 1979,0101.1318 Londra

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 28 mm; Ağırlık: 10.05 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, M ΙΟΥΛΙΟC ΦΙΛΙΠΠΟC AVΓ yazmaktadır. Şua taçlı Philippus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: I. Philippus (MS 244 - 249)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 152

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XVII-167

Katalog No.: 22

Envanter No.: 1944.100.42151 ANS

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 23 mm; Ağırlık: 7.33 gr.

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, ΠΟΥ [ΛΙΚ Ο]ΥΑΛΕΡΙΑΝΟC CEB yazmaktadır. Şua taçlı Valerianus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ

yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Valerianus (MS 253 - 260)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 154-155

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XVIII-172

Katalog No.: 23

Envanter No.: 764 Paris

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 25 mm; Ağırlık: 6.66 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, ΠΟΥ ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟC CEB yazmaktadır. Şua taçlı Valerianus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Valerianus (MS 253 - 260)

Kaynakça: Devecioğlu 2013:155

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XVIII-173

Katalog No.: 24

Envanter No.: 1940,1001.233 Londra

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 27 mm; Ağırlık: 7.07 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım: Ön yüzde, ΠΟΥ ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟC CEB yazmaktadır. Şua taçlı Valerianus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. İmparatorun yanağı üzerinde kontrmark içinde **H** harfi yer alır. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠ ΟΛΕΙΤ[ΩΝ] yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerine yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Valerianus (MS 253 - 260)

Kaynakça: Devecioğlu 2013:155

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XVIII-174

Katalog No.: 25

Envanter No.: 1893,0603.5 Londra

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 25 mm; Ağırlık: 6.41 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, ΠΟ[Υ ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙ]ΑΝΟC CEB yazmaktadır. Şua taçlı Valerianus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠ [ΟΛΕΙΤΩΝ] yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Valerianus (MS 253 - 260)

Kaynakça: Devecioğlu 2013:156

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XVIII-175

Katalog No.: 26

Envanter No.: 4615 İstanbul

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 25 mm; Ağırlık: 6.37 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, ΠΟΥ ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟC CEB yazmaktadır. Şua taçlı Valerianus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. Alt kısımda yuvarlak kontrmark içerisinde **H** harfi yer alır. **Arka yüzde ise,** ΙΟΥΛΙΟΠΟΛΕΙΤΩΝ yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Valerianus (MS 253 - 260)

Kaynakça: Devecioğlu 2013:156

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XVIII-176

Katalog No.: 27

Envanter No.: 14558 İstanbul

Buluntu Yeri: Iuliopolis (Ankara - Nallıhan)

Ölçüleri: Ort. Çap: 26 mm; Ağırlık: 7.49 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, ΠΟΥ ΛΙΚ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟC CEB yazmaktadır. Şua taçlı Valerianus'un başı sağa dönüktür. Büstü giyisilidir. İmparatorun ense kısmında köşeli bir kontrmark yer alır. İçinde ne yazdığı anlaşılmamaktadır. **Arka yüzde ise,** [ΙΟΥΛΙΟ]ΠΟΛΕΙΤ[ΩΝ] yazmaktadır. Taht üzerinde betimlenen Kybele sola dönük oturmaktadır. Sağ elinde patera yer alır. Sol kolunuda tympanon üzerinde yaslamıştır. Tahtın her iki tarafında oturan aslan betimi ile sahne tamamlanmıştır.

Tarihlendirme: Valerianus (MS 253 - 260)

Kaynakça: Devecioğlu 2013: 156-157

Görsel Kaynakça: Devecioğlu 2013: Levha XVIII-177

Katalog No.: 28

Envanter No.: SNG DNM 367

Buluntu Yeri: Khalkedon (Kadıköy)

Ölçüleri: Çap: 20 mm; Ağırlık: 4.14 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, ΜΑΥΤ ΓΟΡΔΙΑΝΟC ΑΥΓ yazmaktadır. Başında defne yaprakları ile süslü tacı olan Gordianus III'ün büstü vardır. **Arka yüzde** ise, ΚΑΛΧΑΔΟΝΙΩΝ yazmaktadır. Bunun yanı sıra, iki yanında aslan olan tahtın üzerine oturmuş Kybele tasviri yer alır. Sağ elinde patera tutmaktadır. Sol kol dirseğini de tympanona yaslamaktadır.

Tarihlendirme: III. Gordianus (MS 238 - 244)

Kaynakça: Türkoğlu 2017: 143; SNG DNM 367

Görsel Kaynakça: Türkoğlu 2017: 143, Tip Rİ80

Katalog No.: 29

Envanter No.: 293

Buluntu Yeri: Nikaia (Bursa - İznik)

Ölçüleri: Ort. Çap: 24 mm Ağırlık: 8.11 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, ΑΥΤ Κ Γ ΒΕΙΒ ΓΑΛΛΟC ΑΥ(I) yazmaktadır. Işık saçan taç takan, giyisilidir ve göğüs zırhlı büstü ile Gallus yer alır. **Arka yüzde** ise, ΝΙΚΑΙΕΩΝ yazmaktadır. Bunun yanı sıra tahta oturmuş Kybele tasviri vardır. Tahtın iki yanında aslan yer alır. Kybele sağ eliyle patera tutmaktadır. Sol kol dirseğini de tympanona dayamaktadır.

Tarihlendirme: Gallus (MÖ 70 - 26)

Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/9/293/ - 30.03.2018

Görsel Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/9/293/ - 30.03.2018

Katalog No.: 30

Envanter No.: 5504 (Geçici Numara)

Buluntu Yeri: Nikaia (Bursa - İznik)

Ölçüleri: Ort. Çap: 24 mm; Ağırlık: 6.66 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, AVT M AYP ANTΩNINOC yazmaktadır. Göğüs zırhlı büstü olan Marcus Aurelius'un tacı yoktur. **Arka yüzde** ise, NƐIKAIƐΩN yazmaktadır. Bunun yanı sıra Kuleli taca sahip, tahta oturmuş Kybele tasviri yer alır. Tahtın her iki yanında aslan vardır. Ayrıca Kybele kolunusağ kolunu tympanona yaslamıştır.

Tarihlendirme: Marcus Aurelius (MS 161 – 180)

Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/5504/ - 12.03.2018

Görsel Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/5504/ - 12.03.2018

Katalog No.: 31

Envanter No.: Yok

Buluntu Yeri: Nikaia (Bursa - İznik)

Ölçüleri: Ağırlık: 18.70 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, AYT KAI AΔPIANOC ANTΩNEINOC yazmaktadır. Antoninus Pius büstü giyisilidir. **Arka yüzde** ise, NIKAEWN yazmaktadır. Sur taçlı Kybele'nin sağında sürdüğü aslanın tasviri vardır. Sağ elinde asa tutmaktadır. Sol elinde ise tympanon yer alır

Tarihlendirme: Antoninus Pius (MS 138 - 161)

Kaynakça:http://www.wildwinds.com/coins/ric/antoninus_pius/_Nikaia_RecGen_076.txt - 03.05.2018

Görsel Kaynakça:

http://www.wildwinds.com/coins/ric/antoninus_pius/_Nikaia_RecGen_076.txt - 03.05.2018

Katalog No.: 32

Envanter No.: 246

Buluntu Yeri: Nikaia (Bursa - İznik)

Ölçüleri: Ort. Çap: 25 mm; Ağırlık: 7.76 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, AY KAI TPAIAN ΔEKIOC AYΓ CE yazmaktadır. Decius Augustus'un başında ışık saçan taç vardır. Büstü giyisilidir ve göğüs zırhlıdır. **Arka yüzde** ise, NIKAIEΩN yazmaktadır. Bunun yanı sıra iki aslan arasındaki tahta oturan Kybele tasviri yer alır. Sağ elinde patera tutan tanrıça sol kol dirseğini tympanona yaslamıştır.

Tarihlendirme: Decius Augustus (MS 249 - 251)

Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/9/246/ - 30.03.2018

Görsel Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/9/246/ - 30.03.2018

Katalog No.: 33

Envanter No.: 5660 (Geçici Numara)

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli - İzmit)

Ölçüleri: Ort. Çap: 26 mm Ağırlık: 9.81 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, ΦAYCTEINA CEBACTH yazmaktadır. Faustina II'nin giyisilidir büstünün tasviri vardır. **Arka yüzde** ise, MHT NEΩ NEIKOMH yazmaktadır. Bunun yanı sıra Tahtta oturan Kybele tasviri yer alır. Başında kalathos vardır. Sağ elinde patera tutan Kybele, sol kolunun dirseğini solundaki tympanona yaslamaktadır.

Tarihlendirme: Antoninus Pius (MS 138 - 161) ya da Marcus Aurelius (MS 161 - 180)

Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/5660/ - 12.03.2018

Görsel Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/5660/ - 12.03.2018

Katalog No.: 34

Envanter No.: 6065 (Geçici Numara)

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli - İzmit)

Ölçüleri: Ort. Çap: 22 mm Ağırlık: 7.13 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, AVT KAICAP ANTΩNINOC yazmaktadır. Defne yaprak süslü taçlı Antoninus Pius büstü yer alır. **Arka yüzde** ise, MHT KAI ΠPΩT NIKOMHΔEIAC yazmaktadır. Bunun yanı sıra tahta oturan Kybele tasviri vardır. Tanrıça sağ elinde patera tutmaktadır. Sol kol dirseğini de tympanona yaslamıştır.

Tarihlendirme: Antoninus Pius (MS 138 - 161)

Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/6065/ - 12.03.2018

Görsel Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/6065/ - 12.03.2018

Katalog No.: 35

Envanter No.: 3447 (Geçici Numara)

Buluntu Yeri: Nikomedia (Kocaeli - İzmit)

Ölçüleri: Ort. Çap: 26 mm Ağırlık: 7.14

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, Γ IOY OYH MAΞIMOC K yazmaktadır. Maximus (Caesar) yer alır. Başında taç yoktur. Büstü giyisilidir ve göğüs zırhlıdır. **Arka yüzde** ise, NIKOMHΔƐΩN (ya da NIKOMHΔƐΩN) ΔIC NEΩKORΩN (ya da NƐΩKORΩN) yazmaktadır. Bunun yanı sıra tahta oturan bir Kybele tasviri yer alır. Tanrıçanın sağ eli ile bir paterayı tutmaktadır. Sol kolunun dirseğini de bir tympanona yaslamaktadır.

Tarihlendirme: Maximus (Caesar) (MS 235 - 238)

Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/3447/ - 12.03.2018

Görsel Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/3447/ - 12.03.2018

Katalog No.: 36

Envanter No.: 3050 (Geçici Numara)

Buluntu Yeri: Prusia ad Olympium (Bursa)

Ölçüleri: Ort. Çap: 0.025 m; Ağırlık: 10.04 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, Γ ΙΟΥ ΟΥΗ MAZEIMEINOC (deforme olmuş Z) ΑΥΓ yazmaktadır. Defne yaprakları ile süslü taçlı, göğüs zırhı ve giyisilidir Maximinus büstü vardır. Kontrmarkta kesin olmamakla birlikte GIC yazdığı düşünülmektedir. **Arka yüzde** ise, ΠΡΟΥCΑΕΩΝ yazmaktadır. İki aslanın arasında tahta oturmuş bir Kybele tasviri vardır. Sağ elinde patera tutmaktadır. Sol dirseğini de bir tympanona yaslamıştır.

Tarihlendirme: Maximinus (MS 235 - 238)

Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/3050/ - 12.03.2018

Görsel Kayankça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/3050/ - 12.03.2018.

Katalog No.: 37

Envanter No.: 10448 (Geçici Numara)

Buluntu Yeri: Prusia ad Olympium (Bursa)

Ölçüleri: Ort. Çap: 0.23 m; Ağırlık: 7.34 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, [M] AVPH KOMOΔOC yazmaktadır. Roma imparatoru Commodus'un defne yaprakları ile süslü taçlı başının tasviri vardır. Tasvirinde Commodus kısa sakallıdır. **Arka yüzde** ise, ΠPOVCAEωN yazmaktadır. Kybele bir tahtta oturmaktadır. Sağ elinde patera tutmaktadır. Sol kol dirseğini de solundaki tympanona yaslamaktadır.

Tarihlendirme: Commodus (MS 180 - 192)

Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/10448/ - 12.03.2018

Görsel Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/10448/ - 12.03.2018

Katalog No.: 38

Envanter No.: -

Buluntu Yeri: Tios - Tieion (Filyos / Hisarönü)

Ölçüleri: Ağırlık: 10.84 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, Commodus Caesar olarak betimlenmiştir. Başında herhangi bir başlık yoktur. Büstü giyisili ve zırhlıdır**. Arka yüzde** ise, oturur vaziyette bir Kybele tasvir edilmiştir. Sağ elinde patera tutmaktadır. Diğer kolunu dirsekten tympanona yaslamıştır. Yeşil patinalı sikke gayet iyi durumdadır.

Tarihlendirme: Commodus (MS 180 - 192)

Kaynakça:http://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?pid=7670 12.03.2018

Görsel Kaynakça:

http://www.asiaminorcoins.com/gallery/displayimage.php?pid=7670 - 12.03.2018

Katalog No.: 39

Envanter No.: 3617 (Geçici Numara)

Buluntu Yeri: Tios - Tieion (Filyos / Hisarönü)

Ölçüleri: Ort. Çap: 20 mm Ağırlık: 3.74 gr

Malzemesi: Bronz

Tanım:

Ön yüzde, Γ ΙΜΑΞΙΜΕΙΝΟC ΑΥΓ yazmaktadır. Maximianus (Augustus)'un başında defne yapraklarıyla süslü tacı vardır. İmparatorun büstü giyisilidir ve göğüs zırhlıdır. **Arka yüzde** ise, ΤΙΑΝΩΝ yazmaktadır. Bunun yanı sıra tahta oturmuş Kybele tasviri yer alır. Sağ elinde patera tutmaktadır. Sol kol dirseğini de tympanonun üzerine yaslamaktadır.

Tarihlendirme: Maximianus (Augustus) (MS 305 - 310)

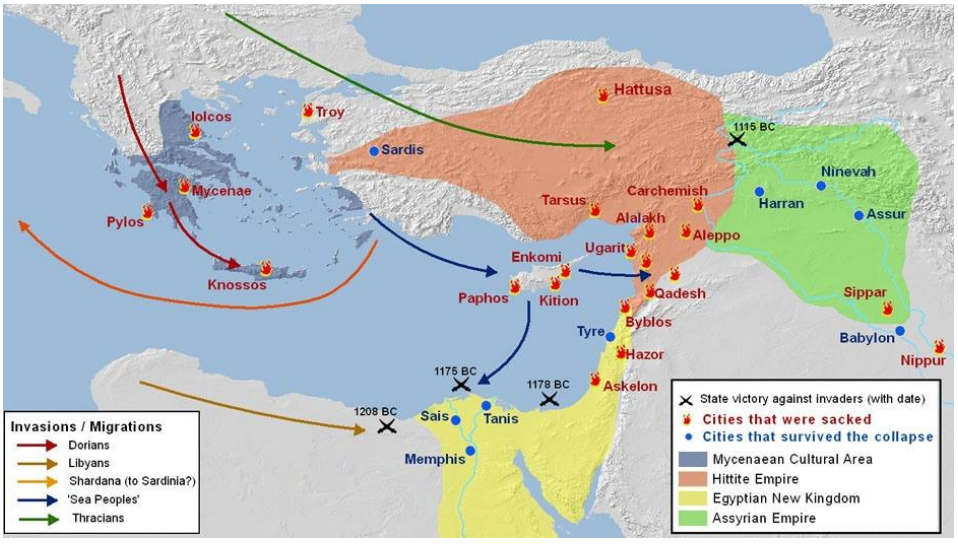
Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/3617/ - 12.03.2018

Görsel Kaynakça: http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/6/3617/ - 12.03.2018

HARİTALAR

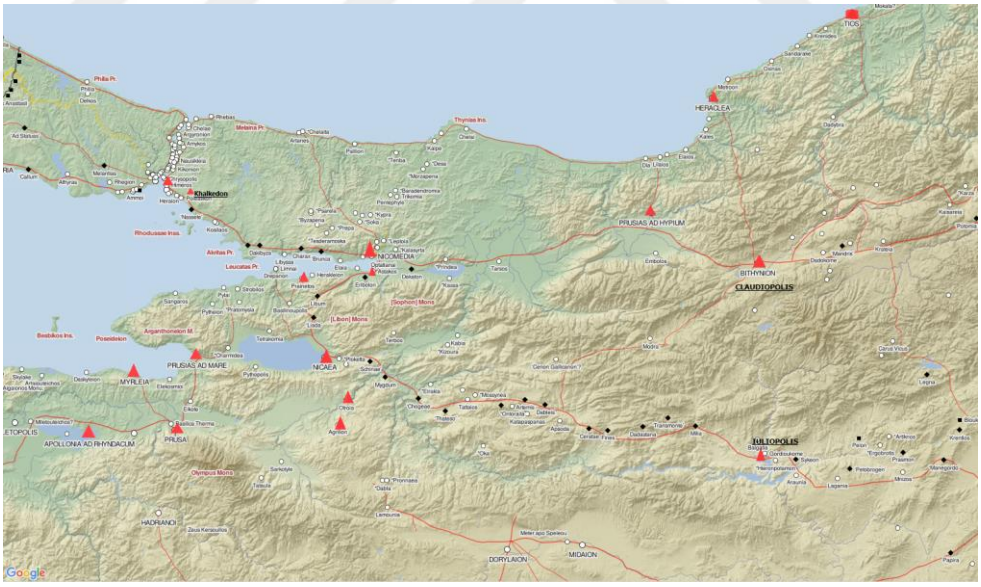
Harita 1: Bithynia Bölgesi Coğrafyası
(Aydın 2013: 263)

Harita 2: MÖ 2. Bin Yılda Thrak Göçleri Rotası
https://aleximreh.files.wordpress.com/2014/12/bacollapse936.jpg - 14.05.2018

Harita 3: Grek Kolonizasyonu Rotası
https://www.ancient.eu/uploads/images/108.jpg?v=1485680389 – 14.05.2018

Harita 4: Ana Tanrıça (Kybele) Kültü' ne Ait Buluntusu Olan Kentler
http://pelagios.org/maps/greco-roman/ - 22.05.2018

RESİMLER

LEVHA I

Resim 1: Kybele Tasvirli Kırmızı Figürlü Attika Seramiği (MÖ 475 - 425)
Ulusal Arkeoloji Müzesi, Ferrara - İtalya

Resim 2: Kybele Tasvirli Kırmızı Figürlü Attika Seramiği (MÖ 475 - 425)
Ulusal Arkeoloji Müzesi, Ferrara - İtalya

LEVHA II

Resim 3: Agorakritos'un Meter'i (MÖ 5. yy). Atina Agorası'ndan Meter Naiskosu

LEVHA III

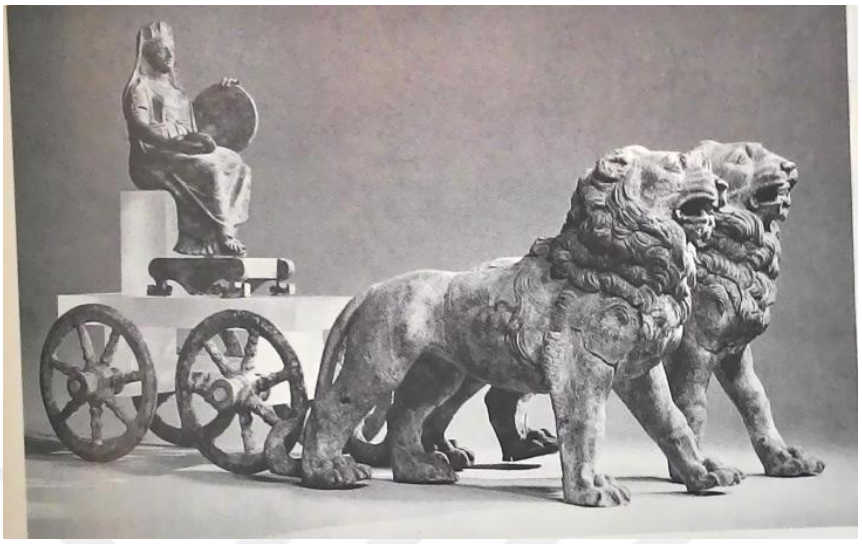

Resim 4: Bithynia Bölgesi'nden Bir Aslan Heykeli (Genel)

Resim 5: Bithynia Bölgesi'nden Bir Aslan Heykeli (Detay)

LEVHA IV

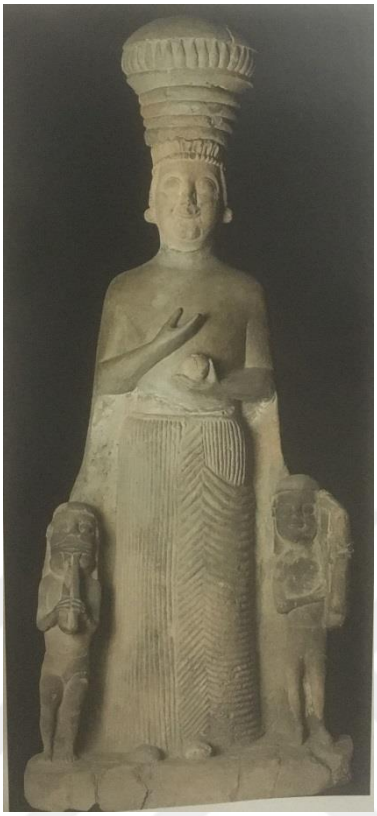

Resim 6: Bronz Kybele Heykelcik Grubu, Roma'da bulunmuştur (MS 2. yy)

Resim 7: Kybele Heykelciği Gordion'da bulunmuştur (MÖ 3.yy)

LEVHA V

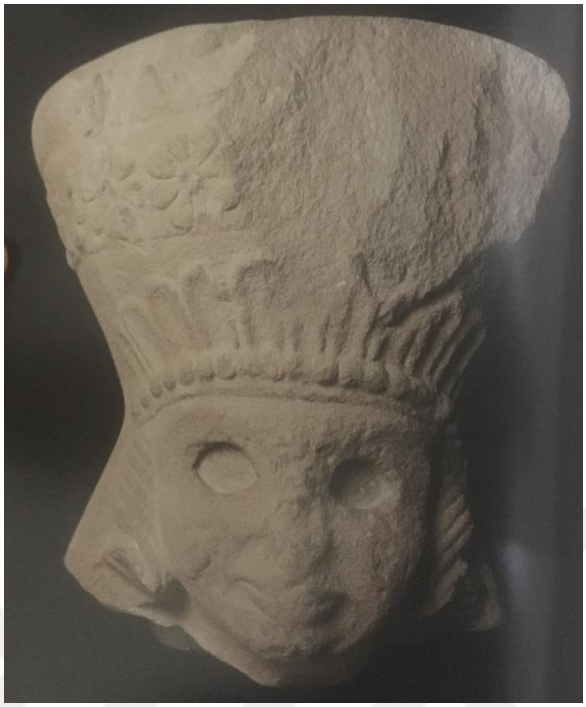

Resim 8: Ana Tanrıça Matar (Kybele) ve Müzisyenler Grup Heykeli (Boğazköy)

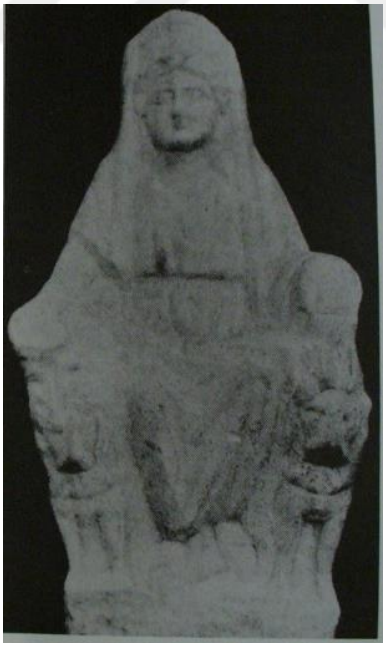

Resim 9: Hadrianeia'da Bulunmuş Kybele Figürini

LEVHA VI

Resim 10: Kybele Başı (MÖ 6. yy) Çorum - Sungurlu

Resim 11: Kybele Figürini (Roma Dönemi), Eskişehir – Dorylaeum

LEVHA VII

Resim 12: Kybele Figürini, Eskişehir – Çifteler

Resim 13: Kybele Figürini (Roma Dönemi), Eskişehir – Nacolea

LEVHA VIII

Resim 14: Kybele Heykeli (MÖ 400) İzmir – Pergamon

Resim 15: Kybele Figürini (MÖ 2. yüzyılın 2. yarısı), İzmir - Pergamon

LEVHA IX

Resim 16: Attis Figürini (MÖ 1. yy), Kilikya – Tarsus

Resim 17: Kybele Heykelciği (Roma Dönemi)

LEVHA X

Resim 18: Myrina'da bulunmuş Attis Heykelciği

Resim 19: Attis Büstleri

LEVHA XI

Resim 20: Kybele Figürini, Eskişehir – Çifteler

Resim 21: Olbia'da bulunmuş Attis Aplikesi (Hellenistik Dönem)

LEVHA XII

Resim 22: Attis Figürini (Hellenistik Dönem), İzmir – Kyme (Nemrut Körfezi)

Resim 23: Sütuna Yaslanmış Attis, Kyzikos'ta Metroon'da bulunmuştur (Hadrianus Dönemi MS 117 - 138)

LEVHA XIII

Resim 24: Attis Büstü. İtalya - Roma

Resim 25: Bilecik - Vezirhan Merdivenli Kaya (MS 2. - 3. yüzyıl)

LEVHA XIV

Resim 26: Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtı Detayı

Resim 27: Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtı Detayı

LEVHA XV

Resim 28: Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtının Yazıtlı Kısmı

Resim 29: Bolu – Göynük, Soğukçam Köyü'ndeki Kaya Anıtı Kaçak Kazı Çukuru

LEVHA XVI

Resim 30: İznik Merdivenli Kaya Kutsal Alanı Genel Görünüm

Resim 31: İznik Merdivenli Kaya Kutsal Alanı Detay

LEVHA XVII

Resim 32: Kocaeli – Körfez, İlim Tepe – Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanının Bulunduğu Alan

Resim 33: Kocaeli – Körfez, İlim Tepe – Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Genel Görünüm

LEVHA XVIII

Resim 34: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Güneş Diski (Arkeoastronomik Detay)

Resim 35: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Güneş Diski (Arkeoastronomik Detay)

LEVHA XIX

Resim 36: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Güneş Diski (Arkeoastronomik Detay)

Resim 37: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Merdiven Basamakları

LEVHA XX

Resim 38: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Kaya Mezarı

Resim 39: Belen Mevkii Ana Tanrıça (Kybele) Kült Alanı Kaya Mezarı İçi'ndeki Klineler

TABLOLAR

KYBELE'YE AİT BULUNTULAR LİSTESİ				
Kent	**Yarım Heykel/ Heykelcik/Figürin/Büst**	**Sunak**	**Stel**	**Sikke**
Agrilion	1 Heykelcik		1 Stel	
Apameia			3 Stel	
Apollonia ad Rhyndacum	1 Heykelcik			
Astakos	1 Figürin	1 Sunak		
Bithynion / Klaudiopolis	1 Yarım Heykel 2 Heykelcik 1 Figürin	1 Sunak		
Herakleia Pontika	1 Yarım Heykel			1 Sikke
Iuliopolis	1 Figürin			26 Sikke
Khalkedon			2 Stel	1 Sikke
Nikaia	2 Heykelcik 1 Figürin			3 Sikke
Nikomedia	2 Heykelcik 8 Figürin 3 Büst	5 Sunak	1 Stel	3 Sikke
Otroia	1 Figürin			
Prainetos	2 Figürin			
Prusias ad Hypium	4 Figürin			
Prusias ad Mare		1 Sunak		
Prusia ad Olympium	1 Figürin		3 Stel	2 Sikke
Tios-Tieion				2 Sikke

Tablo 1: Kybele'ye Ait Buluntular Listesi

ASLANLARIN KONUMUNA GÖRE SINIFLANDIRMA (HEYKELCİK. FİGÜRİN.)			
Kent	**Taht Üstünde**	**Yerde**	**Yok**
Agrilion		2 Aslan	
Astakos	1 Aslan		
Bithynion/Klaudiopolis		1 Aslan	
Bithynion/Klaudiopolis		2 Aslan	
Bilinmiyor	1 Aslan	1 Aslan	
Bilinmiyor		2 Aslan	
Bilinmiyor			Yok
Nikaia			Yok
Nikaia	1 Aslan	1 Aslan	
Nikaia		2 Aslan	
Nikomedia	1 Aslan (Kybele üstüne oturmaktadır)		
Nikomedia		2 Aslan	
Nikomedia	1 Aslan	1 Aslan	
Bilinmiyor			Yok
Bilinmiyor		1 Aslan	
Nikomedia		1 Aslan	
Nikomedia	1 Aslan	1 Aslan	
Nikomedia		1 Aslan	
Nikomedia	1 Aslan		
Bilinmiyor		1 Aslan	
Nikomedia		1 Aslan	
Nikomedia		1 Aslan	
Nikomedia		1 Aslan	

Nikomedia		1 Aslan	
Otroia		1 Aslan	
Prainetos	1 Aslan	1 Aslan	
Prainetos			Yok
Prusias ad Hypium		2 Aslan	
Prusias ad Hypium		2 Aslan	
Prusias ad Olympium		2 Aslan	
Bilinmiyor		2 Aslan	

Tablo 2: Aslanların Konumuna Göre Sınıflandırma (Heykelcik, Figürin)

ASLANLARIN KONUMUNA GÖRE SINIFLANDIRMA (STEL)				
Kent	**Taht Üzerinde**	**Yerde**	**Sunak Üzerinde**	**Yok**
Apameia		1 Aslan		
Apameia		2 Aslan		
Bilinmiyor	1 Aslan	1 Aslan		
Nikomedia		1 Aslan		
Prusias ad Olympium			1 Aslan	
Prusias ad Olympium		2 Aslan		

Tablo 3: Aslanların Konumuna Göre Sınıflandırma (Stel)

ASLANLARIN KONUMUNA GÖRE SINIFLANDIRMA (SUNAK)			
Kent	**Taht Üzerinde**	**Yerde**	**Yok**
Astakos		1 Aslan	
Nikomedia		1 Aslan	
Nikomedia	1 Aslan		
Nikomedia		2 Aslan	

Tablo 4: Aslanların Konumuna Göre Sınıflandırma (Sunak)

ASLANLARIN KONUMUNA GÖRE SINIFLANDIRMA (SİKKE)			
Kent	Kybele'nin Altında (Aslanı Sürerken)	Yerde	Yok
Herakleia Pontika		1 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		1 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	

Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Iuliopolis		2 Aslan	
Khalkedon		2 Aslan	
Nikaia		2 Aslan	
Nikaia		2 Aslan	
Nikaia	1 Aslan		
Nikaia		2 Aslan	
Nikomedia			Yok
Nikomedia			Yok
Nikomedia			Yok
Prusias ad Olympium		2 Aslan	
Prusias ad Olympium			Yok

Tios-Tieion			Yok
Tios-Tieion			Yok

Tablo 5: Aslanların Konumuna Göre Sınıflandırma (Sikke)

ÖZGEÇMİŞ

Arş. Gör. Günay KARAHAN

E-posta: gunay.karahan@kocaeli.edu.tr, gnykarahan@gmail.com

Doğum yeri: Adapazarı

Doğum Tarihi: 17.09.1989

İŞ DENEYİMİ

KURUM	BÖLÜM	UNVAN	TARİH
Kocaeli Üniversitesi	Arkeoloji Bölümü	Araştırma Görevlisi	2017- (Devam Ediyor)

EĞİTİM

Yüksek Lisans : 2016- (Devam Ediyor) Kocaeli Üniversitesi, SBE, Arkeoloji . ABD.

Lisans : 2008-2012 Kocaeli Üniversitesi, FEF, Arkeoloji Bölümü.

HAZIRLADIĞI TEZLER

Tarih	Derece	Konu
2016	Yüksek Lisans Tezi (Devam Ediyor)	Bithynia Bölgesi'nde Kybele Kültü
2012	Lisans Tezi	Etrüsk Kültürü ve Sanatsal Etkileşimleri

KATILDIĞI KAZI ve ARAŞTIRMALAR

Tarih	Yer ve Görev	Kazı/Araştırma Başkanı	ÇalışılanAlan
2017	Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması	Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross	Kartepe İlçesi
2016	Kocaeli İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması	Prof. Dr. Ayşe Çalık Ross	Kandıra İlçesi
2014	Bandırma-Şirinçavuş Sondaj Kazısı Arkeolog	Bandırma Arkeoloji Müzesi	Arazi Çalışmaları ve Fotoğraf Çekimi
2014	Nikaia' (İznik) daki Hellenistik Dönem Mezar Çizimleri Öğrenci Üye	Uludağ Üniversitesi Araştırma Görevlisi Dr. Ali Altın'ın Doktora Tezi İçin Yapılan Çalışma	Arazide Çizim
2014	Dağlık Bursa Yüzey Araştırması Öğrenci Üye	Uludağ Üniversitesi Prof. Dr. Mustafa Şahin	Arazi Çalışmaları
2010	Tlos Antik Kenti Kazısı Öğrenci Üye	Akdeniz Üniversitesi Prof. Dr. Taner Korkut	Arazi ve Laboratuar Çalışmaları
2009	Osmaniye İli ve İlçeleri Yüzey Araştırması Öğrenci Üye	Kocaeli Üniversitesi Doç. Dr. Füsun Tülek	Arazi ve Laboratuar Çalışmaları

KATILDIĞI PROJELER

2014 yılı Uludağ Üniversitesi BAP Destek Birimi, "Uluslararası Mysia Olympos'u (Uludağ) Çalışmaları Sempozyumu, Proje Ekip Üyesi.

YAYINLAR

Karahan, Günay (2018). "Cybele: The Mother Goddess of Anatolia". International Japanese Culture, Arts & Literature Events: International Symposium "Cultural Mesengers of Turkey", 3-8 Nisan 2018, Japonya-Tokyo (Basımda).

Karahan, Günay (2018). "Arkeolojik Buluntular Işığında Antik Dönemden Osmanlı Dönemi Sonuna Kadar Bithynia Bölgesi'ndeki Yahudiler". Haz. Prof. Dr. Haluk Selvi, Prof. Dr. İbrahim Şirin, Doç. Dr. M Bilal Çelik, Dr. Ali Yeşildal, Raşit Fidan, Hayriye Sözer, Resül Narin, Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-V, Özet Kitapçığı, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları No.: 38: 134. 09-11 Mart 2018 (Basımda)

Karahan Günay (2017). "Nikomedialı Arrianus Üzerine Bir Değerlendirme." Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi (KOUSBAD), Sayı: 6, 1-14.
Çevrimiçi:
http://www.kousbad.org/Makaleler/237116587_1%20Gunay%20Karahan.pdf

Karahan Günay (2017). "Kilikya'da Tarihe Geçen Kadın: Halet Çambel ve Yörük Kadınlar", Uluslararası Gülnar 2017 Bilim ve Kültür Etkinlikleri". Uluslararası Gülnar 2017 Bilim ve Kültür Etkinlikleri, (Basımda).

Karahan Günay (2017). "Bithynia Araştırmalarının Anadolu Tarihine Katkıları", Kocaeli Kent Tarihi ve Arkeolojisi Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu, 6 Mayıs 2017, Kocaeli: İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları-34: 45-50.

Karahan Günay (2016). "Heykele Giden Yolda; İçsel ve Toplumsal Nedenler", I. International Thessaloniki Art &Design Symposium, Thessaloniki / Greece 3-6 Mart 2016, 350-360.
Çevrimiçi:https://www.docdroid.net/56HYd2s/i-uluslararas-selanik-sanat-ve-tasarm-sempozyumu-tam-metin-kitab.pdf.html,

Yabancı Diller

İngilizce (İleri Seviyede), Almanca (Orta Seviyede). Çince (Başlangıç Seviyesi).

Kullanabildiği Bilgisayar Programları

Microsoft Office Application, Internet Application, FreeHand, AutoCAD (başlangıç), Photoshop (başlangıç).